

ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพา ธรรมทินฺโน)

A STUDY OF THE ROLE AND WORKS OF PHRAKRU SUTASARAPIMOL
(VEN. PHRA MAHAPIMPA DHAMMADINNO) IN PROPAGATION OF BUDDHISM

พระบรรจบ ธีรวิโส (ศรีแพงมน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๔๕

ISBN 974-364-469-5

ศึกษายาทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพา ฐมฺมทินฺโน)

พระบรรจบ ธีรวิโส (ศรีแพงมน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๔๕

ISBN 974-364-469-5

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A STUDY OF THE ROLE AND WORKS OF PHRAKRU SUTASARAPIMOL
(VEN. PHRA MAHAPIMPA DHAMMADINNO) IN PROPAGATION OF BUDDHISM

PHRABANCHOB DHIRAWANGSO (SRIPAENGMON)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement For The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระมหาสมจินต์ สุมมาปญฺโญ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ..... ประธานกรรมการ

(พระพุทธิสารมุนี)

..... กรรมการ

(พระมหาบาง เขมานนฺโท)

..... กรรมการ

(รศ. อุดม บัวศรี)

..... กรรมการ

(ผศ. ชอบ ดีสวนโลก)

..... กรรมการ

(รศ.ดร.ประจิตร มหาหิง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาบาง เขมานนฺโท ประธานกรรมการ

รศ. อุดม บัวศรี กรรมการ

ผศ. ชอบ ดีสวนโลก กรรมการ

Thesis Title :A STUDY OF THE ROLE AND WORKS OF
PHRAKRUSUTASARAPHIMON (PIMPHA DHAMMADINNO)
IN THE PROPAGATION OF BUDDHISM

Researcher :Phrabanchob Dhirawangso / Sripaengmon

Degree :Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

:PhramahaBang Khemanondho

Pali 5,B.A.(Pali), M.A.(Phil),M.A.(Bud.), Ph.D.(Phil)

:Assoc.Prof. Udom Buasri Pali 7, B.A., M.A.(Phil)

:Assist.Chob Deesuankhok Pali 5, B.A., M.A

(Ancient Hist & Archaeology)

Date of Graduation : May 2 , 2006

ABSTRACT

The objectives of this research were to study the life of Venerable Phrakrusutasaraphimon (Pimpha Dhammadinno) and his works related to the sung sermon compositions and also the principles and methods used by him in the propagation of Buddhism. The research was based on a thorough study of all concerned documents and his sung sermons compositions, text books, printed materials, tape recordings, CDs, and filed works from interviews of some concerned individuals from Chaiyaphum and Khonkaen provinces respectively. This research was qualitative research.

The results of the study from the study it was found that Venerable Phrakrusutaraphimon (Pimpha Dhammadinno) had a difficult life from his childhood until he was ordained to be a Buddhist novice But he was able to overcome all obstacles in life and progressed greatly on the spiritual path, and has finally been well known and accepted by general people. He created a for of works especially for sung

sermon compositions, and for the propagation of Buddhism in various forms. He is a sung sermon composer who has the style of preaching melodiously and improvising a good composition. He won a good number of the followers through mangles and lay allied

Besides has greatly he succeeded in the propagation of Buddhism. In today's society most people are charitable, embrace religion, culture and tradition to be the way of life. But there are some who cannot understand Buddha dharma because the forms of propagation are not suitable. So, it was necessary for the venerable Ajahn Pimpha to involve in the propagation of the Dhamma in a way that would uplift (upgrade) laypeople's spiritual values.

From the study of the sung sermon tape records, CDs and concerned interviews it was found that Phrakrusatanphimon (Pimpha) has achieved success in the propagation of Buddhism due to the following important factors--

1. Techniques and propagating method
2. Idealism
3. Personality
4. Melodious voice

It can be concluded that these factors were all responsible for Ven. Phrakrusatanphimon Pimpha's success in the propagation of Buddhism. Not only Phrakru Sutasaraphimon, anyone who has these factors will succeed in the propagation of Buddhism as well.

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษายาทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ
พระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพา ฐมฺมทินฺโน)
ผู้วิจัย : พระบรรจบ ธีรวิโส (ศรีแพงมน)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
: พระมหาบาง เขมานนฺโท ป.ธ.๕, B.A.(Pali),M.A.(Phil),
M.A.(Bud), Ph.D.(Phil)
: รศ.อุดม บัวศรี ป.ธ. ๙, พ.ม., พธ.บ. M.A. (Phil.).
: ผศ.ชอบ ดีสวนโคก ป.ธ.๕,พธ.บ.,M.A.
(Ancient Hist & Archaeology)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๘

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ชีวิต และผลงานการแต่งกลอนเทศน์เสียงของพระครูสุตสารพิมล (พิมพา ฐมฺมทินฺโน) พร้อมด้วยวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่าน โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตลอดจนถึง เอกสารกลอนเทศน์ ตำราวิชาการ สิ่งตีพิมพ์ ม้วนเทปบันทึกเสียง แผ่นซีดี ผลงานที่เกี่ยวข้องและการวิจัยภาคสนาม โดยการศึกษากลุ่มประชากรในจังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยที่เน้นรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลจากการวิจัย พระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพา ฐมฺมทินฺโน) มีชีวิตความเป็นมาด้วยความยากลำบากตั้งแต่เป็นเด็กจนกระทั่งบวชเป็นสามเณรในพระพุทธศาสนา แต่สามารถอาศัยสถานการณ์พลิกผันชีวิตของตนเองให้พัฒนาก้าวหน้าเป็นที่รู้จักและยอมรับของคนโดยทั่วไป ด้วยการสร้างผลงานต่าง ๆ ไว้ให้เป็นที่ประจักษ์ โดยเฉพาะผลงานในด้านการประพันธ์กลอนเทศน์เสียง ในฐานะนักเทศน์เสียงนักประพันธ์ ท่านเป็นนักเทศน์เสียง

นักประพันธ์ที่มีส่วนงานเทศน์เสียงที่ไพเราะการประพันธ์ที่ดี ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้ความยอมรับและติดตามฟังติดตามอ่านผลงานของท่านเป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้ยังพบว่าท่านประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกประการหนึ่ง คือ สภาพสังคมในยุคปัจจุบันคนทั่วไปแม้คนส่วนใหญ่จะใจบุญสุนทาน มีศาสนาวัฒนธรรม และประเพณีเป็นวิถีชีวิต แต่มีคนจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่เข้าใจหลักพุทธธรรม เพราะรูปแบบการเผยแผ่ที่ไม่เหมาะสม จำเป็นต้องอาศัยการเผยแผ่ของท่านช่วยยกระดับคุณค่าทางจิตใจของคนให้สูงขึ้น

พระครูสุตสารพิมล ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะมีปัจจัยที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. มีเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๒. มีอุดมการณ์
๓. มีบุคลิกภาพ
๔. มีเสียงไพเราะ

กล่าวได้ว่า ปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นเครื่องสนับสนุนให้พระครูสุตสารพิมล ประสบความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ประสบความสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากความเอื้อเฟื้อด้วยเมตตาธรรมจาก คณะครู ุ๊ปชฌาย์ คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขตขอนแก่น ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยเฉพาะ พระมหาบาง เขมานนุโท รศ. อุดม บัวศรี และผศ. ชอบ ดีสวนโคก ผู้ให้การดูแลเอาใจใส่ในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาวิชา และเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ ในด้านวิชาการในการจัดทำวิทยานิพนธ์ด้วยดี พร้อมคณะ คณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน

ขอขอบคุณในเมตตาจิตของพระคุณเจ้าทุกรูป ที่ให้การอนุเคราะห์ด้านข้อมูลในพื้นที่ศึกษา และขอเจริญพรขอบคุณอุบาสก อุบาสิกา ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลตามความเป็นจริง โดยเฉพาะโยมแม่พรมมา ศรีแพงมน ที่เป็นกำลังใจเป็นยาใจในการศึกษาจนสำเร็จตามปรารถนา ขอขอบคุณน้ำใจคุณสมาร มหาคไทย ที่เอื้อเฟื้อพาหนะในการเก็บข้อมูลภาคสนาม และก็ขอขอบคุณในไมตรีจิตของ พระมหาจตุลศักดิ์ จิรวุฒโน ที่ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม พระมหาศักดิ์ธินันท์ ธีรนนุโท เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย ที่อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงาน

ความดีทุกประการในการจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ขอถวายเป็นพุทธานุชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และบูชาคุณบิดามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ทุกท่าน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ของบังนดาลให้ท่านเหล่านั้น ประสบแต่ความสุข ความเจริญด้วยกันทุกท่านเทอญฯ

พระบรรจบ ธีรวุโส (ศรีแพงมน)

๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญ	ช
สารบัญภาพ	ซ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๔ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๑.๕ ขอบเขตการวิจัย	๑๐
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๑
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๓
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	๑๓
บทที่ ๒ หลักการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนา	๑๔
๒.๑ หลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๑๔
๒.๒ หลักการเผยแผ่ทั่วไป	๑๖
๒.๒.๑ หลักการเกี่ยวกับเนื้อหาเรื่องที่เผยแผ่	๑๖
๒.๒.๒ เกี่ยวกับตัวผู้ฟังเทศนา (ผู้เรียน)	๑๗
๒.๒.๓ คุณสมบัติภายนอก (ทางกายภาพ)ของผู้เผยแผ่	๑๘
๒.๒.๔ คุณสมบัติภายในของผู้เผยแผ่	๑๙
๒.๓ ลีลาการเผยแผ่	๒๑
๒.๔ พุทธวิธีในการสอนของพระพุทธองค์	๒๒
๒.๔.๑ สากัจฉาวิธี	๒๒

๒.๔.๒	บรรยายวิธี	๒๒
๒.๔.๓	ปัญหาวิสัยวิธี (ถาม-ตอบปัญหา)	๒๓
๒.๔.๔	วางกฎข้อบังคับ	๒๓
๒.๕	เทคนิควิธีในการถ่ายทอดความรู้	๒๔
บทที่ ๓	ผลงานการแต่งกลอนเทศน์และเนื้อหาสาระของหลักคำสอน ของพระครูสุตสารพิมล(พระมหาพิมพา ฐมฺมทินฺโน)	๓๘
๓.๑	ชีวประวัติส่วนตัว	๓๘
๓.๒	ผลงานการแต่งกลอนเทศน์	๔๐
๓.๓	วิวัฒนาการของการแสดงธรรมทำนองสรภัญญะ (เทศน์แหล่)	๔๑
๓.๔	ผลงานด้านการเทศน์ทำนองสรภัญญะ	๔๓
บทที่ ๔	วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสัมฤทธิ์ผลของพระครูสุตสารพิมล	๖๓
๔.๑	เทคนิคแบบโหมสัปมาณิกา	๖๓
๔.๒	วิธีการเปรียบเทียบกับอุปมาอุปมัย	๖๔
๔.๓	วิธีการใช้พญาสุภายิต คำคม คำกลอน	๖๕
๔.๔	วิธีการสอนด้วยการยกอุทาหรณ์และนิทาน	๖๗
๔.๕	สัมฤทธิ์ผลของพุทธบริษัทผู้ฟังพระธรรมเทศนา ของพระครูสุตสารพิมล	๖๘
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๗๓
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๗๓
๕.๒	อภิปรายผลการวิจัย	๗๗
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๗๘
บรรณานุกรม		๘๑
ภาคผนวก		๘๕
ประวัติผู้วิจัย		๑๐๐

ตารางที่		หน้าที่
ตารางที่ ๑	ร้อยละ (N = ๗๐) เกี่ยวกับบทบาทของพระครูสุตสารพิมล	๖๕
ตารางที่ ๒	ร้อยละ (N = ๗๐) เกี่ยวกับผลงานด้านการประพันธ์กลอนเทศน์เสียง ของพระครูสุตสารพิมล	๗๐
ตารางที่ ๓	ร้อยละ (N = ๗๐) เกี่ยวกับหลักการเผยแพร่ของพระครูสุตสารพิมล	๗๑
ตารางที่ ๔	ร้อยละ (N = ๗๐) เกี่ยวกับความคิดที่เปลี่ยนแปลงของพุทธบริษัทที่พึง ประสงค์ต่อสังคม ที่เห็นว่าสร้างสรรค์ (Positive) หรือดี และแง่ไม่สร้างสรรค์ (Negative) ทั้งในแง่ดี หรือไม่ดี	๗๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ได้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ และพระไตรปิฎกภาษาบาลีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับ สุขามรณัฐสุต เตปิฎก, ๒๕๒๕ ได้แสดงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/และหน้า ตามลำดับ เช่น อัง.ติก. (ไทย). ๒๑/๓๐/๑๐๘. หมายถึง อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เล่มที่ ๒๐ ข้อที่ ๓๐ หน้า ๑๐๘. และพระไตรปิฎกบาลี เช่น อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๔๑/๘๗ หมายถึง อังคุตตรนิกาย ติกนิปาต ปาลี เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๔๑ หน้า ๘๗

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะแจ้งที่มา/เล่ม/หน้า เช่น ที.ม.อ.(บาลี) ๒/๘๔/๔๐๒. หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงฺคลวิลาสินี มหาวคฺคอฏฺฐกถา เล่มที่ ๒ ข้อ ๘๔ หน้า ๔๐๒ ฉบับอรรถกถามหาจุฬาเตปิฎก, ๒๕๓๒.

๑. พระสูตรต้นตปิฎก

ที.สี. (บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลกขนฺทวคฺคปาลี (ภาษาบาลี)
ที.ม. (บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคฺคปาลี (ภาษาบาลี)
ที. ม.(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิวคฺคปาลี (ภาษาบาลี)
ที. ปา.(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิวรรค (ภาษาไทย)
ม.มฺ. (บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณฺณาสกปาลี (ภาษาบาลี)
ม. มฺ.(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณฺณาสก (ภาษาไทย)
อัง.ติก. (บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อัง. ติก. (ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อัง.จตุกก. (บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อัง. จตุกก.(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อัง.ปญจก. (บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อัง.ฉก. (บาลี)	=	สูตรต้นตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิปาตปาลี (ภาษาบาลี)
อัง. ฉก.(ไทย)	=	สูตรต้นตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.อภุชก.บาลี) =	สุตตันตปิฎก	องคฺคฺตฺรนิคาย	อภุชกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
บ.ธ. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	บ.ท.ท.ท.นิคาย	ธมฺมปทปาติ (ภาษาบาลี)
บ.ธ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	บ.ท.ท.ท.นิคาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
บ.ช. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	บ.ท.ท.ท.นิคาย	ชาดกปาติ (ภาษาบาลี)
บ.ช. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	บ.ท.ท.ท.นิคาย	ชาดก (ภาษาไทย)
บ.ศ. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	บ.ท.ท.ท.นิคาย	สุตฺตนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
บ.อ. (บาลี) =		บ.ท.ท.ท.นิคาย	อภุชกถา

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในชมพูทวีปเมื่อประมาณ ๒,๕๐๐ ปีล่วงมาแล้ว โดยมีพระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม หลังจากพระองค์ทรงพยายามบากบั่นในการแสวงหาโมกขธรรมเป็นเวลา ๖ ปี เมื่อตรัสรู้แล้ว ทรงมีพระมหากรุณาที่จะแสดงธรรมโปรดสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์ ๗ ประการ คือ อุตตัตถะ ประโยชน์ตน ปรีตถะ ประโยชน์เพื่อผู้อื่น และอุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย พระองค์ทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์ คือ การตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ และทรงบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น^๓

พระพุทธเจ้าได้ทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยการแสดงธรรมแก่เวไนยสัตว์ ตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ ได้ทรงประกาศหลักคำสอน กระทำกันหลายรูปแบบ เช่น โดยการแสดงธรรม การสนทนาธรรม การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย เป็นต้น โดยที่พระองค์ได้ประทานหลักการและเทคนิคในการเผยแผ่ให้สาวกยึดถือปฏิบัติเป็นหลักการในการแสดงธรรม ให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีเหตุผลสัมพันธ์ ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา โดยมุ่งให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ ไม่แสดงธรรมยกตนข่มท่านและไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น^๔

ในการอบรมสั่งสอนย่อมเป็นส่วนประกอบสำคัญให้เกิดคุณลักษณะของผู้สอนที่เรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร มี ๗ ประการ คือ

---

^๓ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพฯ : มุลินธิพุทธธรรม, ๒๕๓๑).

^๔ อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓

๑. ปิโย นารัก (ในฐานะเป็นที่วางใจ และสนิทสนม)
๒. ครู นำเคารพ (ในฐานะให้เกิดความอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย)
๓. ภาวนีโย นำยกย่อง (ในฐานะทรงคุณ คือ ความรู้ และภูมิปัญญาแท้จริง)
๔. วตฺตา รู้จักพูด (คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดีได้)
๕. วจนกฺขโม อดทนต่อถ้อยคำ (พร้อมที่จะรับฟังคำซักถามต่างๆ อยู่เสมอ และสามารถรับฟังได้ด้วยความอดทนไม่เบื่อหน่าย)

๖. คมภิรณฺจ กถิ กตฺตา กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่างๆ ที่ลึกซึ้งได้

๗. โน จฏฺฐาเน นิโยชเย ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย^๕

พระมหากษัตริย์คุณของพระองค์ที่ทรงอนุเคราะห์ ทรงใช้หลักการนี้แก่พุทธบริษัท ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ซึ่งท่านเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการประกาศพระศาสนา พระพุทธองค์ทรงฝากพระธรรมวินัยไว้กับบริษัท ๔ ดังพระดำรัสว่า “เมื่อตถาคตปรินิพพาน ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในพระธรรมวินัยยังมีความเคารพยำเกรงในพระศาสดา...ในพระธรรม...ในพระสงฆ์...ในสิกขา...ในกันและกันนี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระสังฆธรรมตั้งมั่นอยู่นาน”^๖

ในการประกาศพระพุทธศาสนา ครั้งแรกพระพุทธองค์ทรงส่งสาวก คือ พระปัญจวัคคีย์ ได้แก่ พระอัญญาโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ พระอัสสชิ และพระยสะ พร้อมด้วยคณะรวมเป็น ๖๐ รูป ในการออกเผยแผ่พุทธธรรม ตั้งแต่นั้นมาพระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปยังถิ่นต่างๆ ของชมพูทวีปหรือประเทศอินเดีย มีผู้หันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก

ต่อมาในการทำตติยสังคายนา โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ มีพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นองค์พระราชูปถัมภก ได้เลือกพระอรหันตสาวกส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังนานาประเทศจำนวน ๕ สาย และสายที่ ๘ โดยการนำของ พระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ได้นำพระพุทธศาสนาเข้าสู่อาณาจักรสุวรรณภูมิ ซึ่งสันนิษฐานว่า ได้แก่ จังหวัดนครปฐม โดยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ เช่น พระปฐมเจดีย์ เป็นต้น เป็นประจักษ์พยานอยู่จนถึงบัดนี้ (พม่าว่า สุวรรณภูมิ ได้แก่ เมืองสะเทิม ภาคใต้ของพม่า)^๗

^๕ อัง.สตตก. (บาลี) ๒๓/๓๗/๕๗

^๖ อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๑/๓๔๓ - ๓๔๔

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานเป็นรูปแบบในการดำเนินชีวิต และมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างแนบแน่น ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตมาก พระพุทธศาสนาเป็นจุดดวงประทีปส่องนำทางในการดำเนินชีวิตของคนไทยมาก ซึ่งรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีหลายเทคนิค หลายรูปแบบ หลายวิธีที่พระสงฆ์จะนำไปเป็นอุบายในการถ่ายทอดหลักคำสอน เพื่อเป็นสื่อให้ผู้ฟังได้เข้าใจและสนใจในหลักคำสอนนั้นๆ เพราะว่าเป็นโลกสันนิบาสนี้ คนจะเลื่อมใสในพระศาสนา มี ๔ ประเภท^๑ คือ

๑. รูปปรมานิกา พวกเข้ามาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เพราะอาศัยรูป เช่น พระวักกได้เห็นพระรูปอันงามของพระพุทธเจ้า และโสเรยยะเศรษฐีเห็นรูปงามของพระมหากัจจายนะ เป็นต้น จึงเลื่อมใสและออกบวช เรียกว่า พวกถือรูปเป็นประมาณ

๒. ลูขปรมานิกา พวกที่เห็นพระห่มสีเสีราหมอง (สีกลัก) แล้วเลื่อมใส เช่น พระโมฆราช ศิษย์มากเพราะห่มจีวรสีเสีราหมอง พวกลูขปรมานิกานี้เรียกว่า พวกนิยมสีเสีราหมองเป็นประมาณ

๓. โฆสัปปรมานิกา พวกที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเพราะท่านเทศน์ไพเราะ เช่น พระโสณกุฎทิณณะได้ศิษย์มาก เพราะท่านเทศน์ไพเราะจนที่เลื่อมใสในเสียงนี้ เรียกว่า พวกถือเสียงเป็นประมาณ

๔. ธรรมปรมานิกา เป็นพวกที่มีอินทรีย์ค่อนข้างสูง คือเลื่อมใสพระพุทธศาสนาเพราะยึดหลักการ เช่น ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นต้น พวกนี้เรียกว่า พวกถือธรรมเป็นประมาณ

พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณสมบัติสมกับทั้งสี่ข้อ (เฉพาะข้อ ๓ ทรงถือแต่พอดี) จึงทรงครองใจคนทุกจำพวกได้ทั้งหมด คนที่เห็นพระพุทธเจ้าแล้ว ที่จะไม่เลื่อมใสค้นหาได้ยากยิ่งนัก ส่วนพระสาวกก็มีบางรูปที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่มีคุณสมบัติที่สมบูรณ์อย่างพระพุทธองค์ และมีบางรูปที่มีความสามารถในบางข้อในจำนวนสี่ข้อนั้น เพราะว่าบุคคลที่ถือประมาณต่าง ๆ กัน คนในโลกผู้ถือเอาคุณสมบัติต่าง ๆ กัน เป็นเครื่องวัดในการที่จะเกิดความเชื่อความเลื่อมใส

---

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พระพุทธศาสนาในเอเชีย*, (กรุงเทพมหานคร :ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๐.

^๒ อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๕/๕๓

เป็นเวลานานมาแล้ว ที่ชาวพุทธเราได้อรรถและเลื่อมใสในการเทศน์แบบสรภัญญกถา(เทศน์เสียง) นี้ จะมีมากกว่าอย่างอื่นอีก เช่น การขับร้อง การร้องเพลงไพเราะจะมีคนฟังกันจนล้นสนาม ในแนวการเทศน์เช่นเดียวกัน จะมีคนฟังและเลื่อมใสมาก โดยเฉพาะในแถบถิ่นอีสานมีแพร่หลายไม่น้อยกว่าร้อยปีมาแล้ว อันที่จริงแล้วการเทศน์เสียงนี้ มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลทีเดียว แม้พระโศภนภิกษุผู้เทศน์มีเสียงไพเราะ ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่า “เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในการเทศน์มีเสียงไพเราะ” เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทย การเทศนาธรรมด้วยวิธีต่าง ๆ ก็มีมาพร้อม และกระจายไปทั่วภูมิภาคของประเทศ

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ก่อนนั้นมีการอ่านหนังสือผูก ซึ่งเป็นการอ่านหนังสือธรรมหรือหนังสือไทยน้อยเป็นนิทานชาดกต่าง ๆ สู้กันฟัง นิทานที่นิยมอ่านสู้กันฟังนั้นเป็นนิทานชาดกเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งถือว่ามีอิทธิพลต่อชาวพุทธมาก เรื่องพระมหาเวสสันดรชาดก เป็นวรรณคดีอีสานที่ได้รับการยกย่องและนิยมฟังกันมากที่สุด เพราะทำให้คติธรรมสอนใจ ให้แนวความคิดและปรัชญาชีวิตแก่ชนทุกระดับ ทุกศาสนา และสะท้อนให้เห็นสภาพทางสังคม ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อประเพณี แนวความคิดของชนในยุคสมัยต่างๆ จุดมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งเป็นการเผยแพร่ธรรมทางพุทธศาสนา โดยมีตัวอย่างเป็นนิทานชาดก เพื่อให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจและจดจำได้ง่ายขึ้น ซึ่งมักจะใช้กับผู้ที่ไม่เคยมีพื้นฐานทางธรรมะมาก่อน หรือมีเพียงผิวเผินไม่ลึกซึ้งถึงหลักธรรมอันแท้จริงทางพระพุทธศาสนา

ส่วนการเทศน์ถ้าพระเวสหรือมหาเวสสันดรชาดก ถือได้ว่าเป็นต้นฉบับของการเทศน์ต่างๆ เพราะว่าการฟังเทศน์ธรรมะจากพระสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น คือ (๑) การอ่านหนังสือผูก หมายถึงการอ่านหนังสือธรรมหรือหนังสือไทยน้อยที่เป็นนิทานชาดกต่างๆ (๒) การเทศน์มหาชาติ คือการเทศน์ที่กล่าวถึงพระชาติของพระพุทธเจ้าที่ทรงถือกำเนิดเป็นพระเวสสันดร และทรงบำเพ็ญบุญบารมีครบทั้ง ๑๐ อย่าง รวมถึงการบำเพ็ญทานบารมีอย่างสูงสุดในบรรดาพระชาติทั้ง ๑๐ ชาติที่เรียกว่า “ทศชาติ” นั้น พระเวสสันดรเป็นพระชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุด (๓) การเทศน์โจทก์ คือการเทศน์แบบปูลงฉาวิสัย (๔) การเทศน์เสียงประยุกต์ คือการเทศน์ที่มีการวิวัฒนาการมาจากการเทศน์โจทก์ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นนั้น ต่างก็มีทำนองเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เช่น ทำนองขอนแก่น ทำนองชัยภูมิ ทำนองยโสธร เป็นต้น ทำนองในการเทศน์จะเป็นทำนองขอนแก่นก็ดี ทำนองชัยภูมิกี่ดี ทำนองยโสธรรก็ดี ในแต่ละ

ท่านองจะมีข้อยออกไปอีกขึ้นอยู่กับองค์พระธรรมกถึกผู้แสดง ว่าจะมีความสามารถในการแสดงออกขนาดไหน แล้วผู้เป็นท่านอง เช่น ท่านองขอนแก่นจะมีท่านองขอนแก่นดั้งเดิม ท่านองข้างเทียมแม่ ท่านองกาตันก้อน ท่านองหงส์เหิน ท่านองลมพัดพร้าว ท่านองมะนาวลอยน้ำ ท่านองหมาน้อยเหยียบคุดทราด เป็นต้น แต่ละท่านองนั้นเป็นที่ไพเราะจับใจ ชวนให้เกิดศรัทธาปสาทะเป็นอย่างยิ่ง และได้รับความสนใจจากผู้ฟังมากขึ้น เพราะผู้เทศน์เองต่างก็หาวิธีพลิกแพลงท่านองและสำนวนการเทศน์เรื่อยมา จะเห็นได้จากการเทศน์ตามโบลานท่านองธรรมดา มาเป็นเทศน์หกกษัตริย์สมมติ หกกษัตริย์ทรงเครื่อง(ปุจฉาบ้าง เสี่ยงบ้าง) และแบบเสียงล้วนๆ(ແຫ່ລ່າตามกัณฑ์)^๕

ส่วนการเทศน์ในสูตรต่าง ๆ เดิมจริง ๆ ก็เทศน์แบบธรรมวัตรหรือเทศน์โจทก์กันไป เช่น เรื่อง “ศีลสารสูตรเทศนา” “ปฎาจารย์เทศนา” เป็นต้น ในกาลต่อมาก็ได้มีพระธรรมกถึกผู้ฉลาดในการเทศน์ โดยปรารถนาจะให้ผู้ฟังสนใจต่อการฟังและฟังได้ง่ายขึ้น ได้นำเอาเรื่องในพระสูตรเหล่านั้นมาประพันธ์เลียนแบบหกกษัตริย์สมมติ เรียกว่าเทศน์ประยุกต์ เช่นเรื่อง ปฎาจารย์^๖ เรื่องนายพรานคืนศีล (ศีลสารสูตร)^๗ เป็นต้น และเรื่องอื่นๆอีกมากมายอันเป็นที่นิยมในหมู่ผู้ฟัง

สำหรับการเทศน์เสียง (สรภัญญกถา) นั้น ก็คงไม่ผิดพุทธประสงค์นักถ้าเป็นไปเพื่อดับทุกข์ เพราะว่าบุคคลจำพวกหนึ่งผู้ถือประมาณในเสียง (โฆสัปปมาณิกา) ดังกล่าวแล้วย่อมจักถือเอาธรรมะได้ เมื่อได้ฟังเสียงดี ๆ ที่ไพเราะ ๆ ถูกจริตของเขา แต่พระนักเทศน์บางรูปสมัยนี้จะไม่สนใจในการประกาศพระศาสนา นัก ส่วนมากเพียงเพื่อจะได้ลากได้ปัจจัยไปประทังชีพเท่านั้น จึงไม่ได้คำนึงถึงความเสื่อมเสีย โดยได้แสดงเกินเลยไปเหมือนลิเกเหมือนหมอลำหมู่ นับวันแต่การเทศน์เสียงซึ่งถือว่าเป็นวรรณกรรมที่มีค่าของชาวภาคอีสานจะอันตรธานไป และสร้างความมัวหมองให้แก่พระศาสนา เพราะความเห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัว โดยไม่คำนึงถึงความเสื่อมเสียอันใดเลยซึ่งเป็นเหตุแห่งทุกข์

^๕ สัมภาษณ์ พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.), เจ้าอาวาสวัดโนนศิลา, ๑ สิงหาคม ๒๕๔๘.

^๖ พ.กวี, (ทองเพชร วีระมโน), “ปฎาจารย์”, วัดแก้งคร้อน้อย อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น, ๒๕๒๐, หน้า ๒๐ (อัคราเนนา).

^๗ พิมพ์ ป., (พระมหาพิมพ์ ธรรมทินุ โน), “นายพรานคืนศีล (ศีลสารสูตร)”, วัดโนนศิลา อำเภอชุมแพ ขอนแก่น, ๒๕๒๕, หน้า ๑๐ (อัคราเนนา).

การเทศน์เสียงนั้น เป็นวรรณกรรมอันล้ำค่า เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษของภาคอีสาน ทำอย่างไรพวกเราจึงจะไม่ให้อันตรธานไปจากวัฒนธรรมอีสาน และขจัดโรคภัยอันกำลังคุกคามอยู่นั้นให้สิ้นไปได้ แล้วหาทางแก้ไขปรับปรุงระบบการเผยแพร่เทศน์เสียงของถิ่นอีสานให้เป็นไปตามกฎกติกาแห่งพระธรรมวินัย ทำอย่างไรสรภัญญกถาธรรมจึงจะคงอยู่ สร้างความประทับใจให้แก่ผู้ฟัง โดยปราศจากคำครหานินทาใด ๆ สืบไป เป็นการอนุรักษ์วรรณกรรมอันล้ำค่านี้ ให้อยู่ยงคงไว้ชั่วกาลนาน เยาวชนรุ่นหลังจะได้เห็นแต่ประเพณีที่ดีงาม

อย่างไรก็ตาม จากเหตุผลดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น พระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพา ฐมฺมทินฺโน) แห่งสำนักเทศน์วัดโนนศิลา บ้านฝายหิน ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เป็นพระภิกษุสงฆ์ไทยรูปหนึ่งทางภาคอีสาน ที่ใช้การเผยแพร่โดยการเทศน์เสียงที่มีจังหวะทำนองที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นพระนักเทศน์ที่มีความสามารถในการแสดงออกทางด้านทำนองได้หลายทำนอง ในแต่ละทำนองนั้นเป็นที่ไพเราะจับใจจากผู้ฟังมาก และเพื่อสนองตอบความต้องการของผู้สนใจ ท่านยังมีบทบาทเทคนิค วิธีการเผยแพร่หลักพุทธธรรมในด้านโสมสัปมาณิกา คือ การเทศน์ที่มีเสียงไพเราะแล้วท่านยังมีความสามารถในการแต่งหรือประพันธ์กลอนเทศน์เสียงไว้หลายสิบเรื่อง และในแต่ละเรื่องที่ท่านประพันธ์นั้นจะมีการบันทึกเป็นเทปเสียง เพื่อเผยแพร่แก่ผู้ที่มีความนิยมชมชอบทางด้านผลงานการแต่งกลอน จากพระนักเทศน์เสียงทั้งหลายในแถบถิ่นอีสาน และจากผู้สนใจใคร่ศึกษา และชื่นชอบในน้ำเสียงที่ไพเราะของเหล่าพุทธบริษัททั่วภาคอีสาน และภาคกลางบางส่วน ท่านจะมีลีลา เทคนิคในการใช้ภาษา ทำนอง เนื้อหาสาระ ในกลอนเทศน์ ให้เข้าถึงใจผู้ฟังอย่างน่าศึกษา

ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาสาระของบทกลอนที่เป็นผลงาน ตลอดถึงเทคนิควิธีการประยุกต์การถ่ายทอดหลักคำสอนในด้านการเทศน์เสียง ที่ท่านได้นำเสนอต่อพุทธบริษัททั้งหลาย ของท่านพระครูสุตสารพิมล เพื่อเป็นแนวทางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) จากรุ่นสู่รุ่นต่อไป และเพื่อติดตามหิตประโยชน์สุขทั้งปัจเจกชนและมวลมหาชน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาหลักการเผยแพร่ของพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาชีวประวัติและผลงานของพระครูสุตสารพิมล
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาเทคนิค และวิธีการเผยแพร่พุทธธรรมของพระครูสุตสารพิมล

๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ ในด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการเทศน์เสียงอีสาน

การเผยแพร่ หมายถึง การทำให้ขยายออกไป การทำให้เป็นที่แพร่หลาย ในที่นี้ หมายถึง การแสดงธรรม และการสนทนาธรรม

กลอนเทศน์ หมายถึง ผลงานการแต่งคำร้อยแก้ว ร้อยกรอง ให้มีคำไพเราะ ในที่นี้หมายถึง การแต่งกลอนเทศน์ทำนองอีสาน

เทศน์เสียง หรือ เทศน์แหล่ หมายถึง การเทศน์แบบสรภัญญกถา หรือ โหมสัปมาณิกา โดยหมายเอาเฉพาะในแถบถิ่นภาคอีสานที่มีการวิวัฒนาการมาจากการเทศน์โจทก์

เทศน์มหาชาติ หมายถึง การเทศน์ที่กล่าวถึงการบำเพ็ญบุญบารมีที่เป็นพระชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของพระพุทธเจ้า

เทศน์โจทก์ หมายถึง การเทศน์แบบปจฺฉาวิสัยชา

เทคนิค หมายถึง ศิลปะหรือกลวิธีเฉพาะวิชานั้นๆ เป็นความสามารถเฉพาะของแต่ละบุคคลที่เลือกใช้ในการเผยแพร่พุทธธรรม

อ่านหนังสือผูก หมายถึง การอ่านหนังสือธรรมหรือหนังสือไทยน้อยที่เป็นนิทานชาดกต่างๆ ที่ชาวอีสานมักนำไปอ่านในงานงันเฮือนดี

แสดง หมายถึง ผู้แสดงธรรม ผู้นำหลักธรรมไปแสดงเป็นบุคลาธิษฐาน ในที่นี้หมายเอาผู้แสดงธรรมเป็นทำนองสรภัญญธรรม

ทาง หมายถึง วิธีเข้าถึงความสำเร็จโดยสามารถเทศน์ได้

๑.๔ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัย ได้รวบรวมทั้งในแง่ของบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ในการเผยแผ่พุทธธรรม ตลอดจนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยกุศโลบายของแต่ละรูป ดังต่อไปนี้

พระราชวรมณี ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน ได้กล่าวถึง หน้าที่และความผูกพันของพระสงฆ์ โดยมีหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งฝ่ายธรรมและฝ่ายวินัยอันเป็นตัวกำหนดให้ชีวิตของพระสงฆ์เกี่ยวเนื่องและผูกพันอยู่กับสังคม โดยพื้นฐานชีวิตสังคมของพระสงฆ์นี้แยก ๒ ส่วน คือ ความสัมพันธ์ภายในสังคมสงฆ์ และความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวม^{๑๒}

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พุทธศาสนา สาระและพัฒนาการ ถึงกิจวัตรของพระสงฆ์อันกระทำแก่ชุมชนว่า คณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลได้ชี้ให้เห็นถึงการใช้อภิบาลอย่างสุขุมในเรื่องที่เกี่ยวกับฆราวาส พร้อมทั้งจะสนองความต้องการของชาวบ้าน และพร้อมที่จะฟังข้อร้องทุกข์ของชาวบ้าน เพื่อช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการของชาวบ้านมีอยู่ ๓ ประการ คือ ด้านวิญญูณ ทางด้านโลกภูมิ ทางด้านไสยศาสตร์^{๑๓}

ปราณี ศิริจันทพันธ์ ได้กล่าวใน รายงานวิจัยเรื่อง เรื่องสัมพันธ์ภาพระหว่างพุทธศาสนากับสังคมไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายหลังจากสงครามครั้งที่ ๒ ความว่า พระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประเพณี โกนผมไฟ โกนจุก แต่งงาน การอุปสมบท การทำศพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นผู้ให้การศึกษาอบรมกุลบุตรกุลธิดา ให้บริการทางสังคมสงเคราะห์และพัฒนาชุมชน ในสมัยโบราณวัดยังเป็นศูนย์กลางของการศึกษา พระสงฆ์จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน พระสงฆ์มีบทบาทช่วยทำประโยชน์ให้แก่สังคมไทย ในด้านต่าง ๆ เช่น การสอนหนังสือ การสร้าง

---

^{๑๒} พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต), พระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๑๒), หน้า ๑๒.

^{๑๓} นิธิ เอียวศรีวงศ์, พระพุทธศาสนา สาระและพัฒนาการ, (นครราชสีมา : ม.ป.พ., ๒๕๑๔), หน้า ๔ -๖.

โรงเรียน การสร้างวัด ดังจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์มีบทบาทต่อสังคมไทยมาก ช่วยให้เกิดความศรัทธาและความสามัคคีในหมู่คณะช่วยรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาติ”^{๑๔}

วิชัย สุทธิรานนท์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ศาสนาเปรียบเทียบ ถึง “การอุทิศเวลาของพระพุทธเจ้า เพื่อสั่งสอนประชาชนและได้เผยแผ่พุทธศาสนาอยู่เป็นเวลา ๔๕ พรรษา ได้ให้คำแนะนำคำสั่งสอนแก่สาธุชน เรียกว่าพุทธกิจ ๕ ประการ คือ เวลาเข้าบิณฑบาต เวลาขึ้นแสดงธรรมสั่งสอนประชาชน เวลาบำเพ็ญทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ เวลาเที่ยงคืนตอบปัญหา เวลาจวนสว่างตรวจดูอุปนิสัยของสัตว์”^{๑๕}

สิทธิ บุตรอินทร์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พระพุทธศาสนา ถึง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยอาศัยคุณสมบัติความบริสุทธิ์ ความเสียสละ และความมีสติปัญญา แนะนำสั่งสอนประชาชน ให้ประพฤติปฏิบัติชอบ ในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด ส่วนในด้านสังคมก็ได้แนะนำ สั่งสอน และสร้างจิตสำนึก นำทางสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งทางกาย และจิตใจ สั่งสอนให้มนุษย์มั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ว่าเป็นผู้ฝึกฝนให้พัฒนามีวิสัยแห่งการพัฒนาไปอย่างสูงสุด โดยอาศัยการศึกษาอบรม”^{๑๖}

อริยา ลิมสุวัฒน์ ได้เสนอแนะบทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชนบทไทยว่า “ในการปฏิบัติการพัฒนาชุมชนได้กำหนดให้พระภิกษุเป็นผู้นำทางปัญญา และในทางพัฒนาคุณธรรม พระภิกษุจึงควรมีบทบาทเน้นหนักไปในทางที่ยกระดับจิตใจของประชาชน เช่น อบรมศีลธรรม ให้คำแนะนำสั่งสอนในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม บทบาทเช่นนี้ เป็นบทบาทดั้งเดิมที่เหมาะสมไม่ขัดต่อข้อวินัยทางพุทธศาสนา สำหรับการพัฒนาในทางวัดถุนั้น พระภิกษุควรกระทำในทางอ้อม ด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับบริจาคมาเฉลี่ย แบ่งปันให้ประโยชน์กว้างขวางออกไปตามแต่ที่จะอำนวยประโยชน์ และขอบเขตที่พระภิกษุพึงกระทำได้ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย”^{๑๗}

---

^{๑๔} ปราณี ศิริจันทร์พันธ์, “สัมพันธภาพระหว่างพุทธศาสนากับสังคมไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒”, รายงานการวิจัย : (มหาวิทยาลัยรามคำแหง), ๒๕๒๓.

^{๑๕} วิชัย สุทธิรานนท์, ศาสนาเปรียบเทียบ, (ลพบุรี : คณะมนุษยศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๒๓.

^{๑๖} สิทธิ บุตรอินทร์, พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑.

^{๑๗} อริยา ลิมสุวัฒน์, “บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย (พุทธศักราช ๒๕๐๐-๒๕๐๒)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖).

วศิน อินทสระ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ พุทธวิธีในการสอนว่า “พุทธวิธีในการสอน หมายถึง วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัทด้วยพุทธวิธีหลายอย่าง เพื่อให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังเพื่อประโยชน์มากที่สุด เมื่อจบการสอนโดยวิธีมีจุดมุ่งหมายในการสอน ๓ ประการ คือ

๑. เพื่อให้ผู้ฟังรู้จริงเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น

๒. เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ทรงแสดงธรรม อย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรงตามให้เห็นด้วยตนเอง

๓. เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรม มีคุณเป็น อัจฉริยะสามารถยังผู้ฟังปฏิบัติตามให้ได้รับผล ตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน ๆ”^{๑๔}

พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่องศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม ผลการศึกษาพบว่า “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเถระทั้งหลายมีลักษณะเด่นแตกต่างกันและมีลักษณะเหมือนกัน หลวงพ่อคุณลักษณะเด่นคือการใช้สื่อสัญลักษณ์คือ วัตถุมงคล คาถาอาคม ตะกรุด และการเคาะศิระสะแทนการประพรมน้ำพุทธมนต์ ในสังคมปัจจุบัน จึงมีคนทุกระดับเข้าไปหาท่านมิได้ขาด เป็นพระที่ประชาชนเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคำพูดท่านจะเป็นเอกลักษณ์จึงเป็นที่สนจกันเป็นอย่างมาก ท่านจึงมีโอกาเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่คนทุกระดับ”^{๑๕}

๑.๕ ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัย โดยศึกษาถึงบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพา ฐมฺมทินฺโน) วัดโนนศิลา อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และ พระนักเทศน์ / ประชาชน ซึ่งเป็นประชากรกลุ่มเป้าหมาย หรือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants)

---

^{๑๔} วศิน อินทสระ, *พุทธวิธีในการสอน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐ – ๑๔.

^{๑๕} พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี, “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ)”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

๑). รูปแบบการวิจัยที่ใช้

๑.๑ วิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า โดยอาศัยข้อมูลเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี และพระไตรปิฎกฉบับแปล ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ชุดภาษาไทย (CD – ROM) ฉบับสมาคมศิษย์เก่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลจากเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำราวิชาการ ที่เกี่ยวกับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพื่อค้นหาแนวทางตามพุทธวิธีในการเผยแผ่พุทธธรรมในเชิงทฤษฎีที่พระครูสุตสารพิมล ประยุกต์ใช้

๑.๒ การวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพ์ ธรรมทินฺโน) โดยอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระครูสุตสารพิมล และพระนักเทศน์ / ประชาชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ติดตามผลงานของพระครูสุตสารพิมล

๒). ประชากรเป้าหมาย

การศึกษาครั้งนี้ ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ศึกษา ดังนี้

๒.๑ พระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพ์ ธรรมทินฺโน) วัดโนนศิลา อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

๒.๒ พระนักเทศน์ จำนวน ๑๐ รูป มาจาก ๒ จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดละ ๕ รูป

๒.๓ ประชาชนผู้ฟังที่มีความนิยม ๒ จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดชัยภูมิ โดยศึกษาจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย (ผู้ฟังเทศน์ของพระครูสุตสารพิมล) จำนวน ๓๐ คนในแต่ละจังหวัด

ประชากรกลุ่มเป้าหมายตามข้อ ๒.๑,๒.๒,และ๒.๓ ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling)

๓). เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) เพื่อสัมภาษณ์ประชากรเป้าหมาย ประกอบด้วยแนวทางการสัมภาษณ์ ๖ ตอน ได้แก่ (๑) ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (๒) ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระครูสุตสารพิมล (๓) ข้อมูลเกี่ยวกับผลงานของพระครูสุตสารพิมล (๔) ข้อมูลเกี่ยวกับหลักการเผยแพร่ของพระครูสุตสารพิมล (๕) ข้อมูลเกี่ยวกับสัมฤทธิ์ผลของพุทธบริษัทผู้ฟังพระธรรมเทศนาของพระครูสุตสารพิมล (๖) ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดที่เปลี่ยนแปลงของพุทธบริษัทที่ฟังประสงค์ต่อสังคม ในการสัมภาษณ์ภาคสนามมีการปรับแนวทางการสัมภาษณ์แต่ละตอนให้เหมาะสมกับสถานะของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับบทบาทและผลงานในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระครูสุตสารพิมล ที่ผู้วิจัยพัฒนามาจากกรอบแนวคิดของการศึกษา (ภาคผนวก ก)

๔). การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยมีขั้นตอน หรือกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

๑. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา งานวิจัยวิทยานิพนธ์ และ เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยเริ่มศึกษาข้อมูลจาก พระสุตันตปิฎกและศึกษาผลงานของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาแล้วนำมาวิเคราะห์ และ สังเคราะห์ดังเสนอไว้ในบทที่ ๒

๒. ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมมาจากแนวทางการสัมภาษณ์ โดยเริ่มสัมภาษณ์ เมื่อเดือน สิงหาคม ถึง ธันวาคม ๒๕๔๘ แล้วนำมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ตามที่เสนอไว้ในบทที่ ๓ และ บทที่ ๔ ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

๒.๑) สร้างแนวทางการสัมภาษณ์

๒.๒) ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ (รศ.อุดม บัวศรี)

๒.๓) สัมภาษณ์พระครูสุตสารพิมล และ พระนักเทศน์ / ประชาชน

๒.๔) จัดบันทึก บันทึกเทป สังเกตและร่วมฟังการเทศน์

๒.๕) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จัดบันทึก บันทึกเทปและการสังเกต

๒.๖) นำมาสังเคราะห์และอภิปรายผลในบทที่ ๓ และบทที่ ๔

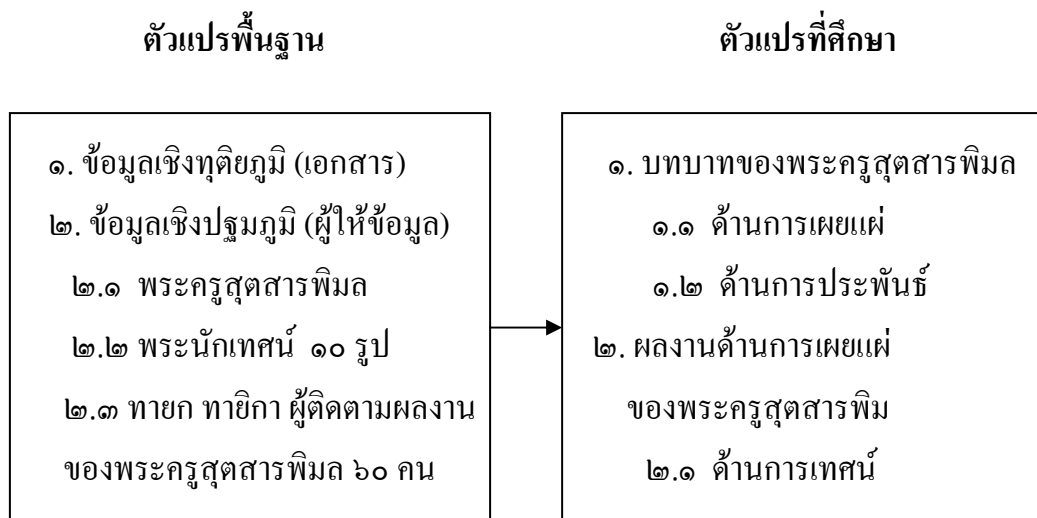
๕). การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. วิเคราะห์หลักการเผยแพร่ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา
๒. วิเคราะห์บทบาทและผลงานของพระครูสุตสารพิมล
๓. วิเคราะห์เทคนิคและวิธีการของพระครูสุตสารพิมลในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Research Framework)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยดังแสดงไว้ในภาพประกอบที่ ๑

ภาพประกอบที่ ๑ กรอบในแนวคิดในการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงหลักการเผยแพร่ของพระพุทธศาสนา
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงชีวประวัติและผลงานของพระครูสุตสารพิมล
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงเทคนิค และวิธีการเผยแพร่พุทธธรรมของพระครูสุตสารพิมล

บทที่ ๒

หลักการเผยแพร่ของพระพุทธศาสนา

ในบทที่ ๒ นี้ เพื่อความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูล ผู้วิจัย ได้แบ่งประเด็นที่จะศึกษาวิจัย ออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. หลักการเผยแพร่ทางพระพุทธศาสนา
๒. คุณสมบัติของผู้เผยแพร่
๓. หลักการเผยแพร่ทั่วไป
๔. ลีลาการเผยแพร่
๕. วิธีการเผยแพร่แบบต่างๆ
๖. เทคนิคการเผยแพร่

แต่ละประเด็นมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๒.๑ หลักการเผยแพร่ทางพระพุทธศาสนา

ในการเผยแพร่พระศาสนา ได้ปรากฏตั้งแต่พระบรมศาสดาทรงมีพระชนม์อยู่ ซึ่งหลังจากพระองค์ทรงตรัสรู้ธรรมแล้ว ได้ทรงเสวยวิมุตติอยู่ ๗ สัปดาห^๑ ภายหลังจากจึงได้ทรงนำหลักธรรมที่ตรัสรู้ ออกเผยแผ่ให้นักบวชชื่อปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ และคนอื่นๆ ในครั้งแรกนั้น พระโณทฬัญญะสามารถบรรลุโสดาปัตติมรรค (ได้ดวงตาเห็นธรรม) แล้วได้ทูลขออุปสมบทเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา ในลำดับถัดมา สมาชิกในกลุ่มปัญจวัคคีย์ คือ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ก็สามารถบรรลุธรรมตาม และกราบทูลขออุปสมบทในเวลาต่อมา^๒

ฉะนั้น การเผยแพร่พระศาสนา ซึ่งได้เริ่มตั้งแต่องค์พระบรมศาสดาเป็นต้นมา และได้สืบทอดมาจนถึงพระสงฆ์ในปัจจุบัน โดยการเผยแผ่มีลักษณะที่เหมือนกับครั้ง

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๕/๘

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๘ - ๑๙/๒๕ - ๒๖

พุทธกาล ได้แก่ เพื่อนำความเลื่อมใสศรัทธา ให้เกิดขึ้นในจิตใจของประชาชน ทำให้พวกเขาถึงซึ่งพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่ง ทั้งนี้เพื่อดับทุกข์

การเผยแผ่พระศาสนาครั้งแรก พระพุทธองค์ทรงใช้หลักพุทธธรรมที่ได้ตรัสรู้โดยชอบแล้วออกเผยแผ่ให้ชาวโลกได้รู้ตาม เพราะยังไม่มีพระสงฆ์คอยช่วยเหลือในการเผยแผ่พระศาสนา และมีกลุ่มบุคคลผู้ยอมรับนับถือถวายนับถึงซึ่งพระพุทธและพระธรรมว่าเป็นสรณะ เรียกว่า เทวาทิก เฉพาะกรณีของตปุสสะและภักติกะพ่อค้า จึงเป็นเทวาทิกอุบาสกคนแรกในพระพุทธศาสนา คือ ผู้กล่าววาจาถึงรัตนะ ๒ ว่าเป็นสรณะที่พึ่งอันประเสริฐ^๓

พระพุทธองค์ก็ทรงอุปสมบทให้ด้วยพระองค์เองซึ่งวิธีนี้เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา โดยตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”^๔ และทรงให้อำนาจแก่พระสงฆ์ในการอุปสมบทแก่ผู้มีศรัทธาจะบวชในพระพุทธศาสนา โดยวิธีให้เปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัย ครบ ๓ ครั้ง และเรียกวิธีนี้ว่า “ติสรณคมนูปสัมปทา” หรือ ไตรสรณคมน์ คือ การบวชด้วยการถึงไตรสรณคมน์^๕

นอกจากนั้นแล้ว ยังมีการบรรพชา อุปสมบท ประเภทสุดท้ายเพิ่มขึ้นมาอีก เรียกว่า “การอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา” เป็นการประกาศให้พระสงฆ์เป็นใหญ่มีอำนาจในการบวชแก่ผู้มีจิตศรัทธา โดยทรงปรารภพราหมณ์แก่ชื่อ ราชะ ประสงค์จะบวชเป็นพระภิกษุ แต่ไม่มีใครจะบวชให้ ทำให้เขาทุกข์ใจ ตรอมใจ พระองค์จึงทรงตรัสตามพระภิกษุทั้งหลายว่ามีใครระลึกถึงคุณของพราหมณ์คนนี้หรือไม่ พระสารีบุตรนั่งอยู่ในที่นั้นด้วย จึงกราบทูลว่าระลึกถึงคุณของเขา โดยเขาได้ทำบุญใส่บาตรข้าวสวยมาทัพพีหนึ่ง เมื่อไปรับบิณฑบาตที่เมืองราชคฤห์ และให้การอุปสมบทแก่ราชะนี้ เป็นบุคคลแรกในพระพุทธศาสนา^๖

^๓ เรื่องเดียวกัน, ข้อ ๖ หน้า ๙ - ๑๐.

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๐/๓๗ - ๓๘

^๕ เรื่องเดียวกัน, ข้อ ๓๔ หน้า ๔๒ - ๔๓.

^๖ อ้างแล้ว, ข้อ ๖๕ หน้า ๕๗.

๒.๒ หลักการเผยแพร่ทั่วไป

หลักการสำหรับนักเผยแพร่ที่ควรทราบ ได้แก่ เนื้อหาสาระที่จะนำไปแสดง ผู้รับสารหรือบุคคลผู้ฟังธรรม และหลักการสำหรับตนเอง มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ หลักการเกี่ยวกับเนื้อหาเรื่องที่เผยแพร่

สำหรับหลักปฏิบัติเกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่นำไปเผยแพร่ นั้น ควรพิจารณาอยู่ ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่าย เข้าใจกันอยู่แล้ว ไปยังสิ่งที่รู้เห็นได้ยาก หรือยังไม่เข้าใจ เช่น สอนหลักอริยสัจ ๔ ทรงนำเอาทุกข์ อันเป็นตัวปัญหาขึ้นแสดงก่อนเพราะเห็นได้ง่าย เข้าใจง่าย (ตัวอย่างเช่น เกิดเป็นทุกข์ แก่เป็นทุกข์ เป็นต้น) จากนั้นก็สืบสาวไปหาเหตุของทุกข์ แล้วโยงให้เข้าถึงการดับทุกข์ พร้อมบอกหนทางว่าจะดับทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นได้อย่างไร^๗

๒. สอนลุ่มลึกลงตามลำดับ การสอนเรื่องจริงที่เคยรู้ไปสู่เรื่องจริงที่ผู้ฟังไม่เคยรู้มาก่อน ได้แก่ สอนแบบอนุอุปพิกถา ไตรสิกขา ๓ เป็นต้น โดยท่านเปรียบเทียบเหมือนการเดินลงสู่ทะเล^๘

๓. สอนด้วยอุปกรณ์เสริม ยกเรื่องที่มาแสดงให้ดู เพื่อผู้ฟังเห็นด้วยตาฟังด้วยหูเลยทีเดียวน เช่น สอนพระนันทะ โดยการทรงนำไปชมนางฟ้าอัปสรที่สวยงาม เนื่องจากท่านเป็นคนรักสวยรักงาม เป็นต้น

๔. สอนตรงจุด ตรงประเด็น ไม่วกไปวนมา หรือ สอนออกนอกเรื่อง

๕. สอนมีเหตุผล ผู้ฟังตรงเห็นจริงตามได้

๖. สอนแต่พอดีเท่าที่จำเป็น สิ่งที่เขาอยากรู้ ไม่ได้สอนทุกเรื่อง เช่น สอนใบไม้กำมือเดียว

๗. สอนสิ่งที่มีความหมาย เป็นประโยชน์สาระแก่ผู้ฟัง^๙

---

^๗ พ.อ. (บาลี) ๗/๗

^๘ พระปลัดสมชาย กนฺตสีโล, “คู่มือนักเผยแพร่”, (ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๕. (อัคราณา)

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕- ๑๒๖.

๒.๒.๒ เกี่ยวกับตัวผู้ฟังเทศนา (หรือผู้เรียน)

เมื่อจะแสดงธรรมแก่บุคคลนั้น นักเผยแผ่พึงคำนึงถึงตัวผู้ฟังเป็นหลัก โดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑. ความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยจิตนิสัย บุคคลย่อมมีพฤติกรรมที่ต่างต่างกัน เนื่องจากสาเหตุภายใน คือ จิตนิสัย มี ๖ ได้แก่ บางคนชอบสวยงาม (ราคจริต) บางคนก็ชอบใช้อารมณ์หุนหันพลันแล่น มักโกรธ (โทสจริต) บางคนก็มีปกติลุ่มหลงเร็ว (โมหจริต) บางคนก็มีความเชื่อศรัทธาโดยขาดปัญญา (ศรัทธาจริต) บางคนก็มีปกติใช้วิจารณ์ญาณก่อนรับฟัง (พุทธิจริต) บางคนก็จัดอยู่พวกคิดมาก กังวลมากหาข้อยุติในจิตใจได้ยาก^{๑๐}

อย่างไรก็ตาม เหตุผลที่ผู้แสดงธรรมจะต้องพิจารณาจิตนิสัยประกอบการสอนนั้น เนื่องจากว่า เวไนยสัตว์บางคนก็พอมีอุปนิสัยอยู่บ้าง เมื่อได้เหตุปัจจัยแรงกระตุ้นที่ดี ย่อมสามารถจะบรรลุธรรมได้เลย ส่วนพวกที่สอนยากก็ต้องปล่อยไปตามกรรม เหมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำรอคอยแสงอาทิตย์ส่องไปถึงก็พร้อมจะบานในวันถัดไปได้เลยเช่นกัน^{๑๑}

๒. ความแตกต่างของบุคคล ๔ ประเภท หมายถึง บุคคลที่จะฟังธรรมและได้รับผลดีจากการฟังนั้น พระองค์ทรงยกเอาบัว ๓ ระดับขึ้นแสดง และนำมาเปรียบกับบุคคล ๔ กลุ่ม ได้แก่

(๑) บุคคลผู้รู้เข้าใจได้รวดเร็วฉับพลัน เมื่อยกหัวข้อขึ้นแสดง เหมือนบัวพิน้ำ แต่พอรับสัมผัสธรรมมีตะวันในวันรุ่งขึ้น (อุมคคัตถุญญ)

(๒) บุคคลผู้สามารถเข้าใจเมื่อได้ฟังเหตุผลประกอบหัวข้อนั้นแล้ว (วิปจิตถุญญ) เหมือนบัวพิน้ำซึ่งจักบานในวันรุ่ง

(๓) บุคคลที่ต้องคอยให้ความช่วยเหลือทั้งการสอน และสาธิตให้ดู นำปฏิบัติด้วย (เนยยะ) เหมือนบัวใต้น้ำที่รอแสงตะวันและจะบานในวันต่อไป

(๔) บุคคลผู้อุปปัญญาหรือมีปัญญาแต่ไม่ศรัทธาหลักพุทธธรรม (ปทปรมะ) เช่น พวกสังยุตต์เสฏฐบุตร เจ้าลัทธินิยมพุทธกาล ก็ถือว่าเป็นบุคคลประเภทนี้ด้วย หรือแม้กระทั่ง

^{๑๐} บ.ม. (บาลี) ๒๕/๑๒๓/๔๓๕

^{๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕/๑๔-๑๕

พระเทวทัตต์ ก็สอนไม่ได้ก็อยู่ในกลุ่มนี้เช่นกัน ท่านเปรียบเหมือนบัวใต้น้ำ คอยเป็นรักษา เต่า ปลา เป็นต้น^{๑๒}

๒.๒.๓ คุณสมบัติภายนอก (ทางกายภาพ) ของผู้เผยแผ่

คุณสมบัตินี้ของผู้สอน เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามในคำสอน อย่างน่าอัศจรรย์ โดยผู้สอนพึงมีคุณสมบัติที่ปรากฏภายนอก และคุณสมบัตินี้ใน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตา เช่น มหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการของพระพุทธ องค์ เช่น ในจังกีสสูตร ได้แสดงไว้ถึงพระสรีระแห่งพระพุทธองค์ว่า “พระสมณโคดม มีพระรูปร่าง น่าดู น่าเลื่อมใส มีพระฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก วรรณะและพระสรีระคุดพรม น่าดูน่าชม นึกหนา”^{๑๓}

ส่วนในด้านเสียงที่ทรงเปล่งออกมาด้วย ก็มีความสำคัญยิ่งต่อการแสดงธรรม ดัง คำที่พราหมณ์กล่าวสรรเสริญพระพุทธองค์ต่อไปอีกว่าเป็นผู้มีพระวาจาไพเราะ ตรัสถ้อยคำ ได้ดังดงาม โดยพระสุระเสียงที่เปล่งออกจากพระโอษฐ์นั้น มีลักษณะพิเศษถึง ๘ อย่าง คือ แจ่ม ใจ ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พรวด ซึ่ง กังวาน^{๑๔}

แม้ในด้านอากัปภิกิริยา คือ การแสดงออกทางการเคลื่อนไหว เป็นมารยาทที่งดงาม ดังคมยอมรับ มีความเป็นเสน่ห์ ผูกมัดใจคนผู้ได้ดูด้วยตา มีท่าทีสง่าผ่าเผย งามอาจ สงบเยือกเย็น จึงเป็นเหตุให้ผู้ฟังเกิดศรัทธายิ่งขึ้น (พวกที่ถือรูปเป็นประมาณ) ดังคำสรรเสริญของ พราหมณ์ในพรหมายุสสูตรว่า “ชนทั้งหลายที่ท่านพระสมณโคดม ทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมทานให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมมีกตาแล้ว เมื่อลุกไปจากที่นั่งแล้วก็ยังเหลียวหลัง กลับมามอง ด้วยไม่อยากจะละจากไป”^{๑๕}

^{๑๒} อจ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๓๓/๑๘๓

^{๑๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๕/๕๓๓

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, ข้อที่ ๔๒๕ หน้า ๕๓๔.

^{๑๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๗/๔๗๘ - ๔๗๙

๒.๒.๔ คุณสมบัติภายในของผู้เผยแผ่

คุณสมบัตินี้ภายใน คุณธรรมที่ผู้เผยแผ่พึงปฏิบัติ และเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักพุทธธรรม เพื่อจะได้สอนให้ถูกประเด็นทั้งภาคทฤษฎี (พระปริยัติสัทธรรม) และภาคปฏิบัติ (ปฏิบัติสัทธรรม) โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ปฏิเวธสัทธรรม ได้แก่ ความสุข ความเจริญต่อผู้ฟังเป็นที่ตั้ง และมีจิตประกอบด้วยเมตตาเป็นหลัก ด้วยคุณธรรมบุคคลผู้จะเผยแผ่หรือประกาศหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาได้คตินั้น พึงตั้งอยู่ในคุณสมบัตินี้ที่เกื้อกูลต่อชาวโลกหลายประการ

ตัวอย่างเช่น พระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ทรงเป็น “พระบรมครู” คือ ครูที่สอนให้คนอื่นเข้าใจและรับทราบข้อมูลได้เป็นอย่างดี เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นยอดของครู จนได้ขนานพระนามอย่างนั้น และทรงคุณลักษณะ ๘ อย่าง หรือที่เราเรียกกันว่า “พระนพคุณ ๘” คือ เป็นผู้บริสุทธิ เป็นผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรมด้วยพระองค์เอง เป็นผู้มีความรู้ดีและความประพฤติดี เป็นผู้เสด็จไปแล้วด้วยดีเพื่อประโยชน์เกื้อกูลต่อปวงประชา มีความรู้แจ้งโลกมนุษย์และเทวโลก เป็นครูฝึกฝนพัฒนาคนอย่างยอดเยี่ยมไม่มีใครยิ่งกว่า ทรงเป็นครูสอนของเทวดาและมวลมนุษย์ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม เป็นผู้มีความเข้าใจ รู้จักจำแนกแยกแยะสั่งสอนสรรพสัตว์ให้เหมาะสมตามภูมิชั้น สติปัญญาของเขาเหล่านั้น และเป็นผู้มีโชค^{๑๖}

นอกจากนั้นแล้ว พระพุทธองค์ก็ยังทรงแตกฉานในทศพลญาณ ๑๐ ประการ ได้แก่

(๑) ฐานาฐานญาณ คือ ญาณที่หยั่งรู้ฐานะ อฐานะ รู้กฎธรรมชาติเกี่ยวกับขอบเขต และวิสัยทัศน์ของบุคคลที่แตกต่างกัน

(๒) กัมมวิปากญาณ คือ ญาณที่หยั่งรู้ผลของกรรมดี ผลกรรมชั่ว

(๓) สัพพัตถคามินีปฏิบัติญาณ คือ ญาณที่หยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่สุคติ

(๔) นานาธาตุญาณ คือ ญาณที่หยั่งรู้ภาวะของโลกตามธรรมดาที่ ประกอบด้วยธาตุ เช่น ชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ เป็นต้น

(๕) นานาธิมุตติกญาณ คือ ญาณที่หยั่งรู้ หรือ ความสนใจของสัตว์นั้น

(๖) อินทริยปโรปริยัตติญาณ คือ ญาณที่หยั่งรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลาย ในการตรัสรู้ธรรม

^{๑๖} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๕๕/๖๗

(๗) ฉานทิสังกิเลสชาติญาณ คือ ญาณที่หยั่งรู้เหตุที่จะทำให้ญาณวิโมกข์ สมาบัติ เลื่อม หรือเจริญคล่องแล้วชัดเจนหรือก้าวหน้าขึ้น

(๘) ปุพเพนิวาสานุสติญาณ คือ ญาณที่หยั่งรู้ชาติ ภาพแต่หนหลังได้

(๙) จุตุปปาตญาณ คือ ญาณที่หยั่งรู้จุดและอุบัติของสรรพสัตว์อันเป็นไปตาม กรรม

(๑๐) อาสวักขยญาณ คือ ญาณที่หยั่งรู้ความสิ้นไปแห่ง อาสวะทั้งหลาย^{๑๗}

ดังนั้น ผู้จะเผยแผ่พุทธธรรม ฟังดำรงตนอยู่ในองค์คุณของนักเผยแผ่ที่ดีด้วย เช่นกัน เพื่อยังสรรหาความเลื่อมใสและให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพสูงสุด ดังต่อไปนี้

๑. **ปณิธาน** ในการแสดงธรรมต่อผู้ฟัง นักเผยแผ่พึงตั้งจิตไว้ในใจของตนก่อน แสดงว่า จักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับเหตุการณ์ พร้อมยกเหตุผลให้สมจริงมาประกอบ แสดง ด้วยเมตตาจิตหวังอนุเคราะห์ไม่ใช่เพื่อหวังลาภสักการะ และไม่แสดงธรรมไปกระทบต่อใคร ให้เสียหายหรือตำหนิตรงๆ ทำให้ผู้ฟังคนนั้นเกิดความไม่พอใจ^{๑๘}

๒. **ปฏิสัมภินา** ความเข้าใจ ปัญญาที่แตกฉานในอรรถ (เนื้อหาสาระ) เข้าใจใน ธรรม (อธิบายย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การซ้ำของในภาษา) และเข้าใจใน หลักปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า^{๑๙}

๓. **พหูสูต** การคงแก่เรียน การได้ฟังมาก จำได้ คล่องปาก เพ่งพินิจให้ขึ้นในใจ ของตน และสามารถขบคิดได้ด้วยทฤษฎี คือ เห็นตามได้ด้วยเหตุผลที่เป็นจริง^{๒๐}

๔. **การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน** การแสดงธรรมไปโดยคำนึงถึงภาวะ ของผู้ฟังเป็นหลัก โดยเริ่มจากสิ่งที่มองเห็นด้วยตาไปจนถึงพิจารณาเห็นด้วยปัญญาภายใน ของตน ได้แก่ เล่าเรื่องทานกถาให้ฟังก่อน (การให้ทาน) ชี้แจงผลดีของการเป็นคนมีศีลมี ความประพฤติที่เรียบร้อยดีงาม จากนั้นก็เล่าเรื่องสวรรค์ คือ ความสุขใจให้ฟังถัดมา และโยง

^{๑๗} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๖๖/๑๔๐

^{๑๘} อ.จ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๕๕/๒๐๕

^{๑๙} อ.จ.ตฤก. (บาลี) ๒๑/๑๗๒/๒๑๖

^{๒๐} อ.จ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๘๗/๑๒๕

ไปเรื่องโทษของกามที่ทำให้มนุษย์ต้องทุกข์กายทุกข์ใจอยู่นี้ ข้อสุดท้ายก็ชี้แจงทางออกจาก กามหรือทางออกจากทุกข์นั้น โดยวิธีการสลัดทิ้งกาม^{๒๑}

๒.๓ ลีลาการเผยแผ่

ลีลาการเผยแผ่หรือพุทธลีลานั้น เพื่อช่วยให้ผู้ฟังธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ เกิดความเลื่อมใสและเข้าใจต่ออรรถและธรรมที่ประกาศไปแล้วนั้น โดยมีหลัก ๔ อย่าง ดังนี้

๑. การชี้แจงให้เห็นชัด (สันทสสนา) คือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะ อธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจและแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง เหมือนกับว่า จูงมือไปดูเห็นกับตา

๒. พุจฉกชวนให้อยากจะนำไปปฏิบัติตาม (สมาทปนา) คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือ หักห้าม ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนใจยอมรับ นับถือ อยากลงมือทำ หรืออยากรนำไปปฏิบัติ

๓. พุคให้เกิดความเร้าใจอาจหาญแกล้วกล้า (สมุตเตชนา) คือ ปลุกเร้าให้เกิดขวัญ และกำลังใจเพื่อต่อสู้ทำความพากเพียร ไม่ย่อถ้อ หรือ อ่อนแอ เพราะสาเหตุใดก็ตาม จิตใจ เข้มแข็ง ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวความทุกข์ ความลำบาก

๔. พุคปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง (สัมปหังสนา) คือ บำรุงจิตใจให้ชุ่มชื่น เบิกบานโดยชี้ให้เห็นผลดี หรือคุณประโยชน์ที่เขาจะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผล สำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวัง และร่าเริงเบิกบานอยู่เสมอ^{๒๒}

---

^{๒๑} ที.สี. (บาลี) ๕/๒๓๗/๑๘๕

^{๒๒} ที.สี. (บาลี) ๕/๑๕๘/๑๖๑

๒.๔ พุทธวิธีของพระพุทธองค์

พุทธวิธีในการสอน ซึ่งใช้รูปแบบที่ต่างกัน เพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอนพุทธธรรมของพระพุทธองค์ เบื้องต้นได้ทรงกำหนดรู้ จากตัวของบุคคลที่กำลังรับฟังการสอน ถ้าหากว่าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย พระองค์ก็จะใช้วิธีสอนธรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ถ้าผู้มีสติปัญญาแก่กล้าแล้วก็จะปรับใช้อีกวิธี และสรุปวิธีการสอนของพระพุทธองค์ โดยแบ่งออกเป็น ๔ วิธี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๔.๑ แบบสากัจฉา

การสอนโดยใช้วิธีการ ถามคู่สนทนา เพื่อนำให้เกิดความเข้าใจหลักธรรมอันจะนำไปให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา วิธีการสอนแบบนี้ จะเห็นได้จากที่พระองค์ใช้โปรดบุคคลในกลุ่มที่มีจำนวนจำกัด ที่สามารถพูดตอบโต้กันได้ การสอนแบบนี้ มีปรากฏในหนังสือพระไตรปิฎกหลายแห่งด้วยกัน ตัวอย่างเช่น กรณีของปริพาชกชื่อว่าวัจนโคตรที่เข้าไปทูลถาม เรื่องความเห็นสุคติต่าง ๑๐ อย่าง ต่อพระองค์ และก็ได้มีการสนทนาแบบถาม-ตอบ ในเรื่องดังกล่าวระหว่างปริพาชกกับพระพุทธองค์ เป็นต้น^{๒๓} ในการสอนแบบสากัจฉา มีการถามในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไป และเป็นการให้ข้อมูลต่อกลุ่มชนที่มีจำนวนจำกัด โดยพระพุทธองค์แสดงธรรมจบ ผู้ฟังจะได้รับคุณพิเศษจากการฟังด้วยวิธีนี้อยู่เสมอ^{๒๔}

๒.๔.๒ แบบบรรยาย

การสอนที่พระพุทธเจ้าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชนและพระสาวกเป็นจำนวนมาก คอยรับฟัง จัดเป็นวิธีสอนที่พระพุทธเจ้าใช้มากที่สุด ในการแสดงธรรม เพราะมีทั้งการแสดงธรรม ซึ่งมีใจความยาว และมีใจความแบบสั้น ๆ ทั้งนี้ แล้วแต่สถานการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น ในพรหมชาลสูตร พระองค์ก็ทรงได้บรรยายเกี่ยวกับเนื้อหาของศีล ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ ศีลระดับต้นที่เรียกว่า

^{๒๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๘๗-๑๘๘/๒๑๕-๒๒๓

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธวิธีในการสอน*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก, ๒๕๔๔), หน้า ๑ - ๑๐.

จุดศีล ศีลระดับกลางที่เรียกว่ามัชฌิมศีล ศีลระดับสูงที่เรียกว่ามหาศีล และในตอนท้ายก็ทรง แสดงเรื่องทฤษฎี ทฤษฎีหรือปรัชญาของลัทธิต่าง ๆ ที่ร่วมสมัยพุทธกาลมีทั้งหมด ๖๒ ทฤษฎี โดยพระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงด้วยวิธีการบรรยาย และชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามี ความเห็น หรือมีหลักคำสอนที่ต่างจากทฤษฎีทั้ง ๖๒ นี้ อย่างไร เป็นต้น^{๒๕}

๒.๔.๓ แบบตอบปัญหา

จะทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหา และใช้วิธีตอบให้เหมาะสม สำหรับในการตอบปัญหาของพระองค์นั้น จะทรงพิจารณาจากความเหมาะสมตามลำดับแห่ง ภูมิความรู้ของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเวทคาสังยุต มีเวทคาไปกราบทูลถามพระพุทธองค์ว่า “บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง ชื่อว่าให้วรรณะ ชื่อว่าให้ความสุข ชื่อว่าให้จักขุ ชื่อว่าให้ทุก สิ่งทุกอย่าง” พระพุทธเจ้าก็ตรัสตอบว่า “บุคคลที่ให้ข้าวชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทีปชื่อว่าให้จักขุ และผู้ให้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุก อย่าง ส่วนผู้ปราศอนธรรมชื่อว่าให้อ้อมตะ”^{๒๖}

๒.๔.๔ แบบวางกฎข้อบังคับ

เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ ข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติด้วยความ เห็นชอบพร้อมกัน วิธีการนี้เป็นลักษณะของการออกคำสั่ง ให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตาม เป็นการ สอนโดยการวางกฎระเบียบข้อบังคับให้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อนำมาซึ่งความสงบสุขแก่หมู่คณะ ดังจะเห็นได้จากพระองค์ทรงบัญญัติพระวินัย โดยเป็นข้อบังคับให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตาม และที่สำคัญ กฎข้อบังคับที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้น เป็นตัวแทนของพระองค์ได้ด้วย และมีความเสมอภาคกันทั้งหมด ไม่มีข้อยกเว้นให้แก่บุคคลใดเป็นกรณีพิเศษ พระองค์ทรงตรัส ก่อนที่จะปรินิพพานว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจาก เราปรินิพพานไปแล้วก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^{๒๗}

^{๒๕} ที.ล. (ไทย) ๘/๒๘/๑๑

^{๒๖} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๕๘

^{๒๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔

๒.๕ เทคนิควิธีในการถ่ายทอดความรู้

การสอนหรือการถ่ายทอดความรู้ทุกเรื่อง ถึงแม้ผู้ถ่ายทอดจะมีความรู้ดีสักเพียงใดก็ตาม หากขาดอุบายการสอนที่ดึงดูดให้ผู้เรียนมีความสนใจได้ การสอนนั้นก็จะไม่ประสบความสำเร็จ หรือภาษาปัจจุบันเรียกว่าขาดเทคนิคในการสอน พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศ ในการใช้กลวิธีหรือเทคนิคการสอนเป็นอย่างยิ่ง มี ๑๐ วิธี ดังนี้

๒.๕.๑ การยกเรื่องชาดกและนิทาน

การยกเรื่องมาเป็นตัวอย่างนั้น ช่วยให้เข้าใจเนื้อความได้ง่ายและชัดเจน ซึ่งการสอนแบบนี้ จะเห็นได้ชัดเจนจากนิทานที่ปรากฏอยู่ทั่วไป เฉพาะนิทานชาดกอย่างเดียวที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาก็มีมากถึง ๕๔๗ เรื่อง เช่น สอนเรื่องความเสียหายอันเกิดจากความไม่สามัคคี โดยยกตัวอย่างเรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพี^{๒๔} หรือสอนเรื่องการอยู่อย่างสงบ ต้องอาศัยการประกอบความเพียรอยู่เสมอ โดยการยกเอาพระมหากัสสปะเป็นตัวอย่าง โดยตรัสยกย่องว่า “เป็นผู้มีสติ หมั่นประกอบความเพียร ไม่คิดในที่อยู่ ละความห่วงอาลัยไป เหมือนหงส์ทะเปือกตมไป ฉะนั้น”^{๒๕} ฉะนั้น การสอนแบบนี้จึงถือว่าเป็นเรื่องที่ทำให้มองเห็นภาพคำสอนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยตัวละครอื่นๆ จะมีบทบาทเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก และการสอนแบบนี้ เป็นการนำตัวละครมาให้ความธรรมะ ให้มีความหลากหลายและเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น

๒.๕.๒ การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา

การยกอุปมาให้เห็น คือ การอธิบายเพื่อทำให้เรื่องที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องที่เป็นนามธรรม พระพุทธเจ้าก็ทรงเปรียบเทียบให้เห็นเป็นรูปธรรมโดยชัดเจน ตัวอย่างเช่นมีอยู่ครั้งหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนแก่เมณฑกเศรษฐีว่า “โทษของคนอื่นเห็นได้ง่าย ส่วนโทษของคนเห็นได้ยาก เพราะคนนั้น ชอบโปรยโทษของผู้อื่น เหมือน

^{๒๔} บุ.ข. (ไทย) ๒๕/๖/๒๕

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, ข้อที่ ๕๑ หน้า ๕๗.

คนโพรยเกลบ แต่กลับปกปิดโทษของตนไว้ เหมือนพรานนกปกปิดร่างพรางกายตนไว้”^{๓๐} ตัวอย่างที่ ๒ เช่น พระพุทธองค์เมื่อทรงประทับอยู่ในอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถีได้ตรัสว่า “สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเล่นเลยไป ไม่บรรลุนิยามที่เป็นสาระ ชื่อว่าพอกพูนเครื่องพันธนาการใหม่ ๆ ยิ่งขึ้น ยึดมั่นในสิ่งที่ตนได้เห็นแล้วและฟังอย่างนี้จึงตกสู่หลุมถ่างเพลิงตลอดไป เหมือนแมลงตกสู่ประทีปน้ำมันจะนั้น”^{๓๑} คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบเทียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือเปรียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยข้ออุปมาแบบนามธรรม ก็ช่วยให้ความหมายมีความหนักแน่นขึ้น การใช้อุปมานี้ เป็นวิธีประกอบการสอนที่พระองค์ ทรงใช้เป็นนิตยในการแสดงธรรมแต่ละครั้ง

๒.๕.๓ การใช้อุปการณ์เสริมในการสอน

การใช้อุปการณ์ในการสอนนั้น เป็นการใช้สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่แวดล้อมตัวเราเพื่อเป็นสื่อในการสอน ซึ่งก็จัดอยู่ในลักษณะที่คล้ายการใช้วิธีการอุปมา วิธีการสอนแบบนี้ พระพุทธองค์จะทรงใช้อุปการณ์รอบตัวเป็นสื่อในการแสดงธรรม ตัวอย่างเช่น ในครั้งที่ประทับอยู่ที่สิสป่าวันใกล้เมืองโกสัมพี ก็ได้สอนภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประคูดเป็นอุปการณ์ โดยพระองค์ได้ทรงหยิบใบประคูดายมาเล็กน้อย แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบไม้ในป่ากับในพระหัตถ์ของพระองค์ ที่ไหนมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายทูลว่า ในป่ามากกว่ายิ่งนักแล้วพระองค์ก็ตรัสแสดงการที่พระองค์ไม่ทรงสอนทั้งหมด เพราะคำสอนของพระองค์นั้นมีมากมาย เหมือนใบไม้ประคูดายในป่า แต่ที่ตรัสเปรียบคำสอนที่จำเป็น ว่าเหมือนใบไม้ในกำมือ เพราะมีความจำเป็นต่อการทำที่สุดแห่งทุกข์ให้สิ้นไป^{๓๒}

^{๓๐} อังแล้ว, ข้อที่ ๒๕๒ หน้า ๑๑๐.

^{๓๑} บ.พ. (ไทย) ๒๕/๕๕/๓๐๖

^{๓๒} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๑๑๑/๖๑๓

๒.๕.๔ การทำตัวเป็นตัวอย่าง (สาธิตให้ดู)

การสอนวิธีนี้ เป็นวิธีการสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือ การทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู ในวิธีการสอนนี้เป็นลักษณะของความเป็นผู้นำที่แท้จริง เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความมั่นใจในผู้สอน วิธีการที่ดีที่สุดคือการทำให้ดู พระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแบบอย่างในเรื่องนี้ ตัวอย่างเช่น กรณีของภิกษุที่ป่วยจนต้องนอนจมกองมูลและคูของตนเอง ไม่มีภิกษุรูปใดปรารถนาที่จะเข้าไปดูแลพยาบาล พระพุทธเจ้าจึงสอนภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในอาวาสนั้น ด้วยการลงมือปฏิบัติดูแลพยาบาลภิกษุรูปนั้นด้วยพระองค์เอง หลังจากที่ทรงดูแลภิกษุรูปที่อาพาธให้มีอาการดีขึ้นแล้ว ในตอนประชุมได้ตรัสไว้ เพื่อเป็นข้อคิดแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดา ผู้ใดเล่าจะพยาบาลพวกเธอถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล ผู้ใดจะพึงอุปัฏฐากเรา ขอให้ผู้นั้นพยาบาลภิกษุอาพาธเถิด”^{๓๓}

๒.๕.๕ การเล่นเกม (เล่นคำศัพท์)

การเล่นเกม หรือ การเล่นเกมคำศัพท์ โดยการให้นิยามศัพท์ในความหมายใหม่ หมายถึง เป็นเรื่องของการใช้ความสามารถ ในการใช้ภาษาผสมปฏิภาณ การสอนแบบนี้ แสดงให้เห็นถึง พระปริชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่ทรงรอบรู้ทุกด้าน ในการที่พระองค์ ทรงใช้วิธีการสอนแบบเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่นี้ ตัวอย่างเช่น กรณีของเวรัญชพราหมณ์ ที่มากล่าวต่อว่าพระองค์ต่างๆ นานา แทนที่พระองค์จะปฏิเสธคำกล่าวหา นั้น กลับนำคำกล่าวหา มาอธิบายด้วยการใช้ภาษา การเล่นเกม โดยการนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องของพระองค์ เช่น ในข้อกล่าวหาที่พราหมณ์ต่อว่าพระพุทธองค์ว่า “ท่านพระโคตม เป็นคนไม่มีสมบัติ” และสมบัติในความหมายของพราหมณ์ เป็นการกล่าวถึงสมบัติภายนอก อันเป็นเครื่องตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน แต่พระพุทธเจ้าได้ ความหมายใหม่ว่า การไม่มีสมบัติ ได้แก่ ก็การละสิ่งที่ทำให้ชีวิตติดอยู่กับวัตถุนั้นๆ เพราะการตัดรากเหง้าแห่งอกุศลทั้งหลายได้ จึงชื่อว่าเป็นคนไร้สมบัติ เพราะการละอกุศลทั้งหลาย ได้อย่างสิ้นเชิง^{๓๔}

^{๓๓} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๓๕

^{๓๔} วิ.ม.ห. (ไทย) ๑/๒-๑๐/๒-๔.

๒.๕.๖ การใช้อุบายเลือกคนให้เหมาะสม

การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้เร็ว ซึ่งวิธีนี้จะเห็นได้จากหลังการตรัสรู้ใหม่ๆ ของพระองค์ การสอนแต่ละครั้งในช่วงนั้น จะเน้นหนักไปในด้านผู้นำในชุมชน ตัวอย่างที่เห็นภายหลังเมื่อครั้งตรัสรู้ พระองค์ทรงเลือกไปโปรดปัญจวัคคีย์ก่อน เพราะทรงเห็นว่าพวกเขา มีพื้นฐานความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ง่ายต่อการทำความเข้าใจคำสอนของพระองค์ ข้อนี้พิจารณาได้ทั้งในแง่ซึ่งปัญจวัคคีย์เป็นผู้เฝ้ารอมีอุปนิสัยก่อนแล้ว ทั้งในแง่ที่เป็นผู้เคยอุปการะกันมา หรือในแง่ที่เป็นการสร้างความมั่นใจ ทำให้ผู้เคยเกี่ยวข้องหมดความเคลือบแคลงใจ ตัดปัญหาในการที่ท่านเหล่านี้ อาจไปสร้างความเคลือบแคลงใจแก่ผู้อื่นต่อไปอีกด้วย ครั้นเสร็จจากการสั่งสอนปัญจวัคคีย์แล้ว ก็ได้โปรดยสกุลบุตรพร้อมทั้งเศรษฐีผู้เป็นบิดาและญาติมิตร และต่อมาก็ทรงสอนชายหนุ่มที่มีชื่อว่า ยสกุลบุตร ซึ่งเป็นบุตรของเศรษฐี และผู้นำของชายหนุ่มในชุมชนนั้น เพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าปัญจวัคคีย์และยสกุลบุตรนี้ จะเป็นสาวกที่จะช่วยในการเผยแผ่คำสอนได้มาก^{๓๕}

แม้แต่ในการสอนผู้ปกครองแผ่นดินของพระองค์ ก็ทรงใช้วิธีการนี้เช่นเดียวกัน เพราะเมื่อทำให้ผู้นำ มีความเข้าใจและศรัทธาได้ถูกต้องแล้ว บุคคลผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา ย่อมปฏิบัติตามผู้นำไปโดยปริยาย คือ ไม่ได้บังคับจิตใจให้ทำ ทั้งนี้ จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์ ด้วยพระปรีชาญาณอย่างแท้จริง เพราะพระองค์ทรงรู้จักเลือก ที่จะหาแก่นนำคนสำคัญ สำหรับเป็นนักเผยแผ่ จากบุคคลระดับผู้นำประเทศก่อน

๒.๕.๗ การรู้จักจังหวะและโอกาส

การสอนแบบนี้ พระองค์จะทรงดำริถึงความเหมาะสม ความพร้อมของผู้ที่จะรับฟังตลอดจนถึงเหตุการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสม ในการที่จะแสดงธรรมหรือนุญัตติข้อปฏิบัติต่างๆ ดังจะเห็นได้จากการบัญญัติพระวินัยในแต่ละสิกขาบท พระองค์ทรงปรารถนาถึงมูลเหตุของความผิดที่เกิดขึ้นก่อน แล้วจึงตรัสสอน โทษที่เกิดจากการล่วงละเมิดนั้น ในภายหลัง

^{๓๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒ - ๓๑/๑๘ - ๔๐

ต่อจากนั้น ก็จะทรงบัญญัติสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติหรือที่ควรปฏิบัติ ซึ่งต่อมาเรียกว่าพระวินัย ตัวอย่างเช่น กรณีเรื่องของการสังคายนา เมื่อครั้งยังพระชนม์ยังมีภิกษุหลายรูปเข้าไปทูลแสดงความประสงค์ให้พระองค์ทำสังคายนา แต่การเวลายังไม่สมควร จึงตรัสห้ามเสีย แต่เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นต่อลัทธิอื่นๆ ที่มีการแตกแยกเพราะครูอาจารย์สิ้นไป และทรงเห็นว่าถึงเวลาแล้ว โดยการอ้างตัวอย่างจากลัทธิต่างๆ และเหตุปัจจัยที่เหมาะสม จึงทรงมีมติให้พระภิกษุได้ทำสังคายนา โดยทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย และได้ทรงมอบหมายให้ภิกษุมิพระสารีบุตร เป็นต้น ได้ทำการสังคายนาในโอกาสที่เหมาะสม^{๓๖}

๒.๕.๘ ความยืดหยุ่นในการใช้วิชาการ

การแสดงถึงการรู้จักผ่อนหนัก ผ่อนเบาของพระพุทธองค์ ที่ใช้สอนบุคคลระดับต่างๆ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอึดตาย ลดละตันทา มานะ ทิฏฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะทรงมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น กรณีที่พระพุทธเจ้าตรัสกับคนฝึกม้าที่มีวิธีการฝึกด้วยแบบวิธีสุภาพ วิธีแบบรุนแรง ทั้งวิธีแบบสุภาพและรุนแรง จนกระทั่งสุดท้ายเมื่อฝึกไม่ได้ก็ฆ่าทิ้งเสีย ซึ่งพระองค์ก็ใช้วิธีการคนฝึกม้ากล่าวไว้นั้น มาเป็นอุปกรณ์การสอนของพระองค์ ด้วยพระดำรัสว่า “เรายอมฝึกคนด้วยวิธีละมุนละไมบ้าง ด้วยวิธีรุนแรงบ้าง ด้วยวิธีที่ทั้งละมุนละไมและทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง และถ้าฝึกไม่ได้ก็ฆ่าเสีย”^{๓๗}

แต่ในกรณีในการฆ่าของพระองค์นั้น หมายถึงการไม่เอาใจใส่ต่อบุคคลที่ไม่มี ความสนใจในธรรม จึงฆ่าเสีย คือ ปลดปล่อยให้หล่นไปสู่หนทางที่ไม่ดี เพราะสาเหตุจากการไม่สนใจของบุคคลนั้น การทำในลักษณะดังกล่าว ถือว่าเป็นการฆ่าในอริยวินัย

^{๓๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๖ - ๓๐๒/๒๔๗ - ๒๕๐

^{๓๗} อญ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๗๐

๒.๕.๕ การตักเตือนลงโทษ และชมเชย

การลงโทษในที่นี้ ได้แก่ การลงโทษซึ่งมีทั้งในทางธรรมและวินัย มีบทบัญญัติ ความประพฤติอยู่แล้ว การให้รางวัล คือ การแสดงธรรมไม่กระทบกระทั่ง ไม่รุกรานใคร แต่เป็นการกล่าวสรรเสริญในการกระทำที่ถูกต้อง และถือว่าเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วย ตัวอย่างเช่น กรณีการลงพรหมทัณฑ์ต่อพระฉันทะ ซึ่งมีความเยอหยิ่งว่าตนเอง เป็นผู้ อุปัฏฐากพระพุทธเจ้า ในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์ จนกระทั่งออกผนวช จึงเป็นเหตุให้พระฉันทะ ไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์ ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้ท่านได้สำนึกในการ กระทำของตน พระพุทธเจ้าจึงตรัสให้ลงพรหมทัณฑ์ ด้วยการไม่ให้ผู้ใดพูดคุย หรือกล่าว ตักเตือนอะไรเลยแก่ท่าน และได้ตรัสแก่พระอานนท์ ก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า “อานนท์ เมื่อเราล่วงไป สงฆ์พึงลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุฉันทะ ด้วยการที่ว่า แม้ภิกษุฉันทะ จะพึงพูดได้ตามต้องการ แต่ภิกษุไม่พึงว่ากล่าวตักเตือนปราศสอนเธอ”^{๓๘}

ส่วนตัวอย่างการให้รางวัลเช่น การให้รางวัลของพระพุทธองค์นั้น ที่ปรากฏเด่นชัดนั้น ก็คือ การตรัสยกย่องในความเป็นเลิศในด้านต่างๆ ที่เรียกว่า“เอตทัคคะ” เฉพาะทาง (คือ เป็นผู้เลิศเฉพาะทาง) เช่น การยกย่องพระสารีบุตรว่า มีความเป็นเลิศในด้านผู้มีปัญญามาก มีความเข้าใจธรรมแห่งธรรม ที่ละเอียดลึกซึ้งสุขุมได้ดีเยี่ยม โดยเปรียบพระสารีบุตรว่า เหมือนเสนาบดี ที่มีความรอบรู้ได้อย่างสูงสุด...^{๓๙}

๒.๕.๑๐ การแก้ปัญหาที่เผชิญเฉพาะหน้า

ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างวาระกัน มีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มี ที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ต้องอาศัยปัญญา คือ ความสามารถในการประยุกต์ หลักวิธีการและเทคนิคต่างๆ เพื่อนำมาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะคราวไป ในการ ประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้า ต้องประสบกับปัญหาหลายรูปแบบ ซึ่งทรงอาศัย ปัญญาในการแก้ไขอยู่ตลอดเวลา เช่น ครั้งหนึ่งมีครอบครัวพราหมณ์ซึ่งอาศัยในเมือง ราชคฤห์ สามีนับถือศาสนาพราหมณ์ ส่วนภรรยา นับถือพระพุทธศาสนา และเธอก็มักจะ

^{๓๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๕

^{๓๙} ขุ.ม. (ไทย) ๒๕/๘๘/๒๗๕

สรรเสริญพระพุทธเจ้าอยู่เสมอๆ จนกระทั่งสามิไม่พอใจ จึงคอยพูดว่าร้ายพระพุทธเจ้าต่างๆ นานา อยู่มาในวันหนึ่งภรรยาทำอาหารหล่น แล้วปลั่งอุทาน ด้วยคำพูดที่แสดงออกถึงความเคารพ ต่อพระพุทธเจ้า สามิจึงเกิดความไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง จึงไปวัดเชตะวัน เพื่อสอบถามหวังจะเอาชนะ ด้วยการถามให้พระพุทธเจ้าจนปัญญา โดยถามปัญหาว่า

“บุคคลกำจัดอะไรได้ จึงมีความสุข

กำจัดอะไรได้ จึงไม่เศร้าโศก ข้าแต่พระโคตม

พระองค์ทรงพอพระทัยการกำจัดธรรมอย่างหนึ่ง คือ อะไร”

พระพุทธเจ้าทรงใช้กลวิธีแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ด้วยการตรัสว่า “บุคคลกำจัดความโกรธได้ จึงอยู่เป็นสุข กำจัดความโกรธได้จึงไม่เศร้าโศก พราหมณ์ พระอรชยะทั้งหลายสรรเสริญการกำจัดความโกรธ ซึ่งมีรากเหง้าเป็นพิษ มียอดหวาน เพราะบุคคลกำจัดความโกรธนั้นได้แล้ว จึงไม่เศร้าโศก” ภายหลังที่พระพุทธวิสัยนาจบลง เขาก็เกิดความเลื่อมใส และขอมนับถือ เป็นอุบาสก ถึงพระรัตนตรัย ด้วยความเคารพศรัทธาด้วยความพอใจยิ่งนัก^{๔๐}

๒.๖ เทคนิคการเผยแพร่โดยวิธีเทศนาในปัจจุบัน

ในปัจจุบันนับว่ามีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี การสื่อสารมวลชน เพื่อให้การเผยแพร่หลักพุทธธรรมมีประสิทธิภาพสูงสุดหรือได้ผลที่น่าพอใจ ฉะนั้น แนวทางจึงมีหลากหลาย ดังต่อไปนี้

๒.๖.๑ การเทศน์และการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

การเทศน์ปัจจุบันนิยม ๒ แนวทาง คือ (๑) การอ่านคัมภีร์ เพื่อปฏิบัติตามธรรมเนียมเดิม และ (๒) การเทศน์ปฏิภาณ คือ การแสดงธรรมโดยใช้โวหาร ความสามารถ มีทั้งเทศน์เดี่ยว เทศน์คู่ เทศน์ปฐกษา-วิสัยนา ๒ หรือ ๓ ธรรมาสน์ก็มี โดยยึดหลักธรรมเนียม

---

^{๔๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๗/๒๖๔

ปฏิบัติในการสมมติเต็มรูปแบบ หรือตามความเหมาะสมแก่โอกาส สถานที่ บุคคล^{๔๑} ส่วนรูปแบบที่ได้ปรับประยุกต์ตามกาลสมัย มีดังต่อไปนี้

๑. การปาฐกถา คือ การแสดงธรรมโดยการยืนหรือนั่งก็ได้ แต่ไม่ได้อ่านคัมภีร์

๒. การอภิปราย คือ การจัดแสดงความคิดเห็นในเรื่องเดียวกันแต่ต่างทัศนะ โดยมีผู้ควบคุมการอภิปราย

๓. การสนทนา คือ รายการทางสื่อมวลชนที่จัดในรูปแบบให้พระภิกษุสามารถสนทนากับคฤหัสถ์ เพื่อสอบถามประเด็นสำคัญต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

๔. พิธีกรรายการ คือ เป็นผู้รับดำเนินรายการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเผยแพร่ธรรม และสามารถสอดแทรกหลักธรรมะได้ทุกชั้นตอน

๕. ผู้บรรยาย คือ เป็นผู้รับดำเนินรายการทางสื่อมวลชน เพื่อบรรยายในรายการทางวิทยุหรือโทรทัศน์

๖. การเขียนบทความทางวิทยุและโทรทัศน์ คือ การเผยแพร่แนวคิด ข้อธรรมะผ่านบทความ โดยผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์ อาจนำบทนั้นไปสร้างเป็นภาพยนตร์ก็ได้ เช่น พุทธานุภาพ หลวงตา หลวงพี่เท่ง เป็นต้น

๗. การเขียนบทความลงวารสารหรือหนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ทุกชนิด

๘. มัคคุเทศก์ คือ ผู้นำชมพุทธศาสนสถาน และปูชนียสถานทางประวัติศาสตร์

๙. ครู อาจารย์ หรือ วิทยากร ได้แก่ บุคคลที่ได้รับนิมนต์ให้ไปสอนในสถานศึกษา เช่น โครงการครูพระสอนหนังสือในโรงเรียน ของกระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น

๑๐. การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ ได้แก่ การดำเนินรายการทางสื่อมวลชน โดยใช้หลายวิธี เช่น การเทศน์ ปาฐกถา สนทนาธรรม บรรยายธรรม เป็นต้น

๒.๖.๒ ระเบียบปฏิบัติในการแสดงธรรมเทศนาทั่วไป

การแสดงธรรมนั้น ควรพิจารณาถึงระเบียบปฏิบัติที่ถูกต้องเป็นหลักก่อน เพื่อความเรียบร้อยดีงาม และความศรัทธาเลื่อมใสต่อผู้ฟัง เมื่อกว่าโดยหลักของ “ธัมมเทศนาปฏิสังยุตต์” มีอยู่ ๑๖ ประการ ซึ่งให้พระภิกษุพิจารณาสำเหนียกอยู่เสมอว่า จักไม่แสดง

---

^{๔๑} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, (ขอนแก่น : กลังนนาวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔.

ธรรมต่อบุคคลที่ไม่เป็นคนไข้ ได้แก่ ผู้มีร่มในมือ มีไม้พลองในมือ มีศาสตราในมือ มีอาวุธในมือ สวมเจียงเท้าสวมรองเท้า ไปในยาน อยู่บนที่นอน นั่งรัดเข่า พันศีรษะ คลุมศีรษะ นั่งบนอาสนะ คนที่นั่งอาสนะสูงกว่าผู้แสดงธรรม คนที่ยืนแต่ผู้แสดงธรรมนั่งอยู่ คนที่เดินไปข้างหน้า แต่ผู้แสดงอยู่ข้างหลังและไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ซึ่งกำลังเดินทาง^{๔๒}

๒.๖.๓ หลักปฏิบัติก่อนขึ้นธรรมาสน์เพื่อแสดงธรรม

เมื่อจะขึ้นสู่ธรรมาสน์ ผู้แสดงธรรมพึงกราบพระพุทธรูป ๓ ครั้ง ถ้าประดิษฐานในศาสนสถานแห่งนั้น เพราะถือว่าเป็นการให้ความเคารพต่อพระพุทธรองค์ และเมื่อมีพระเถระผู้อาวุโสกว่าตัวเราผู้แสดงธรรม พึงกราบขอโอกาสแสดงธรรมก่อน จึงไม่ผิดมารยาท ขณะเดียวกัน ก็ควรสำเหนียกว่า เมื่อเราจะแสดงธรรมในภายในบ้านของภคหัตถ์ ไม่นิยมกราบพระพุทธรูปแม้จะประดิษฐานอยู่ที่ก็ตาม และถ้ามีพระเถระผู้อาวุโสอยู่ด้วยก็ไม่ต้องกราบขอโอกาสก็ได้ ถือว่าไม่ผิดต่อพระวินัยแต่ประการใด^{๔๓}

๒.๖.๔ เคล็ดลับและศิลปะการเทศน์ในปัจจุบัน

“เคล็ดลับ” หมายถึง กลเม็ดหรือวิธีการที่ชาญฉลาดที่คนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักใช้ ส่วนคำว่า “ศิลปะ” หมายถึง ความมีฝีมือหรือความชำนาญในการแสดงออก ในที่นี้หมายถึง ศิลปะในการเทศน์ ซึ่งในการแสดงธรรมนั้น พึงรู้เคล็ดลับและศิลปะสำคัญ ได้แก่ ทูณของนักเทศน์ ทางของนักเทศน์ และธรรมของนักเทศน์ มีอธิบายโดยย่อดังนี้

๑. ทูณ หมายถึง พื้นความรู้และความสามารถที่มีอยู่เดิมของผู้แสดงธรรม หมายถึง ถ้าจะเป็นนักเทศน์ที่ดีพึงมีคุณสมบัติ ๖ อย่าง คือ รู้หลักธรรม จำหลักสูตร พุทธะฉาน ปฏิภาณไว น้าใจงาม มีความรอบรู้

^{๔๒} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๓๓ - ๖๔๕/๗๑๒ - ๗๒๕

^{๔๓} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, หน้า ๒๗ -

๒. ทาง หมายถึง วิธีเข้าถึงความสำเร็จโดยสามารถเทศน์ได้ รวมไปถึงเทศน์เป็น ฟังศึกษาถึงวิธีการ ๕ อย่าง คือ มีครูแนะนำ ท่องจำเทศนา ฝึกว่าปากเปล่า เข้าใจวางโครง ฟัง เขียนเพียรอ่าน ปฏิภาณว่องไว จิตใจสงบ ชอบคบบัณฑิต เกาะติดสถานการณ์

๓. ธรรม หมายถึง หลักการและอุดมคติของนักเทศน์^{๔๔}

๒.๖.๕ ลักษณะโครงเทศน์

โครงของการเทศน์ประกอบด้วยส่วนสำคัญทั้งหมด ๓ องค์ คือ อุเทศ ได้แก่ (๑) หัวข้อเรื่องที่เรายกขึ้นอ้างอิง (๒) นิเทศ ได้แก่ การอธิบายหัวข้อในเชิงปริยัติ ปฏิบัติ และ ปฏิเวธ โดยใช้วิธีอธิบายแบบ ๔ ส. คือ สันทัตสนา เทศน์ได้แจ่มแจ้ง สมาทปนา เกิดแรงจูงใจ สมุตเตชนา ชวนให้ทำตาม และสัมปหังสนา ทำให้เกิดความบันเทิงใจต่อผู้ฟัง ดังคำประพันธ์ ที่ว่า “ชี้แจงให้แจ้งชัดใฉน ชักจูงให้พอใจจัดเต้า ปลุกใจให้เร่งการประกอบดีพ้อ ให้เพลิน พรหมพจน์เร้าสำนัวิธีสอน”^{๔๕} (๓) ปฏินิเทศ ได้แก่ การสรุปใจความหรือสรุปสาระทั้งหมด พอสมควร เป็นการฝากข้อคิดคติธรรมก่อนจบเทศนาในแต่ละครั้ง

๒.๖.๖ การตีความหลักธรรมโดยแนวคิดคู่ขนานหรือตรงกันข้าม

การตีความหลักธรรมหรือเรื่องที่น่ามาอ้างอิง เมื่อกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ฟัง ระลึกอยู่เสมอว่ามีนัยมากกว่า ๒ ขึ้นไปหรือไม่ และจะต้องอธิบายให้เข้าใจง่าย เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ เรื่องสรรพสิ่งเกิดแต่เหตุ และดับไปที่เหตุ กรณีที่เห็นได้ง่าย คือ การ ได้รับประทานผลไม้ย่อมมาจากหลายสาเหตุ ได้แก่ (๑) ได้มาเพราะเราปลูกได้ทานเอง หรือ (๒) ได้มาเพราะมีคนนำมาเป็นของฝาก และ (๓) ได้มาเพราะเราไปหาซื้อมาทานเอง ดังนั้น คนจึงเป็นผู้ทำเหตุ แล้วเหตุเป็นผู้ทำให้เกิดผล คือ ได้ผลไม้มารับประทาน แต่ถ้าเราไม่ได้ ปฏิบัติตามหลักการ ๓ อย่างที่กล่าวมาแล้วนั้น ผลไม้ก็จะไม่ปรากฏแก่เราเลย คือ ดับไปเพราะ เหตุนั่นเอง

ตัวอย่างที่ ๒ เรื่องปาก มีลักษณะพิเศษ ๒ อย่าง คือ ส่วนแรกใช้รับประทาน อาหาร ดื่มน้ำ เครื่องดื่มต่างๆ ได้ ดื่มน้ำได้ ส่วนที่สองใช้พูด (ยกเว้นคนใบ้ไม่สามารถพูดได้) เมื่อ

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๗-๓๘.

^{๔๕} รัชช เพื่อประภัสสร, แนะนำวิธีการเทศน์, (ขอนแก่น : คลังนานาธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒ - ๓.

จะตีความหมายเกี่ยวกับ “ปาก” ก็มี ๒ อย่างเช่นกัน คือ ปากที่พูดดีมีประโยชน์ และปากที่พูดออกมาให้โทษ เป็นภัยต่อตัวเอง^{๔๖} ดังคำสุภาษิตอีสานหรือคำผญาที่ผู้รู้เรียบเรียงไว้ว่า “นุ่งผ้าลายหมาเห่า เว้าความเก่าผัดใจกัน” หมายถึง ถ้าคนเรานุ่งผ้าลายสีกาวาว สุนัข (หมา) ก็จะเห่าเนื่องจากเป็นของแปลก ขณะเดียวกัน ถ้าใครมั่งรื้อฟื้นเรื่องราวเก่าๆ ก็อาจจะเกิดความไม่พอใจต่ออีกฝ่ายหนึ่ง เพราะเป็นเหมือนการสะกิดแผลเดิมให้กำเริบขึ้นฉะนั้น ยิ่งไปกว่านั้น ท่านยังได้ประพันธ์เป็นคำกลอนต่อไปอีกว่า

คิดอะไรทำอะไรที่ใหม่แปลก	มันย่อมแตกต่างไปจากใจเขา
อาจมีคนนิทาต่อหน้าเอา	ดูหมาเห่าของแปลกเพื่อแค้น
อนึ่งเรื่องเก่าเก่าเล่าค้ำปี	อย่ารื้อฟื้นขึ้นมาอีกทีใส่สีสัน
เพราะอาจได้หวนคิดผัดใจกัน	ไม่สร้างสรรค์เล่าเรื่องเก่าเลย ^{๔๗}

แม้นักประพันธ์หลายท่านก็ได้พยายามเตือนเรื่องปาก ให้ได้ข้อคิดกันเสมอว่ามีทั้งผลดีและผลร้าย ถ้าหากผู้พูดนั้น ไม่ใส่ใจพิจารณาให้ดีก่อนพูด ก็จะได้รับโทษภัยพิบัติตามมา แต่ถ้าพูดดีก็ทำให้เจริญก้าวหน้าเช่นกัน เนื่องจากปากของเรานี้ ท่านถือว่า “ปากเป็นเอกลักษณ์เป็นโทหนังสือเป็นตรีความรู้ดีเป็นจตุวา” ตัวอย่างคำประพันธ์ที่ผู้รู้รวบรวมจากกลอนกวีสุนทรภู่ต่อไปนี้

จะพูดจาปราศรัยกับใครนั้น	อย่าตะคั่นตะคอกให้เคืองหู
ไม่ควรพูดอ้ออึ้งขึ้นมึงกู	คนจะหลู่ลวนลามไม่ขามใจ
แม้จะเรียนวิชาทางค้าขาย	อย่าปากร้ายพูดจาอหัมม้าย
จะซื่อง่ายขายดีมีกำไร	ด้วยเขาไม่เคืองจิตระอิดระอา ^{๔๘}

^{๔๖} รัช เพ็ญประภัสสร, แนะนำวิธีการเทศน์, หน้า ๓๑ - ๓๒.

^{๔๗} รศ. อุดม บัวศรี, ผญาถ้อยมัจฉาชีวิตอีสาน, (ขอนแก่น : พระธรรมจันทร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๑.

^{๔๘} พระเทพวรคุณ (สमान สุเมโธ), “วาจาสุภาษิต : มงคลธรรมนำชีวิต”, แสงอีสาน, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๑ (ธันวาคม ๒๕๔๗) - กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘) : ๓๔.

๒.๖.๗ นิทานกับนักเทศน์

การเล่านิทานจัดว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของผู้เทศน์ ที่สามารถใช้กลยุทธ์โดยอาศัยเครื่องมือ คือ นิทานหรือเรื่องที่น่าสนใจเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น แม้พระพุทธองค์เองก็ทรงนำอดีตนิทานมาเล่าเสริมความรู้แก่ผู้ฟังในหลายโอกาส เพราะเป็นการสื่อให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย เนื่องจากในเนื้อหาบทนิทานจะประกอบด้วย ชื่อตัวละคร บทบาทและหน้าที่ของตัวละคร ว่าเขาได้ทำอะไรบ้าง และผลแห่งการกระทำนั้น ๆ ส่อไปในทางใด เป็นคุณหรือเป็นโทษ ก็จะสรุปทิ้งท้ายไว้ให้เป็นข้อคิดแก่ผู้ฟังเพื่อนำไปปฏิบัติตามได้ เช่น นิทานชาดกที่กล่าวถึงในพระสูตรต่างๆ ในธรรมบทก็มี ในชาดกก็มี จึงพอสรุปนิทานต่างๆ ที่นิยมนำมาเทศน์ดังต่อไปนี้

๑. นิทานตัวอย่าง คือ การยกเอาบุคคลขึ้นแสดงเป็นอุทาหรณ์ว่าทำอะไร อย่างไร ให้ผลอย่างไร
๒. นิทานเปรียบเทียบ เช่น ยกเรื่องกรรมดีมาเปรียบกรรมชั่ว ว่าให้ผลอย่างไร
๓. นิทานกระทบกระเทียบ คือ ยกเรื่องเล่าที่เสียดสี เหน็บแนมหรือล้อเลียนฝ่ายตรงข้ามให้อาย (หรือเจ็บใจ) แต่ไม่มีเจตนาร้ายต่อผู้นั้น เช่น นิทานเกี่ยวกับคนศีรษะล้าน
๔. นิทานชาดก คือ การเล่าเรื่องอดีตชาติของพระพุทธองค์ เช่น พระสุวรรณสาม พระมหาชนก เป็นต้น
๕. นิทานตลก เช่น เรื่องหลวงพ่อบักน้ำ หลวงพ่อกับฌรน้อย เป็นต้น
๖. นิทานพื้นบ้าน คือ ยกเรื่องที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นมาเล่า เช่น กล้องข้าวน้อยฆ่าแม่ นิทานประจำจังหวัดยโสธร เป็นต้น
๗. นิทานปรัมปรา คือ เรื่องที่เล่าสืบๆ กันต่อมาหลายชั่วคน แต่หาหลักฐานแน่นอนไม่ได้ และมักจะมีอิทธิพลมาเกี่ยวข้อง
๘. นิทานประทีปปัญญา คือ เรื่องที่สอนให้คนรู้จักคิดและแก้ปัญหา เช่น นิทานอีสป นิทานศรีธัญชัย มโหสถบัณฑิต เป็นต้น
๙. นิทานปริศนาปัญหาธรรม คือ เรื่องที่นำมาเป็นปริศนาธรรมในการเทศน์ เช่น “ยามเช้าเจ้ามาสีขา คลานไปมาร้องไห้เย เทียงวันกลับผันแปร เห็นสองขาน่าแปลกใจ ครั้น

ถึงสายัณห์เย็น กลับแลเห็นสามเท่าได้ นี่คืออะไร ถ้าเห็นชอบตอบมาเลย” คำเฉลย ก็คือ เด็ก
คลาน ถึงหนุ่มสาวก็เดินได้ จนกระทั่งถือไม้เท้าเมื่อคราวแก่ เป็นต้น^{๔๙}

๑๐. นิทานเทียบสุภาษิต คือ เรื่องที่นำสุภาษิต คำโคลงมาตั้งไว้แล้วมีนิทานเล่า
เทียบเสริมอีกครั้งหนึ่ง

๑๑. นิทานวรรณคดี คือ เล่าถึงวรรณคดีท้องถิ่นที่นิยมกันมาหลายชั่วอายุคน เช่น
นิทานเรื่องขุนช้าง ขุนแผน ไกรทอง สังข์ทอง เป็นต้น

๑๒. นิทานโบราณคดี คือ นำเรื่องจริงที่เกิดขึ้นมาแล้วแสดงต่อผู้ฟัง แต่มิได้เป็น
การจดบันทึกเป็นหลักฐาน เพียงแต่มีการเล่าสืบๆ กันมาเท่านั้น^{๕๐}

๒.๗ ความสรุป

หลักการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน ได้ให้
ความสำคัญต่อศาสนทายาท คือ พระภิกษุสงฆ์ผู้ออกเผยแผ่ธรรมเป็นอย่างยิ่ง และต้องพึงพา
อาศัยบุคคลภายนอกที่เป็นคฤหัสถ์เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน หรือที่เรียกว่า อุบาสก
อุบาสิกา คือผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาสืบเรื่อยมา

หลักการในการเผยแพร่โดยทั่วไปนั้น มี ๓ ส่วน ได้แก่ (๑) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับ
เนื้อหาสาระที่เผยแพร่ (๒) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ฟังเทศนาหรือผู้เรียน และ (๓) ส่วนที่
เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของผู้แสดงธรรมโดยตรง ทั้งด้านบุคลิกภาพภายนอกและคุณธรรม
ภายในก่อนที่จะไปสอนหรือเผยแผ่ธรรมต่อคนอื่นให้ได้ประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์

ลีลาในการเผยแพร่ ก็คงยึดเอาพุทธลีลาของพระพุทธองค์ มาเป็นบรรทัดฐานใน
การเผยแผ่ธรรม คือ ชัดเจน ใฝ่ใจ กล้าหาญ ไร่แรงใจ ส่วนพุทธวิธีของพระพุทธองค์ คือ
เทคนิคหรือวิธีการในการสอนคน ๔ อย่าง ได้แก่ การสอนแบบสาธกัจฉา คือ ถามคู่สนทนา
การสอนแบบบรรยายให้ฟัง การตอบปัญหาข้อข้องใจต่างๆ และการวางกฎระเบียบมาบังคับ

^{๔๙} ศรี วงษ์สอาด, โดงโดยธรรมกถึก, (ขอนแก่น : คลังนันทารธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๒.

^{๕๐} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, หน้า ๔๑ -

เทคนิควิธีในการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ การนำหลักการและวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสมแก่บุคคล เหตุการณ์ กาลเทศะมาประกอบการเผยแพร่ เช่น การยกชดกมาอ้าง การยกข้ออุปมาเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่าง การใช้อุปกรณ์เสริมในการสอน เป็นต้น

ส่วนเทคนิคการเผยแพร่โดยวิธีเทศนาในปัจจุบัน มีหลากหลายวิธี เช่น การเทศน์ การปาฐกถา การสนทนา การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ การเป็นพิธีกร วิทยากร เป็นต้น ล้วนเป็นเหตุให้มีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลาย โดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นหลัก ซึ่งจะแตกต่างจากครั้งพุทธกาล หรืออาจจะได้เปรียบบ้างในเชิงปริมาณ แม้เชิงคุณภาพอาจจะวัดค่าได้ไม่มากนักก็ตาม แต่ก็ถือว่าการเผยแพร่ที่ได้ผลคืออีกวิธีหนึ่งในปัจจุบันนี้

นอกจากนี้ ก็เป็นวิธีปฏิบัติเล็กๆ น้อย ๆ เกร็ดความรู้ต่าง ๆ สำหรับผู้ออกเผยแพร่ธรรมหรือนักเทศน์ เพื่อความพร้อมในการแสดงธรรมต่อบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ และพร้อมทั้งเครื่องมือแก้ปัญหาให้ทันทั่วที่ต่อยุคสมัยที่เจริญด้วยเครื่องมือสื่อสารอันทันสมัย หรือเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า เรียกว่าเป็นยุค ไอ.ที.

บทที่ ๓

ผลงานการแต่งกลอนเทศน์และสาระสำคัญของหลักคำสอนของ พระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพา ฐมฺมทินฺโน)

ในบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของพระครูสุตสารพิมล (พิมพา ป.) ในด้านการเผยแผ่ ผลงานการประพันธ์แต่งกลอนเทศน์ ตลอดจนสาระสำคัญหลักคำสอนของท่าน พร้อมด้วยหลักวิธีการแสดงธรรมที่ เรียกว่า “เทศน์เสียง” จากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารและจากการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาประกอบเนื้อหาของกรวิจัยให้สมบูรณ์ขึ้น

พระครูสุตสารพิมล (พิมพา ป.) เป็นพระนักเทศน์เสียง แห่งภาคอีสานรูปหนึ่ง ที่ควรศึกษาถึงชีวประวัติและผลงานของท่าน เพราะเป็นผู้ที่มีผลงานด้านการประพันธ์เรื่องราวเกี่ยวกับชาดกทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ดังนั้น เพื่อให้ง่ายต่อการนำเสนอ ผู้วิจัยจึงขอแบ่งการศึกษาภาคชีวประวัติและผลงานของพระครูสุตสารพิมล (พิมพา ป.) ออกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

๑. ประวัติส่วนตัว

นามเดิม พิมพา โคตรโย

ชาติภูมิ เกิด ๒๗ กันยายน ๒๔๕๐ ณ บ้านส้มป่อยใหญ่ ตำบลเปือยน้อย อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น (ปัจจุบัน อำเภอบึงนาราง)

บิดา ปาน โคตรโย มารดา โสม วรรณปกะ

พี่น้องร่วมบิดามารดา ๑๐ คน พระครูสุตสารพิมล เป็นคนที่ ๗

การศึกษาเบื้องต้น สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ ของโรงเรียนบ้านส้มป่อยใหญ่ ตำบลเปือยน้อย อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น (ปัจจุบัน อำเภอบึงนาราง)

บรรพชา พุทธศักราช ๒๕๐๑ บรรพชา ณ.วัดศิริชัยมงคล ตำบลบ้านหัน
อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น โดยท่านพระธรรมสารเถระ อดีตเจ้าคณะอำเภอบ้านไผ่
เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบท พุทธศักราช ๒๕๑๐ อุปสมบท ณ.วัดศรีดาวเรือง ตำบลยางหวาย
อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยท่านพระครูนเรศธรรมคุณ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระ
อาจารย์แสวง ฐมฺมธโร เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอาจารย์จันทร์แดง จันทสาโร เป็น
พระอนุสาวนาจารย์

การศึกษา หลังจากที่ได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว ได้เข้าศึกษานักธรรมบาลีที่
สำนักเรียนวัดศรีสว่าง บ้านสี่แยกโนนหันนา ตำบลนาจารย์ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
ดังนี้

- พุทธศักราช ๒๕๐๘ สอบได้นักธรรมชั้นเอก
- พุทธศักราช ๒๕๐๙ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค

งานด้านการเผยแผ่

- แสดงพระธรรมเทศนาสรภัญญกถา(แหลืออีสาน) ตามภาคต่างๆ
- แสดงพระธรรมเทศนาสรภัญญกถาทงสถานีวิทยุกระเจายเสียง/
บันทึทเทปเผยแผ่
- เผยแผ่วัฒนธรรมภูมิปัญญาไทยอีสานในต่างประเทศ

งานวิชาการ

- ประพันธ์กลอนแหลืออีสานประยุคคณิทานพื้นบ้าน นิทานธรรม
บท ฯลฯ
- ประพันธ์กลอนสรภัญญ์ทั่วไป ฯลฯ

งานพัฒนา

- นำชาวบ้าน ชาววัดบูรณปฏิสังขรณ์ สร้างเสนาสนะในวัดโนน
ศิลา บ้านฝายหิน ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น
-

การบริหาร

- เจ้าอาวาสวัดโนนศิลา บ้านฝายหิน ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ
จังหวัดขอนแก่น

- ประธานสงฆ์ ศูนย์ส่งเสริมสรีรกายกรรม วัดโนนศิลา
บ้านฝายหิน ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

สมณศักดิ์

- พระครูสัญญาบัตรชั้นโท

๒. ผลงานการแต่งกลอนเทศน์

การประพันธ์หรือแต่งกลอนเทศน์นั้น ได้นำมาเฉพาะส่วนเท่าที่ท่านจะจำได้และเป็นที่รู้จักคุ้นหูแก่ผู้ฟัง และมีชื่อเสียง โดยแบ่งการประพันธ์ออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทเดี่ยว และประเภท ๓ รูป ดังต่อไปนี้

๒.๑) กลอนประเภทเดี่ยว

กลอนประเภทนี้ แสดงรูปเดี่ยว มีจำนวน ๕ เรื่อง ได้แก่

๑. เรื่องลีลาวดี (นำไปเทศน์โดย พระอาจารย์สกลไสย เศรษฐโร)
๒. เรื่องยนต์สรีระ (เปรียบร่างกายเหมือนรถยนต์) แสดงโดย พิมพา ป.
๓. เรื่องพุทธทำนายวิจารณ์ แสดงโดย พิมพา ป.
๔. เรื่องนรกบนดิน แสดงโดย พิมพา ป.
๕. เรื่องสุวรรณสาม ตอน ๑- ๒ แสดงโดยพิมพา ป.
๖. ประพันธ์สรีรกายกรรม ที่รวบรวมไว้ใน “หนังสือที่ระลึกประวัติ

วัดโนนศิลา”

๒.๒) กลอนประเภทมีผู้แสดงร่วมกัน

กลอนประเภทนี้ มีผู้ร่วมแสดงจำนวน ๓ รูป โดยสมมติเป็นตัวละครในเรื่อง และผลงานที่ปรากฏแก่ผู้ฟังที่รู้จักกันดี มีอยู่ ๘ เรื่อง ดังนี้

๑. เรื่องนายพรานคืนศีล (ลีลาสารสูตร) ผู้แสดงร่วม คือ (๑) พิมพา ป.

(๒) พระครูกิตติศาโรภาส (๓) พระอธิการบรรเจิด จันทสาโร

๒. พระเทมีย์ไต้ ผู้แสดง คือ (๑) พิมพา ป. (๒) พระมหาสำราญ ฐมฺมธีโร
- (๑) พระอาจารย์กองแก้ว กิตฺติสทุโท
๓. เรื่องชาติกัณหาราชาภิเษก ผู้แสดง คือ (๑) พิมพา ป. (๒) พระครูกิตฺติสาโร
- ภาส (๑) พระอาจารย์ประสาทพร ตปสีโล
๓. เรื่องบาปไผ่บุญมัน ผู้แสดง คือ (๑) พิมพา ป. (๒) พระอาจารย์สำรว
- ฐมฺมธีโร (๑) พระอาจารย์ทองคำ กตปุญฺโญ
๕. เรื่องคนลืมหัด ผู้แสดง คือ (๑) พิมพา ป. (๒) พระอาจารย์สำรว ฐมฺมธีโร
- (๑) พระอาจารย์ทองคำ กตปุญฺโญ
๖. เรื่องเศษของกรรม ผู้แสดง คือ (๑) พิมพา ป. (๒) พระอาจารย์สไตเส เตชชโร
- (๑) พระอาจารย์ทองคำ กตปุญฺโญ
๗. เรื่องแรงอธิษฐาน ผู้แสดง คือ (๑) พิมพา ป. (๒) พระอาจารย์สไตเส เตชชโร
- (๑) พระอาจารย์ทองคำ กตปุญฺโญ
๘. เรื่องพระมหาชนก ผู้แสดง คือ (๑) พระครูสุตสารพิมล, (๒) พระอธิการ
- บรรจบ ชีรวโร, (๑) พระอาจารย์อุคม กนฺตชฺโม
- นอกจากนั้น ท่านก็ยังได้เทศน์แบบปฐจา เรื่อง “มาตาปิตุคุณกถา” ๒ - ๓ รูป
- แต่ไม่ได้จัดทำในรูปแบบเทปบันทึกเสียง เพื่อออกเผยแพร่สู่พุทธศาสนิกชนทั่วไป

๓. วิวัฒนาการของการแสดงธรรมทำนองสรภัญญะ (เทศน์แหล่อีสาน)

การเทศน์ทำนองสรภัญญะของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือที่นิยมเรียกกันว่า “เทศน์เสียง” นั้น สันนิษฐานว่า มี ๒ แหล่งที่มา คือ (๑) “การเทศน์มหาชาติ” มีที่มาโดยอ้างถึงพระสูตร คือ เรื่องพระเวสสันดรชาดกมาเป็นแบบอย่างโดยเฉพาะอยู่แล้ว และส่วนที่ ๒ การเทศน์แหล่อีสาน ที่มีแหล่งในภาคนี้ จัดเป็น ๕ ยุคด้วยกัน ดังต่อไปนี้

๑. ยุคลำผีฟ้านางซง คือ ผู้หญิงเป็นคนลำให้เข้าทรง (ยังไม่มี การเทศน์แหล่ อีสาน)

^๑ พระครูสุตสารพิมล (พิมพา ป.), “การฝึกเทศน์ : ประวัติวัดโนนศิลา, วัดโนนศิลา ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, หน้า ๑ - ๘. (อัคราณา)

๒. ยุคหลงทำนอง คือ ผู้คนหลงไหลทำนอง ทำนองผีฟ้า (ยังไม่มีการเทศน์แหล่อีสาน)

๓. ยุคทองหนังสือธรรม คือ ยุคที่นิยมหนังสือผูกโบราณมีการแพร่หลายมาก (ติดตลาดหรือจำหน่ายได้ดีมาก)

๔. ยุคหมอลำพื้นเมือง คือ ยุคที่นิยมแสดงการร้องลำนิทานต่างๆ เพียงคนเดียว (ยังไม่มีการเทศน์แหล่อีสาน)

๕. ยุคเทศน์แหล่เสียงแก้ขัด คือ ยุคที่มีการแสดงเทศน์ในลำดับต่างๆ แต่ยังไม่นิยมแพร่หลายนัก และทำไม่จริงจังอะไร

๖. ยุคเทศน์หกกษัตริย์หลายผู้แต่ง คือ ยุคที่เริ่มมีการเทศน์หกกษัตริย์ ๖ ธรรมมาสน์ และเป็นยุคที่เทศน์อย่างจริงจัง

๗. ยุคเทศน์แข่งแหล่สารพัด คือ มีการเทศน์ประชันกันอย่างจริงจัง โดยมากจะเป็นเทศน์คู่ ๒ รูปขึ้นไป

๘. ยุคเทศน์หกกษัตริย์ถูกเรียบเรียง คือ มีผู้ประพันธ์ขึ้นใหม่ (ทองเพชร พ.กวี)

๙. ยุคเทศน์แหล่เสียงประยุกต์ คือ การเทศน์ประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย โดยอาจารย์ ทองเพชร พ.กวี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มาจนถึงปัจจุบันนี้^๒

ส่วนสาเหตุอีกอย่างหนึ่งของการเกิดเทศน์แหล่ในประเทศไทย โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สันนิษฐานว่า น่าจะมาจากการนำหนังสือผูก คือ นิทานต่างๆ มาอ่านในงานศพหรือบุญงานเสือนดี เนื่องจากต้องบำเพ็ญกุศลศพถึง ๓ วัน ๓ คืน โดยแต่ละคืนก็จะมีปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ของหมู่บ้านนั้นๆ ได้นำหนังสือผูกมาอ่านให้คนไปงานศพได้ฟังกัน และอ่านด้วยส้อมเสียงที่ไพเราะทำให้ผู้ฟังถึงกับน้ำตาไหลสะอื้นน้ำเวทนา แม้เรื่องการเทศน์มหาชาติหรือคำพระเวส ก็คงเป็นทำนองเดียวกันกับหนังสือผูกที่กล่าวมาแล้วนั้น

อย่างไรก็ตาม แม้การเทศน์แหล่มหาชาติ ก็ยังมีอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นอีสาน เช่น ทำนองชัยภูมิ ทำนองขอนแก่น ทำนองยโสธร เป็นต้น โดยแต่ละทำนองนั้นเป็นที่ไพเราะจับใจผู้ฟัง ชวนให้เกิดศรัทธาความเลื่อมใสเป็นอย่างยิ่ง และได้รับความสนใจจากผู้ฟังมากขึ้น เนื่องจากไหวพริบในการแสดงธรรมนั้นมีหลายวิธี เช่น แต่เดิมการเทศน์หกกษัตริย์เป็นเพียงปฐจา วิสัชนากัน แต่บัดนี้เปลี่ยนเป็นเทศน์แหล่ไปแล้ว แม้นิทานธรรมบท

^๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, (ขอนแก่น, ค.ศ. ๒๕๔๕), หน้า ๗๒-๗๓.

และพระสูตรอื่น ก็นิยมนำมาเทศน์ เช่น สีสสารสูตร ปฏาจาราเทศนา เป็นต้น โดยมีวิธีการเทศน์ที่เน้นทั้งความเพลิดเพลินและเนื้อหาสาระไว้เช่นเดิม เป็นการเทศน์แบบประยุกต์^๓

๔. ผลงานด้านการเทศน์ทำนองสรภัญญะ

การเทศน์ด้วยทำนองสรภัญญะเป็นการแสดงธรรมที่มีบทบาทให้พระสงฆ์แต่ละรูปดำเนินหน้าที่เป็นตัวละครเพื่อแสดงเรื่องราวสอนธรรมแก่ผู้ฟัง พระครูสุตสารพินิจได้ประพันธ์ไว้หลายเรื่อง ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอนำมากล่าวเฉพาะเรื่องที่นิยมใช้เทศน์มากที่สุด

๔.๑ เรื่องพระเวสสันดรชาดก

เรื่องพระเวสสันดร หรือ เทศน์มหาชาติ เป็นเรื่องราวของการบเพ็ญทานบารมีของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีความเชื่อว่าถ้าบุคคลใดฟังเทศน์มหาชาติให้จบภายในวันเดียวจะเกิดพ้นศาสนาพระศรีอาริยมุตได้ ซึ่งมีเกณฑ์ในการแบ่งกัณฑ์เทศน์มหาชาติดังนี้ แบ่งออกเป็น ๑๓ กัณฑ์ ๑,๐๐๐ พระคาถา ดังนี้

กัณฑ์ที่ ๑	ชื่อว่า ทศพร	มี	๑๕	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๒	ชื่อว่า หิมพานต์	มี	๑๓๔	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๓	ชื่อว่า ทานกัณฑ์	มี	๒๐๕	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๔	ชื่อว่า วนประเวศน์	มี	๕๗	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๕	ชื่อว่า ชูชก	มี	๗๕	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๖	ชื่อว่า จุลพน	มี	๓๕	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๗	ชื่อว่า มหาพน	มี	๘๐	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๘	ชื่อว่า กุมาร	มี	๑๐๑	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๙	ชื่อว่า มัทรี	มี	๕๐	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๑๐	ชื่อว่า สักกบรรพ	มี	๔๓	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๑๑	ชื่อว่า มหาราช	มี	๖๕	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๑๒	ชื่อว่า ลักขัตตีย์	มี	๓๖	พระคาถา
กัณฑ์ที่ ๑๓	ชื่อว่า นครกัณฑ์	มี	๔๘	พระคาถา

^๓ อ่างแก้ว, หน้า ๕-๑๐

ในบรรดากัณฑ์เทศน์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์นี้ ในภาคอีสานนิยมนำมาเทศน์เหล่าประมาณ ๔ กัณฑ์ เพราะเป็นกัณฑ์ที่มีความไพเราะเป็นที่สนใจของประชาชน ดังนั้นในการศึกษาผลงานด้านการเทศน์ทำนองสรภัญญะ (เทศน์เหล่า) ของพระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.) ผู้วิจัย ได้แบ่งประเด็นในการศึกษาถึงเนื้อหา และสาระของการเทศน์เหล่ามหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ นั้นได้หยิบยกเอาเฉพาะกัณฑ์ที่นิยมเทศน์ ๔ กัณฑ์ คือ กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี กัณฑ์มหาราช และกัณฑ์นคร เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาของผู้สนใจ ดังต่อไปนี้

๑. กัณฑ์กุมาร

บัดนี้ถึงบทันกุมารกัณฑ์เทศน์ต่อ	ขอเรียนเชิญทุกท่านสดับข้อภาคแสดง
กุมารกัณฑ์นี้กล่าวแจ้งบ่อนางนาคมัทรีฝัน	เนาอยู่บรรณศาลาแปลกคะตาผลอพลัง
นับแต่มาเนายังภูมิพะนั่งถ้ำเถื่อน	ได้เจ็ดเดือนผ่านเข้าพระนางเจ้าอยู่เกษิม
คืนนั้นนับว่าเริ่มลงนิมิตสังหรณ์	นอนบ่หลับหนหายอ่อนสนออกจนล้า
บัดเด็กมาจวนแจ้งจ้งฝันเป็นประหลาดต่าง	วางอิหยังกูปู่เห็นหมองปล่องไข
	ฯลฯ
ถึงคราวจนลูกขอให้อ้อมให้ตายพรากพ่อแม่	ให้ได้กลับตัวแท้เห็นหน้าพ่อแม่ถึง
ปานนี้แม่ต้องวิ่งออกเที่ยวตามหา	ขอให้องค์เทวาบอกพระมารดาด้วย
ลูกพวมช่วยลูกตีฆ่าพระมารดาให้มาช้อย	ตาเอ๋ยน้องข้ายังอ่อนน้อยให้ตีต้องแต่กรรมนี้
	ถ่อน
พราหมณ์แห่งทมิฬอ้อองอย่างองทองกูปจ้ง	สูงคงตายคักแท้คั้นยังให้บ่เจียบเสียง
เว้าแต่พอรู้เรื่องเขาไว้ก่อนกุมารกัณฑ์... ^๔	

ความย่อ

เมื่อพราหมณ์ชุกที่ไปถึงอาศรมในช่วงเย็น และรอจังหวะที่เหมาะสม เพื่อขอ กัณฑ์และชาติไปเป็นทาส เมื่อเช้าครูมาขึ้นมา ก็ยังรองกว่าพระนางมัทรีออกไปป่า เพื่อแสวงหาผลไม้มาถวายพระเวสสันดรและพระราชโอรส พระราชธิดา ทั้งสอง ก่อน

^๔ พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ธรรมทินุ โน), “เหล่ามหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ : กุมารกัณฑ์”, วัดโนนศิลา ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๕, หน้า ๕๖-๖๕. (อัคราณา)

เดินทางก็เป็นห่วงต่อพระโอรสทั้งสองเป็นยิ่งนัก เพราะได้สุบินเป็นลางไม่ดี และได้เล่าถวายต่อพระเวสสันดร แต่ก็ได้รับการปลอบใจว่า ไม่เป็นไรหรอก เนื่องจากยามตกทุกข์ได้ยาก การสุบินหรือฝันนั้น ก็อาจเกิดจากหลายเหตุปัจจัยก็ได้อย่าไปเชื่อถือมากนัก ซึ่งความจริงแล้ว พระเวสสันดรทราบล่วงหน้าว่าจะมีคนมาขอภรรยาและชาติ แต่ไม่ได้บอกความจริงแก่พระนาง เพราะเกรงจะเป็นการตัดทางสัมมาสัมโพธิญาณในอนาคต จึงได้กล่าวไปอย่างนั้น โดยไม่มีเจตนาจะโกหกพระนางมัทรีเลย

เมื่อพระนางออกพ้นอาศรมแล้ว ชุชกก็นำเดินทางไปพบพระเวสสันดร และทูลขอทานที่ แต่ก็ถูกท่านห้ามไว้ว่า รอให้พระนางมัทรีผู้เป็นมารดามาก่อน ชุชกก็นั่งว่า ธรรมดาสตรียอมตบระหนี่ไม่กล้าให้ทาน จึงไม่ควรรอ สุดท้ายพระเวสสันดรก็พระทัยอ่อน และยอมบริจาคทานบุตรทั้งสองแก่ชุชก แต่พระกุมารและพระกุมารีทั้งสองกลัวเลยแกล้งลงไปอยู่ในสระโบกขรณี กระทั่งพระเวสสันดรต้องอ้างเหตุผลให้ฟัง ว่าที่นำไปเพราะต้องการแก่พระโพธิญาณ ทั้งสองพระองค์จึงยอมขึ้นมา และพร้อมไปกับชุชกแต่โดยดี

ส่วนพราหมณ์นั้น เมื่อได้ทั้งสองพระองค์แล้ว ก็เขียนตีต่อหน้าพระเวสสันดร ทันทิเพื่อข่มให้เกรงกลัวอำนาจของตน จนพระเวสสันดรเกือบบันดาลโทสะ แต่ก็ยับยั้งไว้ได้ และนิ่งเสีย กระทั่งชุชกได้นำทั้งสองพระองค์ไปทั้งเขียนตีตลอดระยะเวลาการเดินทาง จนเวลาพลบค่ำ จึงได้หยุดพักในชายป่าแห่งหนึ่ง

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี้

สาระของกัณฑ์นี้ ได้กล่าวถึง เหตุและลักษณะการฝัน มี ๔ อย่าง ได้แก่ (๑) ชาติ โภคะ เกิดจากชาตูกำเรบ (๒) อนุภพพะ เกิดจากอารมณ์ซึ่งเคยเสวยแล้วในอดีต (๓) เทวโคปสังหารณ์ เกิดจากเทวดามาบอกเหตุ (๔) บุพพนิมิต เกิดจากกลางที่บอกเหตุขึ้นก่อนเป็นส่วนดี โดยจำง่าย ๆ ว่า “บุพพนิมิต จิตนิวรรณ์ เทพสังหารณ์ ชาตูกำเรบ

สำหรับผู้บูชากุमारกัณฑ์ ย่อมได้ในสิ่งที่พึงปรารถนา ครั้นสิ้นชีวิตก็ไปสู่สวรรค์ ๖ ชั้น ในสมัยพระศรีอริยเมตไตรย์มาอุบัติ จะได้พบศาสนาของพระองค์ ถือปฏิสันธิในตระกูลกษัตริย์ และได้รับฟังเทศนาจนบรรลุพระอรหัตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิตา ๔

๒. กัณฑ์มัทรี

มาจกกล่าวถึงน้อยมัทรีพลอยอยู่กลางป่า	หาผลาหมากไม้พอได้แล้วตัวคืน
พอแต่มาสอดห้องเขาสอมบ่อนเป็นช่อง	สามสัตว์มาเล่นป้องกันข้างระหว่างทาง
ราชสีห์ลัดท่างทั้งเสือโคร่งและเสือเหลือง	เสียงคำรามเหยี่ยวลูกแลบเลียยังลิ้น
ตั้งสิกนทะยานเด่นเหยี่ยวดูตะคอกขู่	มัทรีหยุดอยู่นิ่งขาก้าวกะบไป

ฯลฯ

โปรดจงไขพระวาจาย่าสับยังน้อง	พระเวสมองดูหน้าแพงขวัญตาแล้วเว้าต่อ
ขอให้นางนททล้าสติดั่งค่อยฟัง พี่เณ	พินึกคิดต่อตั้งหวังเฟงโพธิญาณ
จึงได้ทานสองศรีลูกเฮาให้เขาแล้ว.... ^๕	

ความย่อ

พระนางมัทรีเข้าป่าไปหาผลไม้ กลับมาไม่พบชาติ กัณหา เข้าไปทูลถามพระภัสสราดูตัดพ้อว่าจนเป็นลมสลบไป ใจความโดยย่อ ได้กล่าวถึง ชุชกพาสองกุมารไปแล้ว พระอินทร์เกรงพระนางจะกลับมาทันเวลา จึงให้เทวดา ๓ องค์ จำแลงกายเป็นเสือโคร่ง เสือเหลือง และราชสีห์มาขวางทางไว้ เมื่อพระนางกลับจากป่าก็พบกับสัตว์ทั้ง ๓ นอนขวางทางอยู่ จนทำให้เสียเวลาเป็นพลบค่ำ แต่เมื่อสัตว์เหล่านั้นไปแล้ว และไม่เห็นพระกุมารทั้ง ๒ จึงอ้อนวอนพระเวสสันดรเป็นเวลานาน

ฝ่ายพระเวสสันดร แกล้งทำเป็นโมโหโกรธา หึงหวงว่า ไปทำอะไรอยู่จึงกลับมา มีดคำหรือไปเล่นซู้ผู้ชาย แม้พระนางทูลขอโทษอย่างไร พระองค์ก็ไม่ยอมเจรจาด้วย พระนางต้องออกไปหาพระกุมารจนรุ่งขึ้น และอดโรยมากและสลบไป เมื่อพระเวสสันดรพิจารณาว่าพระนางได้หายจากความโศกเศร้าแล้ว จึงได้อธิบายให้พระนางฟัง และให้อ้อนุโมนาทานานในปิยบุตรทานครั้งนี้ และได้เล่าให้พระนางฟังว่า เกิดสิ่งอัศจรรย์หลายอย่างขณะให้ทานด้วย

---

^๕ พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ธรรมทินุ โนน), “แหล่มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ : มัทรีกัณฑ์”, วัดโนนศิลา ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๕, หน้า ๖๖-๖๖. (อัคราเนา)

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี้

สาระของกัณฑ์นี้ ได้กล่าวถึง ความรักของพระนางมัทรีที่มีต่อพระกุมารทั้งสอง ในฐานะของมารดา (แม่) ผู้ให้กำเนิด ย่อมรักและห่วงใยเป็นอย่างยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ส่วน อานิสงส์ผู้บุชากัณฑ์มัทรีนั้น เมื่อไปเกิดในโลกหน้าจะเป็นคนมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ มีอายุ ยืนยาว มีรูปโฉมงดงามกว่าคนทั้งปวง จะไปที่ใดก็มีความสุขทุกแห่ง

๓. กัณฑ์มหาราช

จึ่งว่าฟังบทันในกัณฑ์มหาราช ฉันทิวาดแต่งแต้มให้เป็นแหล่งต่อไป
กล่าวถึงสองแก่นให้ชาติราชและกัณฑ์หา เวทนาทนทุกข์อย่างตามพรหมณ์เฒ่า
บุป้าเฒ่าลงค้อยตะวันถอยบังเหลี่ยม เฒ่าพรหมณ์เตรียมพักยั้งนอนค้ำอูแหวน
ผูกอ่อนน้อยไว้ได้กิ่งสาขา สู้อย่าพากันลักลอบหนีคืนนี้
ผีลีนกินเสื่อสีย่าอย่าตำออยอ้อยอิง ให้สูมิดอั้งตั้งเขาให้เจียบเสียง

๑๓๑

ทรงนาเคนทร์ค่าล้านหลานหล้าก็นั่งเทียม ทั้งเทพไท้จอมราชมเหสี
ผูกตึงงามอนนั่งสลอนเริงรำ นับแต่รอนแรมย้ายประมาณเดือนก็ออกที่
มหาราชกล่าวจ้จบถ้วนยอดกถา...^๖

ความย่อ

ชูชกได้นำชาติ กัณฑ์หาหลงทางเข้าไปในเมืองสีพีและได้รับการไถ่ถอนจนเป็นไท ใจความโดยย่อ ได้กล่าวถึง พรหมณ์ชูชกเมื่อขอพระกุมารทั้งสองได้แล้วก็ออกเดินทางไปพบ ทาง ๒ แพร่ง เทพเจ้าในป่าคลใจให้เกิดหลงทางและเดินทางไปสู่เมืองสีพี ในคืนนั้น พระเจ้ากรุงสัญชัยเองก็ทรงพระสุบินไปว่า ได้รับดอกบัวหนึ่งคู่จากบุรุษนำกล้วมาถวาย โทรหลงทำนายว่า พระญาติที่จากไปเป็นเวลานาน จะกลับคืนสู่พระราชวัง รุ่งขึ้นก็เสด็จไป หน้าพระลานและพบพระกุมารทั้งสอง สอบถามจนเข้าใจเรื่องราว และยอมไถ่พระชาติ เป็น

^๖ พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ธรรมทินุ โน), “แหล่มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ : มหาราชกัณฑ์”, วัดโนนศิลา ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๕, หน้า ๕๐ – ๕๕. (อัคราเนนา)

เงิน ๑,๐๐๐ ตำลึงทอง และพระกัณหา สิ่งละร้อยและทองอีก ๑๐๐ ตำลึง ด้วยเงินหลวงใน
ห้องพระคลัง แต่ชุกชกรวิภคอาหารมากไปธาตุไฟไม่ย่อย ทำให้สิ้นชีวิตในวันนั้น พระองค์
ให้ประกาศหาญาติชุก ก็ไม่มีใครมารับทรัพย์จึงรีบคืนหลวง เมื่อล่วงได้วันที่ ๗ พระ
เจ้ากรุงสุโขทัย ได้ยกพยุหโยธาไปรบพระเวสสันดร ส่วนพราหมณ์เมืองกลิงคราฎร์ ๘ คนก็ได้
นำช้างปัจจัยนาเคนทร์มาถวายคืนพระองค์ จึงรับสั่งให้พระชาติทรงช้างนั้นเป็นทัพหน้า ยก
พลออกจากนคร ประทับแรมหลายคืนจนกระทั่งถึงเขาวงกต

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี้

ข้อคิดในกัณฑ์นี้ คือ สอนให้รู้ว่า คนคิดก่น้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ แคล้วคลาด
ปลอดภัย ผ่านพ้นอุปสรรคด้วยความดีของตนเอง ส่วนอานิสงส์ผู้บูชากัณฑ์นี้ จะได้มนุษย์
สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์จะได้เป็นพระราชา พันมนุษย์
แล้วจะไปเกิดในสวรรค์สวยสมบัติทิพย์ ครั้นบารมีมากขึ้นแก่กล้าจะได้นิพพานสมบัติ

๔. กัณฑ์นคร

เอาละโจะไว้นั้นครกัณฑ์บันคำ
ลาสิกขาจากค่ายรัศมีเสศสะศีล
พร้อมบังอรมาทริหัลลาสิกขาโล่กิ่งตัว
ฟังเสียงแตกโต้มๆ สมเจตนาปอง
พากันรอนแรมยังในระนั่งเดือนหนึ่ง

พระทรงธรรมรับดอกไม้ประชาไทย์นถวาย
รับกาสาว์ผืนแพงพระแม่แจจจัดตอน
ชาวประชาพี่น้องได้โฮอ้องชื่นชม
ไผกะสองๆ ไสได้เทียวไพรเริงรำ
อึงคะนึ่งม่วนห้าวได้ชมด้าวชื่นกะใจ

๗๑๕

ฟังคดีบันทำอีกจักหน้อยพอเป็นยา
ฟังๆ ดูให้อาเยียงจับสำเนียงอย่าฟังเปล่า
อนึ่งพระมิ่งตันพระยาพอลิโกรธา
และฝูงชนผู้มาอ้างคดีแดงเนรเทศ
ควรที่พระมิ่งตันสิอ้างเดชกษัตรา

สดับมาลิบตามกัณฑ์ได้พรากเพียรเรียนรู
เอาอย่างพระเวสบังการสร้างกุศล
บถือสาคนึงนำด้วยกรรมเจ้าของสร้าง
องค์พระเวสบ่เคียดให้ถือไว้เหตุและผล
ใช้ราชาธิปไตยต่อประชาชาวบ้าน...^๗

^๗ พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ทุมทินโน), “แหล่มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ : นครกัณฑ์”, วัด
โนนศิลา ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๕, หน้า ๑๐๗-๑๑๓. (อัคราณา)

ความย่อ

เป็นตอนที่ว่าด้วยการเสด็จกลับเข้าเมือง ใจความโดยย่อได้กล่าวถึง พระเวสสันดร ได้ฟังชาวเมืองสีพีทูลเชิญกลับพระนคร แต่ก็เกรงคนจะครหาว่าพระทัยเบา และให้เหตุผลว่า แม้แต่ก่อนนั้น ได้ปกครองบ้านเมืองโดยทศพิธราชธรรมก็ยังคงถูกชาวเมืองจับได้แล้วจะไม่เป็นเช่นเดิมหรืออย่างไร พระเจ้ากรุงสัญชัยต้องปลอมโยนขอโทษ และอ้อนวอนถึง ๓ ครั้ง จึงทรงรับ รวมเวลาบำเพ็ญพรตอยู่เขาวงกต เป็นเวลา ๕ เดือน ๑๕ วัน

เมื่อลาผนวชแล้วก็ทำพิธีราชาภิเษกถวายมูรธาภิเศกด้วยสังข์ทั้ง ๓ คือ สังข์ทักษิณาวรรต สังข์สุวรรณ สังข์หิรัญ ได้เสด็จกลับขึ้นครองราชย์สมบัติดั้งเดิม และโปรดให้

จตุรงคเสนาเล่นมหรสพครบ ๓ วัน ส่วนพระนางมยุรีก็ทรงพระภูษาพิเศษ ๔ ตระกูลกับมหามงกุฎและอาภรณ์ต่างๆ เพื่อแต่งองค์พระนางมัทรีเสด็จเข้าสู่พระนคร

แม้สัตว์ทั้งปวงก็ได้รับอานิสงส์ คือ การคุ้มครองจากทางราชการ ด้วยเมตตาธรรมของพระเวสสันดรที่แผ่เมตตาพรหมวิหารอยู่เนืองนิตย์ และพระเจ้ากรุงสัญชัยได้ตกแต่งมรรคาทางเดินเพื่อให้พระเวสสันดรเสด็จกลับอย่างสง่าผ่าเผย ประดับด้วยราชวัติฉัตรธงกล้วย อ้อยต่างๆ โปรงเครื่องบูชาทั้ง ๕ คือ ดอกหญ้าแพรก ข้าวสาร เมล็ดพันธุ์ผักกาด ดอกมะลิ ข้าวตอก เป็นระยะๆ ไปตลอดทาง จากเขาวงกตจนถึงพระนครสีพี มีระยะทาง ๖๐ โยชน์ และรวมเวลาที่พระเวสสันดร จากพระนครนานถึง ๑ ปี ๑๕ วัน ครั้นกลับถึงเมืองแล้ว ฝนลัดต รัตน์ คือ สุวรรณ หิรัญ มุกดา มณี ประพาฬ ไผฑูรย์ วิเชียร ตกไปทั่วพระนคร และท่านก็ครองราชสมบัติจนพระชนมายุ ๑๒๐ พรรษา จึงสิ้นพระชนม์ แล้วไปเสวยทิพย์สมบัติในสวรรค์ชั้นดุสิตพิภพ

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี้

สาระธรรมในกัณฑ์นี้ คือ ทศพิธราชธรรม ๑๐ ข้อ ได้แก่ (๑) ทาน การเสียสละ (๒) สีล การรักษากายวาจาให้ดีงาม (๓) ปริจาคะ การบริจาคเป็นสาธารณะประโยชน์ (๔) อาชวะ ความซื่อตรง (๕) มัททวะ อหยาตย์อ่อนโยน (๖) ตบะ กำจัดความชั่วร้ายออกจากตน (๗) อักโกธะ ไม่โกรธวุ่นโกรธ (๘) อวิหิงสา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น (๙) ขันติ มีความอดทนอดกลั้น (๑๐) อวิโรธนะ ไม่ประพฤติผิดทำนองคลองธรรม กฎหมาย ประเพณี ดำรงตนอยู่ในความยุติธรรม ความเที่ยงธรรมตามหลักนิติธรรม

ส่วนผู้บุชากัณฑ์นี้ ย่อมได้อานิสงส์เป็นคนบริบูรณ์ด้วยวงศาคุณาญาติข้าทาสชายหญิง ภรรยาสามี หรือบิดามารดา เป็นต้นอยู่กันพร้อมหน้าโดยความผาสุก ปราศจากโรคพยาธิทั้งปวง จะทำการอันใดก็พร้อมเพรียงกัน ใ้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๔.๒ เรื่องพระสุวรรณสาม

บัดนี้ ข้าจักได้กล่าวตำนานสาครนิทานธรรม	อดีตกาล แต่ปางหลังพูน
โพธิสัตว์เจ้าของเขาเสวยชาติ	เกิดเป็นมาณพน้อยสวยสง่าทำงาน
สุวรรณสามชื่อท้าวพ่อกับแม่เห็นหน	ตาบอดทั้งสองคนนำหลูคนบ่อเห็นฟ้า
สองชราบวชเป็นฤาษีเฒ่าเฒ่าในวนาป่า	อยู่บรรณศาลาคนละหลังห่างวันเว้น
	เข้าเกี่ยวคาม
ข้าวและน้ำอาศัยลูกสุวรรณสาม	หาผลาผลสุกกินตางข้าว

๗๑๗

ด้วยว่าใจท้าวนั้นแสนประเสริฐคุณา	มีเมตตาต่อคณาแนวเนื้อ
มหิงสาเชื้อกวางฟานสัตว์ป่า	สัตว์นานาหมู่เนื้อได้เป็นเพื่อนบ่าวสาม
แม่่นว่าไปตักน้ำ อันมวลหมูสัตว์สา	ก็หากไปนำบ่าดั่งบริวารล้อม
เป็นเพราะบารมีท้าวทำเพียรกล้ายัง	เมตตาจิตจริงๆ เจตนาก่อไว้ก็เลยได้รับผล ^๕

ความย่อ

เมื่อพระโพธิสัตว์ เสวยพระชาติเป็นสุวรรณสามดาบส เลี้ยงคูบิดามารดาผู้เป็นดาบสตาบอดอยู่ในป่า ต่อมาวันหนึ่งสุวรรณสามดาบสไปตักน้ำ และถูกพระเจ้าปิลักษณ์ยังด้วยลูกศร ท่านได้ทูลถามท้าวเธอว่า ยังข้าพเจ้าทำไม พระองค์ตรัสตอบว่า เข้าใจผิดด้วยคิดว่าเป็นคนโล่เนื้อให้หนีไปก่อนจะสลบล้มลงไปท่านได้ทูลขอร้องว่า ขอพระองค์โปรดช่วยเลี้ยงคูบิดามารดาแทนข้าพระองค์ด้วย พระเจ้าปิลักษณ์เข้าพระทัยว่าสุวรรณสามตายแล้ว จึง

---

^๕ พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ฐมฺมทินฺโน), “แหล่งสุวรรณสาม”, วัดโนนศิลา ตำบลวังหินลาดอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๕, หน้า ๑๓-๑๔. (อัคราเนนา)

เสด็จไปนำบิดามารดาของสุวรรณสามมาคูดศพ เมื่อท่านทั้ง ๒ มาคูดแล้วจำได้ว่า เป็นบุตรของตนจริงๆ จึงพากันร้องไห้คร่ำครวญอย่างน่าเวทนา จากนั้นได้ทำสักการียาขอให้พญาร่ายออกจากร่างกายของสุวรรณสาม นอกจากนี้ เทพธิดาอีกองค์หนึ่งก็มาช่วยทำสักการียาด้วย เมื่อสุวรรณสามฟื้นจากสลบแล้วจำความต่างๆ ได้ จึงแสดงธรรมแก่พระเจ้าปิลักษณ์ และให้ตั้งอยู่ในศีล ๕ พระโพธิสัตว์ปรณนิตติบิดามารดาจนท่านทั้ง ๒ ลืมชีวิตแล้วจึงได้ดับขันธไปสู่พรหมโลก

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี้

๑. การได้รับผลบุญที่สร้างไว้ในอดีตชาติ
๒. ทำบุญแล้วตั้งจิตอธิษฐานดี ย่อมได้รับผลดี
๓. ความดีย่อมรักษาผู้ทำความดี
๔. การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่

๔.๓ เรื่องพระมหาชนก

เมื่อนั้นโพธิสัตว์เจ้าฟ้างำเนาะกระแสบาท	บทสัพภาษณ์พระแม่เจ้าขาวแจ่งกระจ่างใส
พอลานถอดเสี้ยนไม้อันแทงเสียบกายา	เหม็ดปัญหาคาใจสว่างในอุราโล่ง
ก้มกราบลงตักเจ้าพระมารดาขอโทษ	โปรดอภัยลูกน้อยผู้หาญถ้อยลวงเกิน

๑๓๑

โศดแต่ลิเฮ็ดได้เพราะใจมั่นพร้าเพียร	การศึกษาลีให้เพียรเรียนเล่าศิลปะ
แขนงโคปโลละลูกสิเรียนเพียรตั้ง	บ่ผิดหวังจริงนำพระมารดาให้หายห่วง
ตั้งทั้งปวงพระแม่เจ้าให้คอยเฝ้าทำเบ็งดู	

๑๓๑

ส่วนมหาชนนั้นข้อยกะหมั้นอยากศิษย์สอน	คิดสะออนนำบาโศดเก่งเกินเจริญยิ่ง
เว้าจริงๆ บ่แม่นย่องศิษย์ของโตว่าโก้เก่ง	ได้เห็นเองจั่งลีโอะอะโห้อองฝ่องสะออน
ต่ำได้เพชรเม็ดก่อนล้านค่ามาประดับ	แม่นไผๆกะยอมรับว่าเลิศลือระบือก็อง...

๑๓๑

จบไตรเพทเวทย์เค้าสิบแปดศาสตร์ศิลปะ	สัมมาวายามะพราภเพียรผลได้
นี้ละใจหวังสู้ให้ดูเป็นเยี่ยงอย่าง	จั่งได้ยอยกอ้างเอามาให้สูงเห็น

การศึกษาถ้าหากเว้นหรือตีเด่นเห็นประจักษ์ ผู้ที่สนใจจักจึ่งมีความรู้...

ความย่อ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระมหากษัตริย์ ขณะพระมารดาทรงพระครรภ์ได้หนีเข้าป่าไปอาศัยอยู่กับอาจารย์ทิศาปาโมกข์ที่เมืองกาลจัมปาละ เมื่อเจริญวัยได้ศึกษาจบไตรเพทและศิลปศาสตร์ แล้วขออนุญาตพระมารดาเดินทางไปค้าขายที่สุวรรณภูมิ แต่เรือแตกจมลงในมหาสมุทร ในขณะที่ท่านกำลังว่ายน้ำช่วยเหลือนตนเองอยู่ในมหาสมุทรเป็นวันที่ ๗ นั้น นางมณีเมขลา ซึ่งเป็นเทพธิดาผู้รักขามหาสมุทรได้ช่วยเหลือนำท่านไปส่งขึ้นฝั่งที่กรุงมิลินดา พระมหากษัตริย์ เป็นหนึ่งในทศชาติของพระโพธิสัตว์ โดยการบำเพ็ญวิริยบารมี (ความเพียร)

ต่อมาอำมาตย์และปุโรหิต เป็นต้น ได้อภิเษกพระมหากษัตริย์ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองราชย์สมบัติ ณ กรุงมิลินดา สืบต่อจากพระเจ้าโปลชนกผู้เป็นพระเจ้าอา ซึ่งไม่มีพระราชโอรสมีแต่พระธิดา เพราะพระองค์ทรงรับสั่งไว้ก่อนสวรรคตว่า ถ้าผู้ใดรู้ปริศนาธรรม ๑๖ ข้อ และทำให้พระราชธิดาสีวลีของเราพอพระทัยได้ ก็ให้พร้อมใจกันอภิเษกผู้นั้นขึ้นเป็นกษัตริย์ครองราชย์สมบัติสืบไป พระเจ้ามหากษัตริย์ทรงครองราชย์สมบัติด้วยทศพิธราชธรรม ทรงสร้างความเจริญมั่นคงและประชาชนก็อยู่เย็นเป็นสุข จากนั้นจึงเสด็จออกบรรพชา แม้พระมเหสีจะทูลอ้อนวอนอย่างไรก็ไม่ยอมเสด็จกลับ ทรงบำเพ็ญฌานให้เกิดขึ้นและเมื่อดับขันธแล้วก็ได้ไปสู่พรหมโลก

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี้

๑. ความเพียรพยายามจะทำให้บุคคลประสบผลสำเร็จ
๒. ลาก ยศ เป็นสิ่งที่ไม่ถาวรมีได้ก็เสื่อมได้
๓. ความโลภทำให้บุคคลหลงผิดและสามารถทำได้ทุกอย่าง

^๑ พระครูสุตสารพิมล, (พิมพ์ ป.), "พระมหากษัตริย์", วัดโนนศิลา ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, หน้า

๔.๔ นายพรานคืนศีลของพระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.)

เมื่อนั้นมหาเถระสระธุระภูษู่เหตุ สมเพศสัตว์ล่าเชื้อสิกุลเกือฮ่อมไค เต็นอ
ความทุกข์ของโลกไต้หากเป็นเรื่องธรรมดา ชีวิตเฮาคือจันโทเทียวท่องโทยมแยงฟ้า
เมียงๆ มัมยุคันธราโลก ลิบห้าค่าไสส่องแจ่งทั้งหล้าโลกคน
ค่าหนึ่งคะเคื่อนค้อยเสมเอือทะรังษี หลายวันคิ่นเคลื่อนสูญสิเสร์
อันนี้ฉันไคด้วยดอมเฮาเจ้าท่าน นับแต่เมื่อสิเสร์บิไสแจ่งคั้งเดือน
ชีวิตเฮาเป็นดั่งน้ำเทถกลงทราย ลางเทือคือมั่งสังหมูกาเต็มเล่น
ลางเทือคือโคม่ากกลางชนชุมยาด ลางเทือคือดั่งน้ำหมอกค่างยังย้อยยอดตอง
คนเฮาคือผืนผ้าทอตำตามประสา ทางกยวปลายฮอมส่วนสิลงลายแล้ว
ลางผ่องคือคนขึ้นขัวตะพานพอเค็ง นับแต่เมื่อสิลค้อยบคอยขึ้นดั่งหลัง

๗๑๗

อัศจรรย์ใจไอ้หนายข้าวสารอยู่ในโอยอคอยขึ้นตอดไค

ไไมไผ่อยู่กอยอคอยขึ้นไสข้างปลาย่างอยู่หึ่งทะยานเดินตะคุบแมว

คาดสิไคหนายแก้วมณีโชติคำแสนแบนมือไปรองรับผันร่วนเรเลยเก้

บุญบุญเพบพันกล้าดวงปัญญาพอริบหรี

แสงตะเกียงพอฮิมฮีมผันมาพัตตองบ่เห็นห้องฮุ่งทาง

บุญบ่เคยชี้ข้างทางแหงผันพาดกบุญบ่เคยชี้ครกสากกะเบือผันพาเดิน

จักแมนเวรหยังเด็กรรรมหยังเต้ไคคั้งจ้อง

ฟังความเมียเสี่ยพี่น้องฟังความท้อผันแก้มกิน

คืนบ่ไหวใจบ่กล้าคัณฑาจ้องจ่าจ้องใจเป็นสองเรรวนปวนไปบัดเมียวัว

ไอ้หนอเราจิตใจขำหมัดปัญญาล้าอ่อน

โดนคำว้าเมียหลอกหลอนหอนสิเสี่ยกะบ่กล้าจักเป็นบ้ำฮ้อฮัยยัง...^{๑๑}

^{๑๑} พระครูสุตสารพิมล, (พิมพ์ ป.), “นายพรานคืนศีล”, วัด โนนศิลา ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพจังหวัดขอนแก่น, หน้า

ความย่อ

นายพรานไปพบพระเถระในป่า และท่านให้รับศีล ๕ ไปปฏิบัติ จึงได้รับปากท่านแต่เมื่อกลับไปถึงบ้านของตนเองทั้งภรรยา และมวลญาติได้ให้นายพรานรีบเอาศีลไปคืนแก่พระเถระเนื่องจากพวกตนประกอบอาชีพการค้าสัตว์ จะรักษาศีลได้อย่างไร จะเลี้ยงชีพกันอย่างไร เขาจึงต้องปฏิบัติตามคำของภรรยาและญาติ โดยขณะเดินทางไปเพื่อหวังคืนศีลแก่พระเถระนั้น ก็ได้พบกับเหตุการณ์ ๔ อย่าง คือ (๑) พบพระราชาและชาวเมืองหนีไฟที่ไหม้เมืองอยู่ (๒) พบงูเหลือมนอนเฝ้าทรัพย์ที่จอมปลวก (๓) พบเปรตหญิง ๕๐๐ คนไม่มีเสื้อผ้าใส่ (๔) พบช้างกัญชรกินหนามไฟ และ (๕) พบเปรตชายหนึ่งพันคนทำร้ายกัน และสิ่งที่พบเห็นนั้น ก็ได้ฝากถามถึงบุญกรรมกับพระเถระด้วย โดยมอบให้นายพรานเป็นคนสอบถามแทนพวกตน เมื่อเขาถามพระเถระแล้ว เข้าใจเรื่องราวจึงได้กลับบ้านและบอกเล่าตามลำดับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ในที่สุดทั้งนายพรานและภรรยา มวลญาติ ก็ดำรงตนอยู่ในสัมมาทิฐิ สมาทานศีล ๕ เป็นนิตย์ และได้รับอานิสงส์แห่งศีลในปัจจุบันชาติ คือ ความไม่ทุกข์ใจ เป็นต้น

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี้

๑. ได้รู้ถึงโทษความประมาท
๒. ได้รู้จักที่พึ่งคือ ไตรสรณะคมนัน
๓. มีระเบียบวินัย คือ มีศีล ๕
๔. รู้จักให้อภัย คือ มีเมตตา
๕. รู้ถึงโทษของการไม่รักษาศีล ๕
๖. รู้ถึงคุณค่าหรืออานิสงส์ของศีล ๕
๗. รู้ถึงคุณค่าการให้ทาน บริจาคปัจจัย ๔
๘. รู้ถึงบุญกรรมของสรรพสัตว์

๔.๕ เทศนาที่แสดงถึงวิถีชีวิตชุมชนเรื่องคนลืมหัด

อันว่าบุตรของข่อยแม่นหลายคนกะพออยู่ มีแต่ผู้โก้ๆ พอแล้วคู่คุณ
โดยเฉพาะผู้มันงามลั่นลั่นคือพ่อแม่นคนกลาง หนู่น้ำอ่างค์เหนือเขาหล่อเหลากะพอใช้
ปัญญาไวสมองเยี่ยมไร่เทียมทานกล้ากลั่น
อยู่โรงเรียนสอบที่หนึ่งได้ทุกชั้นครูกะ แต่พ่อแม่นั้นทุกข์ฮ้ายเลยบ่ส่งให้เรียน ม.
ครูกะขออยู่คือกันแต่พ่อมันบ่เห็นด้วย
กะเลยชวยลูกชายข่อยจบมาแค่ ป.๔
ออกโรงเรียนแล้วสามปีเดี๋ยวนี้อายุหมอ ๑๕ แล้วพวมลึซึ้นบ่าวแวง

ฯลฯ

คิดซึ้นมาสงสารเด้ได้หนูแดงลูกชายแม่
หรือลิมอบให้แก่อุปัชฌาย์วัดใต้ให้มันได้บวชเรียน
แน่ว่าทุกข์ยากเยื่อนเงินลิสั่งกะขัดสน คอบว่าจนสินทรัพย์คั้นบวชเรียนกะพอเว้า
บ่ได้เปลื้องของข้าวพอทุเลากว่าเรียนต่อ
ไปเล่นวัดนำหลวงพ่อเพิ่นกะคุมบวชเรื่อย มันเคยเว้าลื้ออยู่น้ำ...^{๑๑}

ความย่อ

มีครอบครัวหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานี สองสามีภรรยา เป็นคนมีฐานะยากจน
มาก แต่มีบุตรชายคนหนึ่ง ชื่อว่าแดง เรียนจบชั้นประถมปีที่ ๔ (ป.๔) และทั้งสองก็ตั้งใจจะ
ส่งไปศึกษาเล่าเรียนต่อในกรุงเทพฯ เพื่อให้ได้รับวิชาความรู้ วิชาการต่าง ๆ ทัดเทียมคนอื่น
แม้ว่าจะต้องทำงานเพื่อแลกกับเงินตราส่งบุตรชายก็ตามที ครั้นเมื่อบุตรนั้นไปอยู่ในเมือง
หลวง ได้รับการศึกษาเปรียญธรรมจนสามารถสอบได้ถึง ๕ ประโยค และต่อมาก็ได้เป็นเจ้า
คุณมีญาติโยมให้ความเคารพนับถือ จะเดินทางไปทิศใดก็ใช้พาหนะมีราคา มีรถยนต์ส่วนตัว
พร้อมพลขับ คุณหญิงคุณนาย ข้าราชการต่างให้ความเลื่อมใส ยกย่องสรรเสริญ

^{๑๑} พระครูสุตสารพิมล, (พิมพ์ ป.) "คนลืมหัด", วัดโนนศิลา ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพจังหวัดขอนแก่น, หน้า ๓-๔.

ต่อมาวันหนึ่ง สองตายายซึ่งอยู่จังหวัดอุบลราชธานี ในฐานะบิดาและมารดาของ พระมหาแดง มีความประสงค์จะไปเยี่ยมบุตรชายที่อยู่ในเมืองหลวง และทราบว่าบุตรได้ดี เป็นพระผู้ใหญ่มากเป็นพระราชคณะ ระดับเจ้าคุณ ต่างก็ตั้งใจและจัดเตรียมทัพสัมภาระต่างๆ มีผล สุกกลูกล้วยไม้ นานาชนิดพร้อมปลาร้าใส่ในตะกร้า หวังจะให้บุตรชายดีใจเหมือนตน และรีบ เดินทางไปพบบุตรซึ่งถือเพศบรรพชิตนั้น แต่เมื่อไปพบแล้วกลับได้รับความเสียใจเป็นอย่าง ยิ่งเนื่องจาก พระมหาแดง ซึ่งเป็นบุตรของตน ปฏิเสธว่าไม่ใช่บิดามารดา และให้คนไล่ไปให้ พ้นสถานที่แห่งนั้น ทำให้ท่านทั้งสองตรอมใจและทุกข์ใจอย่างหาประมาณมิได้ เพราะมาที่ ด้วยความรักในบุตรแต่เมื่อบุตรมีท่าทีที่แข็งกร้าว ไม่สนใจ จึงตกลงกันเดินทางกลับทางรถไฟ

ส่วนพระมหาแดงนั้น เมื่อไล่บิดามารดาของตนไปแล้ว เนื่องจากเกรงคนทั้ง หลายจะรู้ว่าตนมีกำเนิดอย่างไร ก็เกิดสำนึกถึงคุณท่านและเสียใจเป็นอย่างยิ่งเช่นกัน เกิดร้อน รุ่มใจ รีบให้รถออกตามไปด้วยความเร็วมาก จึงทำให้ประสบกับอุบัติเหตุและไม่อาจจะพบ ท่านทั้งสองซึ่งเดินทางกลับไปแล้ว แต่ตนต้องมามรณภาพเสีย เพราะเป็นคนเนรคุณต่อท่านผู้ มีพระคุณ (บิดามารดาผู้ให้กำเนิด) ได้เสียดูมาจนอายุย่างเข้า ๑๕ ปี ก่อนไปอยู่เมืองหลวง^{๑๒}

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี้

๑. ให้ปฏิบัติตามหลักทศ ๖ ว่าด้วยหน้าที่ของบุตร
๒. บิดา มารดา เป็นผู้ที่มีพระคุณ
๓. กรรมย่อมตอบสนองผู้ทำความชั่ว

๔.๖ หมวดว่าด้วยคำสอนที่อิงธรรมะของพระครูสุตสารพิมล (พิมพา ป.)

๑) คำสอนเรื่องสวรรค์

สวรรค์อยู่นอกโอรนรกอยู่ในใจ

สวรรค์คือความดีที่เรามีไว้ในตน

ยิ้มแย้มและแจ่มใสด้วยจิตใจไม่มารยา

ความหมายคืออันใดพึงเอาไว้ทุกๆ คน

สติใสดวงกลมไม่ร้อนรนในอุรา

ผ่องศรีมีเมตตากรุณาต่อปวงชน

^{๑๒} พระครูสุตสารพิมล , (พิมพา ป.) "คนลืมนิ้ว", วัดโนนศิลา ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๔,

นี่แหละคือสวรรค์อัศจรรย์เป็นมงคล   เข้าใจไหมหมองหม่นสาธุชนเขาต้องการ
ศัตรูก็ไม่มีอยู่สุขี่สุขสำราญ   เกษมและเบิกบานตั้งวิมานแดนสวรรค์^{๑๓}

สวรรค์เป็นดินแดนที่อยู่ของคนทำความดี จะต้องไปเสวยหลังจากตายไปแล้ว ซึ่งเป็นโลกที่งดงาม เลอเลิศเพียงพร้อมด้วยสิ่งที่ดีงามและสิ่งที่เป็นบุญ หมู่สัตว์ที่เกิดในสวรรค์ เรียกว่า “เทวดา” นรกสวรรค์ เป็นความเชื่อในเรื่องจักรวาลตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่า จักรวาลประกอบด้วยโลกทั้ง ๓ คือ โลกมนุษย์ สวรรค์และนรก^{๑๔} โดยมีโลกมนุษย์ เป็นศูนย์กลาง สวรรค์อยู่เบื้องบน และนรกนั้นจะอยู่ด้านล่าง มนุษย์จะเวียนว่ายตายเกิดในสามโลกนี้ โดยขึ้นอยู่กับผลกรรมที่ตัวเองได้กระทำเอาไว้ หากทำกรรมดี เมื่อตายไปแล้วก็จะได้ไปสู่สวรรค์ หากผู้ใดได้ทำกรรมชั่วไว้ตายไปก็ต้องตกนรก หรือถ้าหมกกรรมก็จะไปสู่ นิพพานเลยทีเดียว

๒) คำสอนเรื่องการฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่นของชาวอีสาน

ในสมัยก่อนคนให้ความสำคัญต่อประเพณีเข้าพรรษา เช่น การทอดถวายเทียนพรรษา การแข่งโคมแข่งขบวน แข่งการสวดสรภัญญะ โดยทำหมอนเวียนกันไปในแต่ละหมู่บ้าน แต่มาในสมัยปัจจุบันตามสังคมชนบทมักจะละเลยต่อประเพณีดังกล่าวมานี้ ดังคำสอนท่านองสรภัญญกถา ดังความตอนหนึ่งว่า

“ดูก่อนนิกรชนทุกๆคนทั้งหญิงชาย เนื่องด้วยปัจจุบันสิ่งสำคัญประเพณี แต่ก่อนอยู่อย่างไร ดีเพียงไหนใครก็รู้ เทศกาลเข้าพรรษาม่วนหนักหนาอย่างวันนี้ แข่งโคมแข่งขบวน แข่งสำนวนที่เล่าเรียน ทุกหมู่บ้าน...” ^{๑๕}	ฟังฉันจะบรรยายทั้งหญิงชายฟังให้ดี ร้อยหรือลงทุกที เพราะไม่มีคนฟื้นฟู สมัยคุณย่าคุณปู่ฟัง ๆ ดูม่วนอีหลี อีสานประเพณี มีพิธีการทอดเทียน ม่วนหลายการทอดเทียนทำหมอนเวียน
--	--

^{๑๓} พระครูสุตสารพิมล, (พิมพ์ ป.), “กลอนสวรรค์ในอกนรกในใจ”, อ่างแก้ว, หน้า ๓๓-๓๔.

^{๑๔} ที.ม.อ. (บาลี) ๑/๒๑๕ ได้แสดงโลกไว้ ๓ คือ มนุษยโลก, เทวโลก และพรหมโลก.

^{๑๕} พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.), “กลอนฟื้นฟูประเพณี : ที่ระลึกวัดโนนศิลา”, ขอนแก่น:

๓) คำสอนเรื่องไตรลักษณ์

กฎธรรมดาของสรรพสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ กฎไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ความไม่เที่ยง ทุกขัง ความเป็นทุกข์หรือทนอยู่ได้ยากในสภาพเดิมของมัน และอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ บุคคล เรา เขา เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปด้วยเหตุปัจจัย

๑. สังขารร่างกายคนเรา อยู่ได้ไม่นานนักก็ต้องแปรผันไป ไม่ว่าจะคนจนหรือคนรวยก็ต้องตายเช่นกัน ดังคำกลอนต่อไปนี้

ไอ้อีสงขารอนิจจาไม่คงทน

เกิดแล้วก็มีตายชีวาวยไม่ว่าใคร

ปรวนแปรและเวียนวนมีและจนคู่กันไป

เศรษฐีผู้ดีไพร่จำต้องได้มรณา^{๑๖}

๒. บุคคลผู้ทำความดีก็จะไปสู่โลกสวรรค์ ถ้าทำความชั่วก็จะไปสู่อบายภูมิ คนเราไม่เหมือนสัตว์ เช่น ช้าง ควาย เพราะเมื่อตายยังเหลืองา เหลือหางไว้ให้ดูต่างหน้า ส่วนคนเรามีแต่กระดูก และหาประโยชน์ไม่ได้เลย จะมีก็แต่คุณความดีเท่านั้นอยู่ปรากฏในโลกนี้ ให้คนรุ่นหลังได้ชมแทนตัวเอง ดังคำกลอนต่อไปนี้

ฉนั้นขอเชิญชวนฟังตำนานคติธรรม

ความช้อย่ากระทำมันจะนำสู่อบาย

ช้างม้ามีความหมายยามมันตายมีราคา

คนเรามรณาหมดราคาทั้งกันไป

ดีชั่วติดตัวไปและทิ้งไว้ในโลกา^{๑๗}

โปรดก่อแต่ความดีชีวิตมีอย่าสร้างกรรม

ทุกอย่างร่างกายไม่มีค่าดังวัวควาย

เนื้อหนังสสาระพันเขาซื้อกันกระดูกงา

มีแต่คุณความดีที่กระทำบำเพ็ญไว้

๔) คำสอนเรื่องเบญจศีล

ศีล ๕ หรือที่เราเรียกกันว่า “เบญจศีล” นั้น หมายถึง ความประพฤติชอบทางกาย และวาจา เป็นการรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย เป็นการรักษากฎตามระเบียบวินัย เป็นข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว และเป็นการควบคุมตนให้ดำรงอยู่ในความไม่เบียดเบียน

^{๑๖} พระครูสุตสารพิมล, (พิมพ์ ป.), “คนตายขายคนเป็น : ทัศนะประวัติวัดโนนศิลา”, ขอนแก่น: วัดโนนศิลา, หน้า ๒๖.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖ - ๒๗.

สาระของศีล ๕ ข้อ ได้แก่ (๑) การเว้นจากการปลงชีวิตและประทุษร้ายกัน (๒) การเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ (๓) การเว้นจากประพฤติดิคนอก (๔) การเว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง และ (๕) การเว้นจากน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทขาดสติ และเว้นสิ่งเสพติดให้โทษทุกชนิด ดังตัวอย่างกลอนต่อไปนี้

ฟังหาประชาชนทุกๆ คนเราชาวไทย	ศีลห้าจำใส่ใจรักษาไว้เป็นมงคล
หนึ่งนั้นจงรักษาอย่าเช่นฆ่าชีวิตชน	สัตว์สาทุกตัวตนให้ทุกคนจงเอ็นดู
ข้อสองอย่าขโมยแม้หิวโหยให้ทนสู้	ของเขารักก็รู้จงคิดดูเขาหวงแหน
ข้อสามอย่ามัวเพลินอย่าลวงเกินคนมีแฟน	รักษาระเบียบแบบแผนอย่าคลอนแคลน
จงระวัง มุสาข้อที่สี่วาจาดีให้จริงจัง	ตำรวมและระวังอย่าผลอพลังคำหลอกลวง
ข้อห้าอย่าได้เอาของมีนเมาสิ่งทั้งปวง ^{๑๘}	

๔.๗ เรื่องเศษของกรรม

สุภวาระล้ำสิทธิเดชมหาคุณ	มงคลสยามเลิศวิสัยเล็งล้วน
มวลหมู่สาธุชนเชื้อเครือกอพุทธศาสน์	ฟังโอวาทบ่อนลิเว้าอย่าห่างวงปวงวิน
ฟัง ๆ ไปตลอดสิ้นจนกระทั่งอวสาน	จึงลิเห็นผลงานบ่เปล่าดูโดยดู
มาฟังคุณิทานเค้าโบราณเฮาเว้าสู่	เป็นนิทานตั้งแต่ปู่ป้างเค้าเก่าปฐม
คนทำกรรมบ่อาจม้มผลดีส่งนำสนอง	กรรมเจ้าของทำเองชั่วดีสนองใช้

ฯลฯ

ฟังด้วยดีนั้นละท่านปัญญาได้เกิดมี	ฉันผู้เทศน์มีอนี้ก็หวังเพื่อเตือนจิต
ฝากคำกลอนไปนอนคิดสิด้อยหวลเห็นแจ้ง	การแสดงพระธรรมนั้นบ่คือกันกับแนวอื่น
ลีให้มันครึกครื้นบ่ทำได้แต่อย่างใด	ฟ้อนกะฟ้อนบ่ได้เพียงแต่ใส่กลอนขำ
คั่นแมน่ล่ำหรือเพลงบ่ได้เกรงใจข้า	ลีพาล่าพาฟ้อนให้หวัคลอนโพลลีม่วน
นี้แมน่เทศน์ล้วน ๆ บ่ติงได้แต่อย่างใด	ไผอยากม่วนกะหากได้แต่ต้องปีบเอาเอง
บ่ต้องเกรงใจพระว่าแต่แถมนำพร้อม... ^{๑๙}	

ความย่อ

^{๑๘} พระครูสุตสารพิมล, (พิมพ์ ป.), "กลอนศีลห้า : ที่ระลึกประวัติวัดโนนศิลา", ขอนแก่น:วัดโนนศิลา, หน้า ๒๘.

^{๑๙} พระครูสุตสารพิมล, (พิมพ์ ป.), "เศษของกรรม", วัดโนนศิลา ขอนแก่น, หน้า ๔-๕. (อัครสำเนา)

ในอดีตกาลนานมาแล้ว สมัยนั้น พระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกรเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ณ หมู่บ้านแห่งหนึ่งมีวัดให้ศาสนิกชนได้ทำบุญ ๒ วัด คือ วัดบ้านและวัดป่า โดยในหมู่บ้านแห่งนี้มีครอบครัวหนึ่ง ผู้เป็นสามีชื่อพาโลและภรรยาชื่อพาลี โดยปกติแล้วทั้งสองนี้มักทำกรรมอันเป็นบาปอยู่เนืองนิตย์ อยู่มาวันหนึ่งทราบข่าวว่ามีพระพุทธรูปเดินทางมาปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนาที่วัดป่าใกล้หมู่บ้านของตน จึงเกิดศรัทธาและอยากจะไปร่วมปฏิบัติธรรมกับพระพุทธรูปนั้นด้วย สองสามีภรรยาจึงตกลงใจไปเลือกเอาวัดป่าเป็นที่บำเพ็ญบุญ

พระสีลโสฬส เป็นพระเถระผู้ทรงองค์คุณธรรมฐาน ได้เดินทางผ่านมาสู่หมู่บ้านแห่งนี้ และพิจารณาว่าเป็นสถานที่สัปปายะเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมฐาน ผู้คนไม่พลุ่งพล่านและสงบวิเวกพอสมควร จึงได้ตั้งใจว่าจะอยู่จำพรรษาที่วัดป่า เมื่อทราบว่าสองสามีภรรยาตั้งใจรักษาศีล เจริญภาวนาที่วัดและยินดีเชิญชวนให้มาปฏิบัติธรรมด้วยกัน โดยในเบื้องต้นให้สมาทานอุโบสถศีล คือศีล ๘ ข้อ เพื่อจะรักษาไว้ให้บริสุทธิ์ ไม่ขาดไม่ทำลายตลอดวันหนึ่งและคืนหนึ่ง ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษานั้น

อยู่มาวันหนึ่ง เมื่อทั้งสองได้สมาทานศีลและเจริญภาวนาในวันอุโบสถปรากฏว่าในคืนนั้น ได้ยินเสียงร้องของกบ เขียน และอึ่งอ่าง จึงเกิดอกุศลจิตคิดที่จะไปจับเอามาทำอาหารเหมือนครั้งไม่ได้สมาทานศีล จึงสนทนากันว่า ให้ภรรยากลับไปบ้านของตนเตรียมอุปกรณ์ในการจับสัตว์ ส่วนศีลอุโบสถให้แก่สามีเก็บไว้ที่วัด ส่วนตนก็กลับไปยังบ้านและออกไปจับอึ่งอ่างในคืนนั้น แต่เคราะห์ร้ายถูกงูพิษกัดจนถึงแก่ความตายในขณะนั้น ซึ่งงูที่มากัดนั้นเป็นพระอินทร์จำแลงมาทดสอบ เมื่อตายแล้วไปเกิดเป็นอึ่งอ่างในสระน้ำเก่าแห่งหนึ่ง ส่วนสามีเมื่อไม่เห็นภรรยามา ก็ได้บอกลาและฝากศีลแก่พระเถระเอาไว้ เพราะเข้าใจว่าศีลเป็นตัวแทนเหมือนอึ่งอ่างหรือกบ เมื่อไปตามภรรยาก็เคราะห์ร้ายเช่นกัน โดยถูกกัณฐกจำแลงนั้นกัดตายเช่นกัน แล้วไปเกิดเป็นอึ่งอ่างตัวผู้ในสระใกล้ๆกับภรรยาของตน โดยได้ร้องหาสามีว่า “เฒ่าๆ” ส่วนสามีก็ตอบว่า “เหอๆ” ซึ่งเป็นเป็นภาษาถิ่นอีสาน มีความหมายตรงกับภาษาภาคกลางว่า “พี่” และสามีก็รับว่า “จ๊ะ, ครับ”

ฉะนั้น ในเรื่องเศษของกรรมจึงสอนให้รู้ว่า การทำบาปเพียงเล็กน้อยอยู่เนืองนิตย์มีผลทำให้ตนต้องได้รับผลของกรรมนั้น หรือเศษของกรรมที่เหลือจากโลกมนุษย์ แม้เป็นสัตว์ดิรัจฉานแล้ว ก็ยังมีพฤติกรรมหรืออุปนิสัยเดิมติดอยู่เหมือนกับอึ่งอ่างสองสามีภรรยาผู้นี้

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี้

กรรม หมายถึง การกระทำของบุคคลเรา เมื่อกล่าวตามหลักพุทธธรรมแล้ว ท่านให้ความสำคัญเรื่องกรรมและผลของกรรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคล ซึ่งในการดำเนินชีวิตนั้นพระพุทธศาสนา ได้แบ่งลักษณะการกระทำของบุคคลออกเป็น ๒ ทาง คือ การดำเนินชีวิตไปด้วยการทำความดี เรียกว่า “กุศลกรรม คือ กรรมดี”และในทางตรงกันข้าม การกระทำที่เป็นไปเพื่อโทษทุกข์ ความเสียหาย เรียกว่า “อกุศลกรรม

๔.๘ เทศนาเรื่องยนต์คือสรีระ

สรีระยนต์ ยนต์ คือ สรีระนี้ ถูกต้องตั้งหากแม่นยำความจริง ชายหรือหญิงกะ เป็นรถคู่คู่คนจนสิ้น สองมือคินนั้นเป็นอันรวมกันเป็นสี่ จตุจุก ล้อทั้งหมดนั้นมีสี่ นวทวาร ประตูมีเก้าห้องทวารช่องบ่ต่อกัน อันว่าป่องหนึ่งนั้นได้แก่ปากเป็นประถม สองและสามตาแหลมคมต้องประการใส่จ้ำ ช่องที่สี่และที่ห้ารวมมาคือจุก หกและเจ็ดนั้นแม่นโศตประสาทเบื้องสองข้างเอ็นว่าหู ป่องที่แปดโปรดรับรู้คือผู้สำหรับเยียว เหลือป่องเก้าป่องเดียวท้อไอเสียอยู่กันเหม็นตึงปิดทังลม

ฯลฯ

ถ้าหากเราล่วงล้ำข้าประมาทมัวเมา ยนต์ของเราต้องชำรุดอยู่ปนานเพม้าง เสียสตางค์เข้าโรงซ่อมตีปดก็ต้อจอด ถ้าสภาพเล่นปได้เราเอ็นว่าตาย หาอะไหล่ลกระยากฮายบ่คือรถธรรมดา ดอกยายเอ้ย ถ้าหากมีเงินตรามากมายใครบ้าง พอมีทางรักษาได้ถ้าถึงคราวไปรักษาได้ชั่วระว่างประเดี่ยวรลจะต้อฮ้างแนวลช่อมแม่นบมี ฮู้ว่าเป็นจ้งซี่แล้วให้ค้อยประคองเอา ยนต์ของเฮาไผมันค้อยถนอมเอาไว้ ค้อยเพียรไปขับช้ำ ๆ ใช้สติปัญญาเห็นรู้ตามชอง ขับมันไปตามครองของพระพุทธเจ้าอย่าเมามัวชั่วทราม ทางปตีเพินห้ามให้หลีกแ่วแ่วไกล ถ้าขึ้นไปแบบหลับในต้อไปต้อม้วย ถึงคราวชวยกระดบดินสูญชีวิน่าอนาถ...^{๒๐}

ความย่อ

การจะเดินทางสัญจรไปทิศทางใดก็ตามในปัจจุบัน นิยมใช้รถเป็นพาหนะสำหรับขับขี่เดินทาง เพื่อความสะดวกและรวดเร็ว สาเหตุที่คนเราไปสู่อสถานทีที่แห่งใดได้ตาม

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๖.

ปรารถนานั้น เนื่องจากการใช้สรีระร่างกายของตนนั้นแหละนำไป แม้แต่รถก็จะต้องมีส่วนประกอบสำคัญหลายอย่าง จึงสามารถขับเคลื่อนไปได้ เช่น น้ำมันรถ ไฟติดเครื่อง รถยนต์ น้ำมันหล่อลื่น คริส เบรก เป็นต้น ขณะเดียวกันกับตัวของผู้เทศนาตัวเอง จะไปสู่ที่ใด ก็ต้องฉันทน้ำ ฉันทอาหาร เพื่อนำหลักพุทธธรรมไปเผยแผ่สู่ประชาชนในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ไปอำเภอหนองหาน (จังหวัดอุดรธานี) หนองคาย ไซ่ง่อน (ประเทศเวียดนาม) ดังนั้น รถยนต์กับสรีระก็เปรียบเทียบเหมือนกัน บางครั้งก็ตายเสียระหว่างเดินทางไปไม่ถึงเป้าหมาย

ร่างกายของมนุษย์ แบ่งรูปออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มแรก เรียกว่า มหาภูตรูป เป็นกลุ่มธาตุ ๔ อย่าง คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม และ(๒) กลุ่มที่ ๒ เรียกว่า อุปาทายรูป มี ๒๔ อย่าง มีประสาททั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นต้น^{๒๑} แม้ในเรื่องสรีระยนต์ (ยนต์ คือ สรีระ) ได้กล่าวตามหลักแห่งพระสูตร สรีระยนต์ของชายและหญิง ล้วนเหมือนกันหมดทุกคน ได้แก่ (๑) มีมือ ๒ ข้างและเท้า ๒ ข้าง เรียกว่า จตุกกัม มี ๔ ล้อ (๒) มี ๕ ประตุ คือ ปาก ๑ ปาก ตา ๒ ข้าง จมูก ๒ หู ๒ ทวารเบา ๑ และทวารหนัก ๑ รวมเป็น ๕ พอดีเรียกว่า นวทวาร

คติธรรมที่ได้จากเรื่องนี้

ให้มีสติในการดำเนินชีวิต ก็จะช่วยตนรอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงในท้องถิ่น คือ การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างสันติสุขสืบไป แล้วทำตนให้เป็นอุปมาเหมือนการใช้รถยนต์ที่ต้องมีส่วนประกอบสำคัญ คือ

- (๑) ตัวถังรถ (เหมือนสรีระร่างกายของคนเรา)
- (๒) คนขับรถ (เหมือนจิตที่คอยสั่งการให้ทำนั่นทำนี่)
- (๓) น้ำมัน (เหมือนอาหารและน้ำดื่มที่ประทังอรรถภาพให้เป็นไป)
- (๔) การบำรุงรักษาเมื่อยามเจ็บป่วย (เหมือนค่าซ่อมคูแตรถเวลาเสียหาย ชำรุด)

---

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, ฉบับขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๓๐ - ๓๑.

บทที่ ๔

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูสุตสารพิมล

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูสุตสารพิมล เป็นการสื่อสารธรรมด้วยการใช้ทำนองของเสียงในการเทศน์หรือที่ภาคอีสานเรียกว่าเทศน์แห่ เป็นการนำเสนอหลักพุทธธรรมสอดแทรกในขณะเทศน์ ด้วยเสียงอันไพเราะจึงทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจในขณะฟัง เพราะเป็นท่วงทำนองที่ไพเราะ ทำให้เข้าใจฟังง่ายและร่าเริงด้วยเรื่องราวชาดกอิงธรรมะ ซึ่งการทำเช่นนี้นำไปสู่สัมฤทธิ์ผลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่สุด

พระครูสุตสารพิมล เป็นพระนักเทศน์แห่ที่มีเสียงอันไพเราะ มีความรู้ในเรื่องชาดกเป็นนักประพันธ์กลอน นวนิยายอิงธรรมะเพื่อให้พระสงฆ์ได้ใช้เทศน์แห่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อชี้แนวทางให้ผู้ฟังได้เห็นโทษและคุณของการทำความดี ผ่านตัวละครในเรื่องชาดก จึงทำให้งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการเทศน์แห่ของท่าน เกิดผลสัมฤทธิ์ดังปรากฏในปัจจุบัน โดยท่านมีวิธีการนำเสนอพุทธธรรมแก่สังคม ดังนี้

๔.๑ การเผยแผ่พุทธธรรมด้วยโหม่สัปมาณิกา

การนำเสนอพุทธธรรมด้วยโหม่สัปมาณิกาหรือการเทศน์แห่ เป็นวิธีการในการเผยแผ่ธรรมด้วยลีลาการใช้เสียงแนะนำตนเอง เพื่อให้ผู้ฟังได้ทราบถึงความเป็นมาของผู้เทศน์ว่าเป็นใครมาจากไหน เมื่อผู้ฟังได้ยินเสียงที่ไพเราะ ก็จะร่าเริง ชอบใจมีศรัทธาที่จะฟังเรื่องราวชาดกที่มีเนื้อหาหลักธรรมสอดแทรกอยู่ในกลอนเทศน์ ซึ่งเป็นวิธีการขั้นแรกในการเทศน์แต่ละครั้งของพระครูสุตสารพิมลเพื่อเป็นการชักชวนให้ผู้ฟังได้น้อมกายใจ รับฟังการเทศน์แห่ กลอนเทศน์ที่ท่านใช้อารัมภบทคือ

นะมัตถุ รัตนัตตะยัสสา น้อมอิวันทะนาวาท อะหังการะวะไหว้คุณแก้วหน่วยสาม
เบื้องหน้าต่อแต่นี้สืบต่อคำกลอน จันมหาพิมพาลีเทศน์สอนหมู่กะโยมในวันนี้ มื่อนั้นเจ้าภาพ
ท่านได้สร้างก่อนอกองบุญ สละทูนทำทานจั่งแม่นใจหาญกล้า มีศรัทธาหนักแน่นบ่คอนแคนไหว

หวั่น เป็นหน้าอัศจรรย์จึ่งว่าพี่และน้องได้มาพร้อมพร้ามवल ขอให้ดีเลิศล้วนเป็นส่วนทางกุศลนอ
พื่อนอ เกิดเป็นผลมหาศาลพอกพูนนอหุนคำ บุญที่ทำวันนี้บารมีให้เผยแผ่ให้แก่คุณพ่อแม่ผู้เพิ่น
ตายจากแล้วขอให้มีส่วนกุศล หากเพิ่นยังบ่พ้นจากทุกข์ทรมานขอให้บุญบันดาลสู่วิมานเมืองฟ้า
คั่นเจ้ามีสุขแล้วสวรรค์ทองเป็นที่อยู่บุญกุศลส่งยู่ให้ชู้ก็อยู่สวรรค์นั้นละนา...ศรัทธาโยม...

๔.๒ การเผยแผ่พระพุทธธรรมด้วยอุปมาอุปมัย

การนำเสนอด้วยวิธีนี้ก็เหมือนกับการยกตัวอย่างจากนิทาน ซึ่งเป็นวิธีที่ท่าน
พระครูสุตสารพิมล ใช้ในเวลาเทศน์เพราะการเทศน์เหล่านี้จะต้องมีการเรียบเรียงเพื่อให้ผู้ฟัง
ได้เห็นความจริงที่เป็นรูปธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่และใกล้ตัวผู้ฟัง เป็นสิ่งที่ทุกคนเห็น เป็น
วิธีการนำสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นนามธรรม สร้างความเด่นชัดในเนื้อหา
และหลักธรรมที่สื่อผ่านการอุปมาแม้แต่ครั้งพุทธกาลพระองค์ก็ทรงใช้วิธีการเปรียบเทียบ
เช่นกัน

ดังนั้นเพื่อให้ง่ายต่อการอธิบายท่านพระครูสุตสารพิมลก็ได้ประพันธ์กลอนเทศน์
ด้วยการอุปมาเพื่อให้ผู้ฟังได้เห็นภาพในขณะที่ฟังด้วยดังปรากฏในกลอนเทศน์ดังนี้

“สวรรค์อยู่นอกอ้นรอกอยู่ในใจ ความหมายคืออันใดฟังเอาไว้ทุกๆ คน
สวรรค์คือความดีที่เรามีไว้ในตน สดใสดวงกลมไม่ร้อนรนในอุรา
ยิ้มแย้มและแจ่มใสด้วยจิตใจไม่มารยา ผ่องศรีมีเมตตากรุณาต่อปวงชน
นี้แลคือสวรรค์อัศจรรย์เป็นมงคล เข้าไหนไม่หมองหม่นสาธุชนเขาต้องการ
ศัตรูก็ไม่มีอยู่สุขีสุขสำราญ เกษมและเบิกบานตั้งวิมานแดนสวรรค์”^๑

ส่วนคนทำความเลวความชั่วต่อสังคม ก็ย่อมเดือดร้อนภายในใจของตนเอง
อันเกิดจากความ โลก ความ โกรธ และความหลงของมนุษย์ ทำให้ต้องโทษภัยในปัจจุบันชาตินี้
เหมือนตกรก ดังกลอนต่อไปนี้

อีกคำต่อกันมาคือคำว่ารกนั้น ความหมายคือโทษทัณฑ์ความชั่วอันอยู่ที่ใจ
ได้แก่สิ่งไม่ดีที่เรานี้กระทำไว้ โกรธหลงโลภจัญไรสังสมไว้ใจร้อนรุม

^๑ พระครูสุตสารพิมล,(เพิ่มพา ป.),“กลอนสวรรค์ในอกนรกในใจ : ทัศนะลึกลับระวัดวัดโนน
ศิลา”, เอกสารกลอนเทศน์,ขอนแก่น : วัดโนนศิลา อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๓๘,หน้า๑๓๓.

กิเลสและตัณหาถึงนานาเข้ามาสู่ม จิตหลอนจึงร้อนรุ่มดั่งไฟสุ่มในอุรา
จะนั่นท่านจึงกล่าวว่าเป็นเรื่องราวพรรณนา สวรรค์ในอุรานรกหนาอยู่ในใจ
ขอเตือนประชาชนทุกๆ คนพี่น้องไทย โปรดจำชำระใจให้สดใสทุกวันเทอญ^๒

จากกลอนเทศน์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงอุปมาว่าสวรรค์ที่ทุกคนต้องการพบนั้นดังเรา
จะมองให้เห็นในปัจจุบันก็คือความสุขที่อยู่ภายใน จิตใจเพราะถ้าเรามีความสงบ มีความสุข
จิตใจสงบก็เปรียบเหมือนเราได้ขึ้นสวรรค์ตรงกันข้ามถ้าเรามีความทุกข์ไม่สบายใจ มีความ
เดือดร้อน หวาดระแวง ที่เกิดจากความโลภ ความโกรธ และความหลง ที่แผดเผาเราก็
เหมือนเราได้ตกนรก จึงมีคำกล่าวที่ว่า “สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ”

๔.๓ การเผยแพร่พุทธธรรมด้วย ฃญา คำคม คำกลอน

การนำเสนอหลักธรรมด้วย ฃญา คำคม คำกลอนมาประกอบกับการเทศน์ เป็น
วิธีการที่ท่านพระครูสุตสารพิมล ใช้ประพันธ์กลอนเทศน์เพราะกลอนเทศน์ส่วนใหญ่แล้ว
จะต้องใช้ภาษาท้องถิ่นอีสานที่เรียกว่า ฃญา ในการแต่งเพื่อให้ถ้อยคำสัมผัสในประโยคแต่
ละกลอน ดังนี้จึงกล่าวได้ว่ากลอนทุกเรื่องที่ท่านประพันธ์ใช้ ฃญา คำคม คำกลอน เป็นหลัก
ในการประพันธ์ดังปรากฏในผลงานการประพันธ์ คือ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นในภาค
อีสานก็ว่าได้ ซึ่งทำให้ผู้ฟังได้เข้าถึงเนื้อเรื่องจนเกิดความแจ่มแจ้ง ร่าเริง และได้ศีลธรรม ที่
สอดแทรกในกลอนเทศน์ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ วิธีการนำเสนอนี้ ท่านพระครู
สุตสารพิมลได้สอดแทรกในกลอนเทศน์เป็นประจำ ดังจะกล่าวเป็นประเด็น ดังนี้

๑. ฃญา

ฃญา นับว่าเป็นคำปรัชญาของคนอีสานที่ใช้สอนลูกหลานมาตั้งแต่อดีต ซึ่ง
จำแนกเป็นประเภทต่างๆ ทั้งด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การปกครอง วิถี
ชีวิต ในเวลาเทศน์บางครั้งท่านพระครูสุตสารพิมล ก็ได้นำมาอธิบายให้แก่ผู้ฟังด้วย เช่น

“ยามเช้าเจ้าสี่ขาคลานไปมาร้องไห้แหย เทียงวันกลับผันแปรเห็นสองขาน่าแปลกใจ
ครั้นถึงสายัณห์เย็นกลับแลเห็นสามเท้าได้ นี้อะไรใครตอบได้ไปนิพพาน”^๓

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^๓ พระครูสุตสารพิมล, (พิมพา ป.), “ปริศนาธรรมสอนใจ”, ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา อำเภอชุมแพ
จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๔, หน้า ๔ (อัคราณา). อ้างใน ศรี วงษ์สาอด, โดงโดยธรรมกถึก, ขอนแก่น : กลังนานาธรรม, ๒๕๔๔, หน้า ๒๒.

๒. คำคม คำกลอน

พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.) ท่านได้ปรับใช้ “คำคมและกลอน” สอดแทรกกลงไปในการแสดงธรรมเพื่อให้เกิดความรู้และข้อคิดตาม มีตัวอย่างที่แสดงไว้หลายแห่ง เช่น คำคมที่เป็นโวหารภาษาดั้นสำนวนอีสานว่า “ตายจิบนกเอี้ยงฝ้าย ตายวายนกเอี้ยงโหม่ง ตายคับนกอีจู้ คือสอดคู้ทั้งให้อ้าคณิง” หมายถึง การตายทั้งตายจิบ ตายวายนั้น เป็นการตายของปุถุชนคนทั่วไป ส่วนการตายคับบาทสุดท้ายของคำคมนี้ เป็นการตายของพระอริยบุคคล คือไม่มาเกิดอีก เพราะสิ้นอาสวะกิเลสทั้งปวงแล้ว^๔ ในด้านคำกลอน ก็มีนิยมใช้กันมากเพื่อสอดแทรกบรรยายการแสดงธรรม ให้มีสีสันและร่าเริงใจต่อผู้ฟัง เช่น กลอนบูชาต่อคุณพระรัตนตรัย ต่อไปนี้

เตรียมตัวพวกเราเอ๋ยเตรียมตัวห่วยทุกคน	เตรียมตัวให้ตื่นตนทุกๆ คนประณมกร
กราบลงครั้งที่หนึ่งระลึกถึงพุทธพร	กราบลงครั้งที่สองทำใจปองต่อพระธรรม
กราบลงครั้งที่สามทำใจตามผู้แนะนำ	พระสงฆ์ผู้ทรงธรรมคอยแนะนำตลอดมา
มาลาดวงดอกไม้มาตั้งไว้เพื่อบูชา	พระคุณศาสดาพระสัมมาผู้เรืองรอง
พระธรรมและพระสงฆ์ผู้ดำรงวินัยปอง	ปวงข้าหมดทั้งผองพี่และน้องขอบูชา
ขอให้ข้าทั้งหลายหญิงและชายที่ได้มา	สุขสันต์และहरษาไว้โรคาทุกคนเทอญ ^๕

เป็นคำบูชาพระรัตนตรัย หรือที่ภาคอีสาน เรียกว่า สรรภัญญ์ ที่บ่งบอกถึงความเคารพในพระรัตนตรัยของประชาชนที่น้อยถวายเป็นพุทธบูชา ที่พระครูสุตสารพิมลได้ประพันธ์ถ่ายทอดถึงความสำคัญของพระรัตนตรัย เพื่อให้ผู้ฟังมีความร่าเริงใจและมองเห็นความสำคัญของพระรัตนตรัยผ่านกลอนสรรภัญญ์

^๔ สัมภาษณ์ พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.), เจ้าอาวาสวัดโนนศิลา, ๑๖ มกราคม ๒๕๔๘.

^๕ พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.), “กลอนบูชาพระรัตนตรัย : ที่ระลึกประวัติวัดโนนศิลา”,
ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา ขอนแก่น, ๒๕๔๔, หน้า ๑๘ (อัคราณา).

๔.๔ การเผยแพร่พุทธธรรมด้วยการยกอุทาหรณ์และนิทาน

การเผยแพร่พุทธธรรมด้วยการยกอุทาหรณ์และนิทาน นี้ท่านพระครูสุตสารพิมล ได้ให้ตัวละครในท้องเรื่องเป็นผู้ถ่ายทอดบทบาทในแง่ต่าง ๆ เช่นในทางดี ทางไม่ดี เพื่อชี้ให้ผู้ฟังได้เห็นความจริง ดังปรากฏในผลงานการประพันธ์ นวนิยายอิงธรรมะของท่านซึ่งมีทั้งหมด ๑๕ เรื่อง^๖ คือ

๑. เรื่องศรีระยงค์
๒. เรื่องแรงอธิษฐาน
๓. เรื่องเศษของกรรม
๔. เรื่องบาปไผ่บุญมัน
๕. เรื่องนายพรานคืนศีล
๖. เรื่องกายนคร
๗. เรื่องนรกบนดิน
๘. เรื่องวิจารณ์พุทธทำนาย
๙. เรื่องนักขัตติย์บันเขิญ นครกัณฑ์เต็มตาฟ้า
๑๐. เรื่องชูชก มหาราช
๑๑. เรื่องมัทรีกลับจากป่า
๑๒. เรื่องลิลาวดี หนีบย่อความ
๑๓. เรื่องมาตาปิตุคุณ ๒ ธรรมาสน์
๑๔. เรื่องคนลืมตัววัวลืมตีน
๑๕. เรื่องนางปฎาจารา เป็นต้น

---

^๖ สามเณรพนพร สีเนย์, "งานประพันธ์ของพระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.)", ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔-๒๕.

๔.๕ สัมฤทธิผลของกลุ่มผู้ฟังพระธรรมเทศนาของพระครูสุตสารพิมล (พิมพา ป.)

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้พบว่า สัมฤทธิผลหรือผลสำเร็จแห่งการฟังพระธรรมเทศนาที่พระครูสุตสารพิมล (พิมพา ป.) แสดงในสถานที่ต่างๆ กันนั้นจากทั้งการสังเกตและแบบสอบถาม พอสรุปได้ ดังต่อไปนี้

(๑) **ศรัทธา** คือ ความเชื่อมั่นในความจริง ความดีงาม และกฎกรรมคาแห่งเหตุและผล มั่นใจในปัญญาของมนุษย์ที่จะดับทุกข์หรือแก้ไขได้ตามทางแห่งเหตุผล และเชื่อในสังคมที่ดีงามของมนุษย์ ซึ่งจะเจริญงอกงามขึ้นได้ตามแนวทางเช่นนั้น ความเชื่อมั่นนี้แสดงออกด้วยความเลื่อมใสอันหยั่งลงด้วยปัญญาในพระรัตนตรัย เป็นศรัทธาที่แน่วแน่มั่นคง ไม่มีทางผันแปร เพราะเกิดจากญาณ คือ ความรู้ ความเข้าใจ^๗

ผู้ฟังพระธรรมเทศนาของท่าน เป็นผู้ศรัทธาเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเชื่อเรื่องโลกนี้ โลกหน้า นรก สวรรค์ การมาเกิดอีกเป็นมนุษย์ ถ้าปราศจากศีลแล้ว ก็ยากที่จะมาเป็นมนุษย์ได้

(๒) **ผลในด้านศีล** คือ มีความประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา และการเลี้ยงชีพในทางสุจริต อย่างน้อยที่สุดก็มีปกติรักษาศีล ๕ และในรักษาศีลอุโบสถในช่วงเข้าพรรษา และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

(๓) **ผลในด้านสุตะ** มีความนิยมในการฟัง (สุตะ) และทำให้เป็นผู้ศึกษามาก เข้าใจมาก และนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้หลากหลายอีกด้วย สำหรับหลักพุทธธรรมที่สำคัญต่างๆ ที่ตนได้ยินได้ฟังมานั้น

(๔) **ผลในด้านจาคะ** คือ มีผลทำให้ผู้ฟังธรรมรู้จักเสียสละทรัพย์ บริจาคเป็นสาธารณะประโยชน์หรือแก่คนอื่นในคราวจำเป็นมากยิ่งขึ้น เพราะละความตระหนี่เสียได้

(๕) **ผลในด้านปัญญา** เป็นการศึกษาในระดับสุดมยปัญญาและจินตมยปัญญา คือ ฉลาดด้วยการฟังและการพิจารณาตามธรรมเทศนานั้น ๆ และเมื่อทำจิตใจให้สงบขณะฟัง

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

เทศน์ ก็เชื่อว่าได้เจริญจิตภาวนา หรือสมณะภาวนา คือ อุบายสงบจิตไปในตัวด้วย จึงทำให้เกิด ภาวนามยปัญญา คือ ความฉลาดที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติตามสิ่งที่ตนฟังอยู่นั้น

(๖) ผลในด้านสังคม (ตามหลักสาราณียธรรม ๖) ในด้านสังคม จะเห็นได้การใช้ หลักธรรม คือ หลักสาราณียธรรม ๖ อย่าง คือ

(ก) ความเมตตาต่อกันทางกาย

(ข) ความเมตตาต่อกันทางวาจา

(ค) ความเมตตาต่อกันทางด้านจิตใจ

(ฅ) การแบ่งปันลาภหรือผลประโยชน์ต่อกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบในสิทธิคนอื่น

(ง) ประพฤติตามระเบียบที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับ หรือให้กระทำตาม

(จ) มีความเห็นร่วมกับเพื่อนร่วมหมู่ ในความเห็นที่ถูกต้องเป็นธรรม ชอบธรรม

เช่น การทำบุญประเพณีท้องถิ่น มีทำบุญสะเวส หรือเทศน์มหาชาติ ในเดือน ๔ ซึ่งพุทธบริษัททั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ต่างร่วมมือกันทำงานนี้อย่างเต็มกำลัง ทั้งทางกาย ทางคำพูด ทางจิตใจ เพื่อรักษา สืบต่อ ประเพณีไว้ได้อย่างมั่นคงจนถึงปัจจุบัน

ในส่วนการวิเคราะห์จากแบบสอบถาม สามารถตีความจากแบบสอบถาม ทั้ง ๗๐ ชุด จะได้ออกมาตามตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ ร้อยละ (N = ๗๐) เกี่ยวกับบทบาทของพระครูสุตสารพิมล

บทบาท ของพระครูสุตสารพิมล	ไม่ ทราบ %	ร้อยละการรับทราบ				รวม ทั้งสิ้น %
		น้อย %	ปาน กลาง %	มาก %	รวม %	
๑. ด้านการเผยแผ่ พระศาสนา	๐๐.๐๐	๑๒.๓	๓๘.๕	๔๙.๒	๑๐๐	๑๐๐
๒. ด้านวิชาการ	๑.๕	๓.๒	๕๖.๕	๔๐.๓	๙๘.๕๐	๑๐๐
๓. ด้านการปกครอง	๒.๘	๗.๘	๕๒.๔	๔๐.๓	๙๗.๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๑ พบว่า บทบาทของพระครูสุตสารพิมล ในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาอยู่ในระดับร้อยละ โดยมีความรับทราบระดับมากที่สุด รองลงมา

คือระดับปานกลาง และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๒, ๓๘.๕, และ ๑๒.๓ ตามลำดับ ด้านวิชาการคิดเป็นร้อยละ ๕๘.๕ โดยมีความรับทราบระดับปานกลางมากที่สุด รองลงมาคือระดับมาก และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๕, ๔๐.๓, ๓.๒ และด้านการปกครอง คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๑ โดยมีความรับทราบระดับปานกลางมากที่สุด รองลงมาคือระดับมาก และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๔, ๓๕.๗ และ ๑.๕ ตามลำดับตามตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ ร้อยละ (N = ๓๐) เกี่ยวกับผลงานด้านการประพันธ์กลอนเทศน์เสียงของพระครูสุตสารพิมล

บทบาท ของพระครูสุตสารพิมล	ไม่ทราบ %	ร้อยละการรับทราบ				รวม %	รวม ทั้งสิ้น %
		น้อย %	ปาน กลาง %	มาก %			
๑. ด้านการประพันธ์ กลอนเทศน์เสียง	๐๐.๐๐	๑๗.๖	๖๖.๗	๓๗.๗	๑๐๐	๑๐๐	
๒. ด้านการเทศน์เสียง	๐๐.๐๐	๑๒.๓	๓๘.๕	๔๕.๒	๑๐๐	๑๐๐	

จากตารางที่ ๒ พบว่าผลงานของพระครูสุตสารพิมล ในการประพันธ์กลอนเทศน์เสียงโดยมีการรับทราบอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด รองลงมาคือระดับมาก และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๗, ๓๗.๗ และ ๑๗.๖ ตามลำดับ และด้านการเทศน์เสียง โดยมีความรับทราบอยู่ในระดับระดับมากที่สุด รองลงมาคือระดับปานกลาง และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๒, ๓๘.๕, และ ๑๒.๕ ตามลำดับ ตามตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ ร้อยละ (N = ๓๐) เกี่ยวกับหลักการเผยแพร่ของพระครูสุตสารพิมล

บทบาทของ พระครูสุตสารพิมล	ไม่ ชอบ %	ชอบ				รวม ทั้งสิ้น %
		น้อย %	ปาน กลาง %	มาก %	รวม %	
๑. หลักการเผยแพร่	๑๔.๓	๑๕.๓	๕๕.๕	๒๘.๘	๘๕.๗๐	๑๐๐
๒. การแสดงธรรม	๐๐.๐๐	๕.๓	๒๐.๔	๖๐.๓	๑๐๐	๑๐๐
๓. เทคนิควิธีการ ในการถ่ายทอดความรู้	๐๐.๐๐	๑๐.๒	๓๐.๕	๕๙.๓	๑๐๐	๑๐๐

จากตาราง ที่ ๓ พบว่า หลักการเผยแพร่ของพระครูสุตสารพิมล ที่มีคนชอบคิดเป็นร้อยละ ๘๕.๗ โดยมีความชอบระดับปานกลางมากที่สุด รองลงมาคือระดับมาก และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕, ๒๘.๘, ๑๕.๓ ตามลำดับ ส่วนที่ไม่ชอบคิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓ หลักการด้านการแสดงธรรมที่คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ โดยมีความชอบระดับมากที่สุด รองลงมาคือระดับปานกลาง และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๓, ๒๐.๔, และ ๕.๓ ตามลำดับ และด้านเทคนิคการถ่ายทอดความรู้เต็มร้อย โดยมีความรับทราบระดับมากที่สุด รองลงมาคือระดับปานกลาง และรับคับน้อย คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๓, ๓๐.๕, และ ๑๐.๕ ตามลำดับ ตามตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔ ร้อยละ (N = ๓๐) เกี่ยวกับความคิดที่เปลี่ยนแปลงของพุทธบริษัทที่ฟังประสงค์
ต่อสังคม ที่เห็นว่าสร้างสรรค์ (Positive) หรือดี และแงไม่สร้างสรรค์(Negative)
ทั้งในแง่ดี หรือไม่ดี

ความคิดที่เปลี่ยนแปลงของพุทธบริษัท	ไม่ สร้าง สรรค์ / ไม่ดี %	สร้างสรรค์ / ดี				รวม ทั้งสิ้น %
		น้อย %	ปาน กลาง %	มาก %	รวม %	
๑. ก่อนฟังเทศน์มีความคิด เกี่ยวกับการเทศน์เสียง	๐.๐๐	๑๘.๘	๓๘.๒	๔๐	๑๐๐	๑๐๐
๒. หลังฟังเทศน์มีความคิด เกี่ยวกับการเทศน์เสียง	๐.๐๐	๑๒.๓	๓๑.๔	๖๐.๓	๑๐๐	๑๐๐

จากตารางที่ ๔ พบว่า ความคิดของพุทธบริษัทผู้ฟัง ก่อนฟังเทศน์เสียงมีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในทางที่ไม่สร้างสรรค์ สร้างสรรค์อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือปานกลาง และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ ๔๐,๓๘.๒,และ๑๒.๘, ตามลำดับ ด้านหลังการฟังเทศน์เสียงเต็มร้อย โดยมีความรับทราบระดับมากที่สุด รองลงมาคือปาน และระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๓,๓๑.๔,และ๘.๓, ตามลำดับ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระครูสุตสารพิมล (พระมหาพิมพ์า ฐมฺมทินฺโน)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑. บทบาทด้านการเผยแผ่ของพระครูสุตสารพิมล

พระครูสุตสารพิมล มีบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดดเด่นในประเด็น ดังต่อไปนี้

๑.๑ การเทศน์เสียง

๑.๒ การประพันธ์กลอนเทศน์

๒. วิธีการและเทคนิคการเผยแผ่ของพระครูสุตสารพิมล

พระครูสุตสารพิมล มีวิธีการด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดดเด่นในประเด็น ดังต่อไปนี้

๒.๑ นำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์

๒.๒ นำเสนอโดยวิธีการเปรียบเทียบ

๒.๓ นำเสนอโดยวิธีการยกคำคม และบทกลอน มาประกอบ

๒.๔ นำเสนอโดยแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

๓. ผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่ของพระครูสุตสารพิมล

พระครูสุตสารพิมล ประสบผลสำเร็จในด้านการเผยแผ่ คุรายละเอียด ตารางที่ ๑,๒,๓,๔ (ในบทที่ ๔)

ผลงานที่เผยแพร่

ผลงานของพระครูสุตสารพิมล ที่จัดทำเผยแพร่แก่สาธารณชน ดังนี้

๑. บทประพันธ์ ๑๕ เรื่อง
๒. เทป ๒๑ ม้วน
๓. วีดีทัศน์ ๑๐ แผ่น (รายละเอียด คู่มือคนวก ข)

การเทศน์เสียง ถึงแม้ว่าจะมีทั้งข้อดี คือ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดศรัทธาได้ง่ายและรวมตัวกันทำกิจกรรมทางศาสนาได้ดีกว่าการทำบุญอย่างอื่น แต่ข้อเสีย คือ ทำให้เกิดช่องว่างในเรื่องผลประโยชน์หรือลาภสักการะที่มีมากในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัย ได้เลือกพระเถระผู้เทศน์แหล่ ซึ่งมีพุทธบริษัทให้ความเคารพนับถือ ศรัทธาทั่วประเทศ โดยได้ศึกษากรณี พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.) วัดโนนศิลา ตำบลวังหินลาด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น มีผลการศึกษา ๓ ประเด็นหลักใหญ่ ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ หลักการเผยแพร่ของพระพุทธรศาสนา

หลักการเผยแพร่ของพระพุทธรศาสนา สรุปลงโดยย่อเป็น ๔ ส่วน ได้แก่

(๑) หลักการเกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่เผยแพร่ ได้แก่ เนื้อหาที่นำไปเผยแพร่นั้น จะต้องพิจารณาถึง ความเหมาะสมเป็นหลัก คือ สมควรต่อวุฒิภาวะ วัย เพศ กาลเทศะบุคคล ชุมชน และสังคม เพื่อให้มีการเผยแพร่มีประสิทธิภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแต่ละงานนั้นๆ

(๒) เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้เผยแพร่ หมายถึง คุณสมบัติภายนอกและภายใน คือ มีความพร้อมในด้านเสียง ในการเตรียมตัวเทศน์แหล่ ในการวางตัวให้เหมาะสมกับความ เป็นนักเทศน์หรือผู้เผยแพร่พุทธธรรม ส่วนคุณสมบัติเฉพาะภายใน ก็ต้องอาศัยการฝึกฝน เช่นกัน เช่น องค์คุณของพระธรรมกถึก ๕ อย่าง องค์คุณของความเป็นพหูสูต ๕ อย่าง ถีลา ในการเทศนาหรือเทคนิคการเทศน์ที่เร้าใจและชักจูงศรัทธาของประชาชนให้เกิดขึ้นได้

(๓) เกี่ยวกับผู้ฟังเทศน์หรือผู้รับข้อมูลข่าวสาร หมายถึง เป็นผู้ฟังที่ดี และอาศัย ปัญหาในการฟังแบบวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร ไม่ใช่ฟังด้วยศรัทธาเพียงด้านเดียว เพราะจะทำให้หลงคิดในเสียงของบุคคลได้ง่าย แทนที่จะได้แก่นสารในการฟัง กลับได้แต่เปลือกหรือ กระพี้ของต้นไม้ม แต่ถ้าวางด้วยดีแล้วก็จะได้ปัญญาเป็นตัวตัดสินใจ วิวินิจฉัยหลักพุทธธรรมและ

เป็นการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย เนื่องจากผู้ฟังเมื่อมีศรัทธาแก่กล้าแล้ว ย่อมเป็นคนมีจิตใจเอื้อเฟื้อ สามารถละความตระหนี่ แล้วให้ทาน บริจาคสิ่งของ รักราศี และเจริญภาวนาได้เป็นอย่างดี ด้วยอานิสงส์ของการฟังเทศน์นั่นเอง

(๔) หลักการอนุรักษ์ การเทศน์แหล่อีสาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หากไม่มีการรักษาไว้ก็จะสูญไปได้

๕.๑.๒ ผลงานการแต่งกลอนเทศน์ และสาระธรรม

ผลงานในการแต่งกลอนเทศน์เสียงหรือเทศน์แหล่ และสาระธรรมที่พระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.) ได้นำออกเผยแผ่แก่พุทธบริษัททั้งหลายนั้น สรุปเป็น ๕ ประเภท ดังนี้

(๑) ประเภทนิทานชาดกในพระสูตร เช่น พระเวสสันดรชาดก พระสุวรรณสามพระมหาชนก นายพรานคืนศีล (ลีลาสูตรเทศนา)

(๒) ประเภทนิทานธรรมบท เช่น นางปฎาจารา

(๓) ประเภทนิทานพื้นบ้านอีสาน เช่น ขุนนางอ้าว ท้าวกำพร้าว้ผีน้อย

(๔) ประเภทแหล่ประยุกต์ เช่น ขนค้คือสรีระ กลอนรักษาประเพณีอีสาน

(๕) ประเภทปถุญเทศนา เช่น เรื่องนรกและสวรรค์, ไตรลักษณ์, ศีล ๕, โทษสุรายาเสพติด, เศษของกรรม เป็นต้น

สัมฤทธิ์ผลจากสาระธรรม กล่าวโดยสรุป ที่ได้จากผลงานการเทศน์ของท่าน คือ

(๑) ด้านศรัทธา คือ ความเชื่อต่อเรื่องบุญ บาป นรก สวรรค์ เป็นต้นตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเป็นศรัทธาที่มีความมั่นคง ถูกต้อง ไม่ใช่ความงมงาย

(๒) ด้านพฤติกรรม (ศีล) คือ ความเป็นผู้ประพฤติดีงามทางกายและวาจา

(๓) ด้านสุตะ คือ การศึกษาโดยการฟังทำให้เกิดปัญญา (สุตมยปัญญาและจินตมยปัญญา)

(๔) ด้านจาคะ คือ การบริจาคทาน ให้สิ่งของแก่สาธารณะชน วัด โรงเรียน หรือทางราชการเมื่อคราวจำเป็น มีเหตุภัยพิบัติต่างๆ เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยจากคลื่นยักษ์สึนามิ เป็นต้น

(๕) ด้านปัญญา คือ การได้เจริญภาวนาทั้งสมถะและวิปัสสนา เพื่อทำให้จิตใจสงบและรู้เห็นตามความเป็นจริงของสรรพสิ่ง ก็อาศัยการฟังเทศน์นั่นเองเป็นหลัก

(๖) ด้านสังคม คือ การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยเมตตา ทั้งทางกาย วาจา และใจ การบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ การมีส่วนร่วม ในความคิดเห็นที่ถูกต้องชอบธรรมต่อส่วนรวมหรือบ้าน วัด โรงเรียน ที่ตนมีส่วนรับผิดชอบ ในการพัฒนาและส่งเสริม ทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นอีสาน

๕.๑.๓ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.)

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้พบว่า วิธีที่ท่านใช้ในการเผยแผ่มี ๔ วิธีด้วยกัน ได้แก่

(๑) เทคนิคการเผยแผ่แบบโฉบเฉี่ยวมาฉับพลัน ผลการศึกษา พบว่า ผู้จะเป็นพระนักเทศน์เสียงหรือเทศน์แหล่ได้นั้น ต้องฝึกฝนอบรมตนเองมากพอสมควร เช่น ไม่ปฏิบัติในเรื่องที่ตนไม่ถนัด ไม่ได้ฝึก ไม่คล่องปาก ไม่เทศน์ในทำนองที่ไม่ได้ฝึกมา ไม่คิดวุ่นวายสับสนต่อผู้ฟัง ไม่เปล่งเสียงดังเกินพอดี ไม่คิดเรื่องต่างๆ ทำให้จิตไม่สงบ ไม่สามารถเทศน์ได้ ต้องไม่ละอายเมื่อแสดงธรรม ไม่เสียเวลาขอภัยต่อผู้ฟัง ไม่ให้ใครมาบังคับจะต้องเตือนและฝึกตนด้วยตนเอง และที่สำคัญมาก คือ ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ ชื่อเสียง เงินทอง ที่เหล่าผู้ฟังมีศรัทธาเลื่อมใสต่อผู้แสดงธรรม

(๒) วิธีการเปรียบเทียบด้วยคำอุปมาอุปมัย ผลการศึกษา พบว่า ท่านได้ยกคำอุปมาอุปมัย มาเป็นแนวทางในการประกอบการแสดงธรรม เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น เรื่อง นรกและสวรรค์ ถ้าทำดีก็เหมือนขึ้นสวรรค์ ถ้าทำชั่วก็เหมือนตกนรกทั้งเป็น แม้ยังไม่สิ้นชีวิตก็ตาม หรือการเปรียบเทียบร่างกายของมนุษย์เหมือนรถยนต์ที่ใช้สอย เป็นต้น

(๓) วิธีการใช้พญาสุภายิต คำคม และกลอน ผลการศึกษา พบว่า ท่านได้ปรับใช้คำพญาสุภายิต คำคม และคำกลอน ในการแสดงธรรมเพื่อให้มีรรถรสเพิ่มยิ่งขึ้น และเป็นข้อคิด ปริศนาธรรม สอนคน เตือนคนให้มีสติระงับตน เช่น สอนเรื่องโทษของสุราทำให้คนขาดสติ สอนเรื่องยนต์คือสรีระ ทำให้ไม่ประมาทมัวเมาในวัยของตนเอง แล้วรีบทำความดีด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา ช่วยเหลือสังคม หมู่บ้าน ชุมชน วัด โรงเรียน ด้วยสามัคคีธรรม

(๔) วิธีการสอนด้วยการยกอุทาหรณ์และเล่านิทาน ผลการศึกษา พบว่า ท่านได้ใช้กุศโลบายในการยกตัวอย่างบุคคล เหล่าสถานการณ์ และเล่านิทาน ในการแสดงธรรม เพื่อให้กลุ่มผู้ฟังเข้าใจยิ่งขึ้น ในส่วนนี้ ทำให้เกิดการรักษาประเพณีได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก

นิทานดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นชาดก เกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ของพระโพธิสัตว์ ก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นพระอนุตตรสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น การบำเพ็ญทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี วิริยะบารมี สัจจะบารมี อธิษฐานบารมี เป็นต้น ตัวอย่างเช่น เรื่อง พระเวสสันดรชาดก (ทานบารมี) พระมหาชนก (วิริยะบารมี)

๕.๒ อภิปรายผล

ผลการศึกษาวิจัย สามารถสรุปผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ทุมมทินฺโน) ในลักษณะต่างๆ ได้ดังนี้

๑. ประเภทของเนื้อหา มี ๒ ประเภท ดังนี้ คือ

๑.๑ ประเภทกลอนเดี่ยว

๑.๒ ประเภทกลอนคู่

๒. ลักษณะ หรือ ติลา มี ๔ ลักษณะ ดังนี้ คือ

๒.๑ อธิบายพุทธธรรมได้ชัดเจนและลุ่มลึก

๒.๒ ทำให้มองเห็นภาพด้วยการยกบทบาทผ่านตัวละคร

๒.๓ สร้างกำลังใจด้วยคำคม เพื่อเป็นกำลังใจสำหรับผู้ใฝ่รู้

๒.๔ บรรยายด้วยเสียงไพเราะ ทำให้จิตใจราเริง ไม่น่าเบื่อ และแทรกด้วยอารมณ์ขัน

๓. รูปแบบการนำเสนอ มี ๒ รูปแบบ คือ

๑. การเทศน์

๒. สนทนาและตอบปัญหา

๔. เทคนิคและวิธีการนำเสนอ มี ๔ วิธี คือ

๔.๑ นำเสนอโดยการยกอุทาหรณ์

๔.๒ นำเสนอโดยวิธีการเปรียบเทียบ

๔.๓ นำเสนอโดยวิธีการยกคำคม และบทกลอน มาประกอบ

๔.๔ นำเสนอโดยแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า พระครูสุตสารพิมล เป็นนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ ดำเนินการเผยแผ่ด้วยวิธีการเทศน์แหล่ ทำสำคัญท่านยังได้ประพันธ์ผลงานเกี่ยวกับชาดกมาถึง ๑๕ เรื่อง เพื่อให้รูปอื่นช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเทศน์แหล่หรือโหมสัปมาณิกา เป็นวิธีการที่เน้นเสียงเป็นหลักและสามารถที่จะเข้าถึงกลุ่มผู้ฟังตั้งแต่อายุระหว่าง ๓๐ ขึ้นไป เพราะพื้นฐานของภาคอีสานโดยเฉพาะจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดชัยภูมิ เวลาทำบุญจะนิมนต์พระสงฆ์ไปแสดงธรรมด้วยโหมสัปมาณิกาเป็นประจำ เช่น บุญมหาชาติ ซึ่งถือว่าเป็นบุญประจำปีของแต่ละหมู่บ้านที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตตั้งแต่เห็นปรากฏในฮีต ๑๒ ของภาคอีสาน ปรากฏในฮีตที่ ๔ ชื่อว่า “ บุญพเวส ” นับได้ว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่ท่านพระครูสุตสารพิมลได้นำเอาหลักพุทธธรรมมาเผยแผ่ เพราะเป็นช่วงเวลาของการเทศน์แหล่มากที่สุด ระหว่างเดือน มกราคม-เมษายน ของแต่ละปี ทำให้ผู้ฟังได้มีโอกาสซึมซับกับชาดกเกี่ยวกับการบำเพ็ญทานบารมีของพระพุทธเจ้า เพื่อนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง

จุดเด่น ในการเผยแผ่ด้วย โหมสัปมาณิกา หรือเทศน์แหล่

- ๑ ทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้ฟังได้ง่าย
- ๒ ทำให้ผู้ฟังมีความร่าเริงในการฟัง
- ๓ ฟังง่าย ฟังไม่เบื่อ
- ๔ สื่อหลักธรรมผ่านตัวบุคคลในเรื่อง

จุดด้อยในการเผยแผ่ โหมสัปมาณิกา หรือเทศน์แหล่

- ๑ ทำให้เห็นกลุ่มผู้ฟังเฉพาะในภาคอีสาน
- ๒ เป็นการแสดงเทศน์ที่ทำให้บทบาททำให้ภาพพจน์ของพระสงฆ์ถูกมองไปในทางที่ไม่ดี เช่น กรณีการแถมสมภาร หรือ ดิดเผิง
- ๓ ใช้เวลาในการเทศน์นาน บางท่านอาจจะไม่มีเวลาฟังไม่จบ ก็จะไม่ได้เกิดประโยชน์

ดังนั้น โดยภาพรวมแล้วการทำหน้าที่ท่านพระครูสุตสารพิมล เป็นการทำหน้าที่ของพุทธสาวกอย่างแท้จริงเพราะนำหลักธรรมมาปรับเพื่อให้เหมาะสมกับกาล สถานที่ และบุคคล เพราะในภาคอีสานจะนิยมการเทศน์แหล่เป็นส่วนมาก จึงทำให้การเผยแผ่พุทธศาสนาของท่านได้รับความนิยมในภาคอีสาน

๕.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

โรงเรียน และสถานศึกษา ควรส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการนำเยาวชนและบุตรหลานในสถานศึกษาที่ใกล้วัด ไปร่วมฟังเทศน์แหล่ โดยถือเป็นสาระสำคัญของการเรียน การสอน และให้คะแนนกิจกรรม ซึ่งวิธีปฏิบัติกิจกรรม อาจทำให้หลายวิธี คือ

(๑) นิมนต์พระสงฆ์มาเทศน์สอนที่โรงเรียน โดยเน้นเนื้อหาประยุกต์ให้ทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน ข่าวสารทางบ้านเมือง อาชญากรรม โทษภัยของสุรา ยาเสพติด และปรับเวลาให้เหมาะสม

(๒) สาธิตให้นักเรียนดูสาระของการเทศน์ เช่น เรื่องพระเวสสันดรชาดก การให้ทาน ควรสอนให้ครบวงจร ว่าให้แก่ใคร ให้อย่างไรถูกต้อง และสิ่งใดควรให้ไม่ควรให้ เป็นต้น

(๓) ในส่วนของคณะสงฆ์ ควรให้การส่งเสริมและดูแลต่อการเทศน์แหล่ แก่พระสงฆ์ และสามเณรผู้มีความสนใจ โดยจัดทำในเชิงวิชาการ เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในมหาวิทยาลัยของคณะสงฆ์ หรือคณะสงฆ์ประจำแต่ละจังหวัด เพื่อประโยชน์ต่อมหาชนทั่วไปผู้สนใจในโอกาสต่างๆ อย่างเป็นระบบ และมาตรฐานเดียวกัน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผู้ปกครอง คือ บิดามารดา ควรนำบุตรหลานในบ้านเรือน ไปร่วมฟังเทศน์แหล่ ในเมื่อพอจะมีเวลา ไม่ควรปล่อยให้การทำงานหรือกิจกรรมมาพรากโอกาสอันดีในการฟังนั้นเสีย เพราะเมื่อนำบุตรหลานไปที่วัด หรือที่ในงานเทศน์ก็จะได้เห็นตัวอย่างที่ดี และเยาวชนบุตรหลานก็จะซึมซาบเอาวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีนั้นๆ ไปปฏิบัติตาม แม้ในวัยผู้สูงอายุก็ควรส่งเสริมให้ฟังเทศน์แหล่เสียให้มาก จะได้มีจิตศรัทธาในการทำความดีต่อไป ส่วนผู้

ถูกต้องทั้งในเรื่องจำ อนุศาสนาจารย์ประจำแต่ละเรือนจำควรจัดให้มีการฟังเทศน์แหล่งอีสาน
นี้เช่นกัน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเทศน์แหล่งเฉพาะกรณีบุคคล จึงไม่ครอบคลุมอย่าง
ทั่วถึง ฉะนั้น เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

- (๑) ศึกษาเปรียบเทียบสาระธรรมในเทศน์แหล่งกับเทศน์อานิสงส์
- (๒) ศึกษาวิเคราะห์ผลสำเร็จในการฟังเทศน์แหล่งกับเทศน์อานิสงส์
- (๓) ศึกษาเหตุปัจจัยที่มีผลต่อความเลื่อมและความเจริญของเทศน์แหล่ง
- (๔) ศึกษาเทศน์แหล่งมหาชาติเรื่องพระเวสสันดรที่มีผลต่อการให้ทาน
ในส่วนอีสานเหนือเปรียบเทียบกับอีสานใต้
- (๕) ศึกษาเทศน์แหล่งกับกลอนลำของหมอลำกลอนในแง่สาระธรรม ประเพณี
- (๖) ศึกษาเทศน์แหล่งอีสานกับการเทศน์ทำนองต่างๆ ของภาคเหนือซึ่งเป็น
วัฒนธรรมท้องถิ่น

บรรณานุกรม

ก. ภาษาไทย

(๑) ข้อมูลปฐมภูมิ :

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐสุส เตปิฎก, ๒๕๒๕.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

----- พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

----- อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

----- ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

----- ปกรณ์วิเสศภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๕๑ เล่ม. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๒๕.

(๒) ข้อมูลทุติยภูมิ :

คณาจารย์เถียงเชียง. พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ ฉบับมาตรฐาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : เถียงเชียง, ๒๕๓๕.

จ่านอง ทองประเสริฐ. ศาสนาปรัชญาประยุกต์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บริษัทคอมแพคท์พรีนซ์ จำกัด, ๒๕๓๕.

ดร.พระปลัดสมชาย กนฺตสีโล. **คู่มือนักเผยแผ่**. ขอนแก่น : เอกสารประกอบการบรรยาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๔๕.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. **สังคมไทย**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗.

ธวัช เฟื่องประภัสสร. **แนะนำวิธีการเทศน์**. ขอนแก่น : คลังนาวัฒนธรรม, ม.ป.ป.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. **พระพุทธศาสนา ธาระและพัฒนาการ**. นครราชสีมา : พิมพ์ในงาน

ฌาปนกิจศพนางทองดี เอียวศรีวงศ์, ๒๕๑๔.

ประพันธ์ กุลวินิจฉัย. **เทศกาลประเพณีไทย ๑๒ เดือน**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ปราณี ศิริจันทพันธ์. **สัมพันธภาพระหว่างพุทธศาสนากับสังคมไทยในภาคตะวันออกเฉียง**

เหนือภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

๒๕๒๓.

ประมวดี พิมพ์เสน. **อธิบายผญา ๑ บอกลูกสอนหลาน เล่ม ๑๐**. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์,

๒๕๔๕.

----- . **ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน**. ขอนแก่น : พระธรรมขันธ์, ๒๕๔๕.

ปริญญาณ ภิกขุ. **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริ

ธรรม, ๒๕๓๐.

พิฑูร มลิวัดย์ และคณะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.

พ.กวี (ทองเพชร วีรธมโม). **“ปฐาจารา”**. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์,

๒๕๒๐ (อัคราเนา).

พระครูสุตสารพิมพ์ล (พระมหาพิมพ์า ธมฺมทินฺโน). **“นายพรานคืนศีล (ศีลสารสูตร)”**,

ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา ขอนแก่น, ๒๕๒๕

(อัคราเนา).

----- . **การฝึกเทศน์**. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา ขอนแก่น, ๒๕๓๕

(อัคราเนา).

----- . **กลอนพื้นฟูประเพณี**. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา ขอนแก่น,

๒๕๔๔ (อัคราเนา).

- . กลอนวอนพ่อให้เลิกเหล้า. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา
ขอนแก่น, ๒๕๔๔ (อัดสำเนา).
- . กลอนนรภบดิน. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลาขอนแก่น,
๒๕๔๔, (อัดสำเนา).
- . กลอนบูชาพระรัตนตรัย. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์
วัดโนนศิลา ขอนแก่น, ๒๕๔๔ (อัดสำเนา).
- . กลอนสรวรรคในอนกรกในใจ. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา
ขอนแก่น, ๒๕๔๔ (อัดสำเนา).
- . กลอนศีลห้า. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา ขอนแก่น,
๒๕๔๔ (อัดสำเนา).
- . คนตายขายคนเป็น. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา ขอนแก่น,
๒๕๔๔ (อัดสำเนา).
- . คนลืมตัว. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา อำเภอชุมแพ จังหวัด
ขอนแก่น, ๒๕๔๔ (อัดสำเนา).
- . พระมหาชนก. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลาขอนแก่น, ๒๕๔๕
(อัดสำเนา).
- . เทศน์แหล่ คืออะไร. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลาขอนแก่น,
๒๕๔๕ (อัดสำเนา).
- . ผอญนักเทศน์. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา
ขอนแก่น, ๒๕๔๕ (อัดสำเนา).
- . ปริศนาธรรมสอนใจ. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา
ขอนแก่น, ๒๕๔๔ (อัดสำเนา).
- . ยนต์คือสรีระ. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์
วัดโนนศิลาขอนแก่น, ๒๕๔๔ (อัดสำเนา).
- . แหล่มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ : กุมารกัณฑ์. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์
วัดโนนศิลาขอนแก่น, ๒๕๔๕ (อัดสำเนา).
- . แหล่มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ : มัทริกัณฑ์. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์
วัดโนนศิลา ขอนแก่น, ๒๕๔๕ (อัดสำเนา).

- . แหล่งมหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ : มหาราชกัณฑ์. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์
วัดโนนศิลา ขอนแก่น, ๒๕๔๕ (อัดสำเนา).
- . แหล่งมหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ : นครกัณฑ์. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์
วัดโนนศิลา ขอนแก่น, ๒๕๔๕ (อัดสำเนา).
- . แหล่งสุวรรณสาม. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา
ขอนแก่น, ๒๕๔๕ (อัดสำเนา).
- . วิวัฒนาการแห่งศรัทธาญกถารธรรม (เทศน์แหล่ง) : จุดเสื่อม. ขอนแก่น : เอกสาร
กลอนเทศน์ วัดโนนศิลา ขอนแก่น, ๒๕๔๔ (อัดสำเนา).
- . เศษของกรรม. ขอนแก่น : เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา
ขอนแก่น, ๒๕๔๔ (อัดสำเนา).
- พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ทุมวาทโน). เทศนาเวโรตี. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, ๒๕๓๕.
- พระธรรมธีรราชหมานูนิ (วิลาส ญาณวโร). โลกที่ปณี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า,
๒๕๓๕.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๓๕.
- . ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๕.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๐.
- . ชีวิตที่สมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด,
๒๕๓๗.
- . ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓.
- . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

----- . พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก, ๒๕๔๔.

๒๕๓๘.

----- . พระพุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิธรรมสภา, ๒๕๔๐.

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต). เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
พุทธธรรม, ๒๕๓๑.

----- . พระพุทธศาสนากับสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา, ๒๕๑๒.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. คู่มืออบรมนักเทศน์.

ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๔๕.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

รศ.สุพัฒนา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี,
พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

รศ. อุดม บัวศรี. ผญาถ้อยคำปรัชญาชีวิตอีสาน. ขอนแก่น : สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๖.

กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕.

เริง อรรถวิบูลย์. พิธีกรรมนิยมสงฆ์. กรุงเทพฯ : หอสมุดกลาง, ๒๕๑๖.

วศิน อินทสระ. พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕.

วิชัย สุธีรชานนท์. ศาสนาเปรียบเทียบ. ลพบุรี : คณะมนุษยศาสตร์, ๒๕๒๕.

สิทธิ บุตรอินทร์. พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

สมบุญ สุธงษา. พุทธศาสนา พระสงฆ์กับวิถีชีวิตสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ประชาชน, ๒๕๒๗.

สามเณรนพพร สีเนย์. งานประพันธ์ของพระครูสุตสารพิมล (พิมพ์ ป.). ขอนแก่น :

เอกสารกลอนเทศน์ วัดโนนศิลา จังหวัดขอนแก่น, ๒๕๔๕ (อัดสำเนา).

สมเด็จพระสังฆราช ญาณสังวร. หลักระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สวิง บุญเจิม. ตำรามรดกอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์อีสานออฟเซท
การพิมพ์, ๒๕๓๖.

----- . ผญา. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

สิริวัฒน์ คำวันสา. ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, ๒๕๓๔.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ศาสตราจารย์ แสง จันทร์งาม และคณะ. พระไตรปิฎกสำหรับเยาวชน. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนานิซ, ๒๕๓๖.

ศรี วงษ์สอาด. โดงโดยธรรมกถึก. ขอนแก่น : คลังนันทธรรม, ม.ป.ป..

อานนท์ อภาภิรม. สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

----- . สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

(๓) วารสาร:

พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ). วาจาสุภาษิต : มงคลธรรมนำชีวิต. แสงอีสาน, ปีที่ ๓
ฉบับที่ ๑๑ (ธันวาคม ๒๕๔๗ - กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘) : ๓๔.

พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ). การสงเคราะห์ภรรยา มงคลธรรมนำชีวิตข้อ ๑๓.
แสงอีสาน, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑๑ (ธันวาคม ๒๕๔๗ - กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘) : ๔๖.

(๔) วิทยานิพนธ์ :

กุสุมา ชัยวินิตย์. ศาสนาชาวบ้านในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์) : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๑.

คณิงนิตย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. งานวิจัยภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี, ๒๕๓๐.

จรินทร์ ยังสังข์. บทบาทพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

พระมหาจิตติภัทร อจลธมฺโม. การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระมหาเดชศักดิ์ ธีรบุญโญ (โพธิชัย). จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาทวีป กตบุญโญ (หนูด้วง). ศึกษาวิเคราะห์งานปลูกฝังจริยธรรมของปัญญาชนเกี่ยวกับเยาวชนและผู้อยู่ในมัชฌิมวัย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘.

พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสุถี. ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชวิทยาคม (หลวงพ่อดูณ ปรีสุทฺธ). วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาสมจินต์ สมมาบุญโญ (วันจันทร์). นรกสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต : สาขาวิชาพระพุทธศาสนา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

พระมหาสมชาย สิริจินโท (หานนท์). พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ (สมาน สุเมโธ). วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาสุชนา โรจนญาโณ (ยาสุกแสง). การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานะเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาสุพัฒน์ กลุยานธมฺโม (ศรีชมชื่น). พระพุทธเจ้า : บทบาทและหน้าที่ในฐานะพระบรมครู. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาสุชิน สุชีโว (สมบูรณ์สุข). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องหลักการสงเคราะห์ญาติในพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน). ศึกษากระบวนการฝึกบวชลากรทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท). วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์. หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม. โครงการกิตติมเกียรติสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔.

อริยา ลิมสุวัฒน์. บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย พุทธศักราช ๒๕๐๐-๒๕๐๒. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

ภาคผนวก

ก

แนวทางการสัมภาษณ์

กรอบการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง คือ (๑) กลุ่มพระนักเทศน์ ๒ จังหวัด คือ ขอนแก่นและชัยภูมิ จังหวัดๆ ละ ๕ รูป (๒) กลุ่มพุทธศาสนิกชนผู้ฟังเทศน์แท้ ๒ จังหวัดขอนแก่นและชัยภูมิ จำนวน ๓๐ คน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ชื่อ ..... นามสกุล ..... อายุ ..... ปี
- ๑.๒ เพศ .....
- ๑.๓ สถานภาพสังคม .....
- ๑.๔ อาชีพหลัก .....
- ๑.๕ วุฒิกิจการศึกษาสูงสุด .....
- ๑.๖ อื่น (โปรดระบุ).....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระครูสุตสารพิมล

๑. ท่านทราบบทบาทของพระครูสุตสารพิมลในด้านต่างๆมากน้อยเพียงไร

๑.๑ ด้านการเผยแผ่พระศาสนา

- ( ) ไม่ทราบ เพราะ.....
- ( ) ทราบ ระดับการรับทราบ (น้อย) (ปานกลาง) (มาก)

๑.๒ ผลงานด้านวิชาการ

- ( ) ไม่ทราบ เพราะ.....
- ( ) ทราบ ระดับการรับทราบ (น้อย) (ปานกลาง) (มาก)

๑.๓ ด้านการปกครอง

- ( ) ไม่ทราบ เพราะ.....
- ( ) ทราบ ระดับการรับทราบ (น้อย) (ปานกลาง) (มาก)

ตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับผลงานของพระครูสุตสารพิมล

ท่านทราบผลงานของพระครูสุตสารพิมล ต่อไปนี้หรือไม่

๑. ผลงานด้านการเผยแผ่ที่เด่นๆ

๑.๑ ผลงานด้านการประพันธ์กลอนเทศน์เสียง

- ( ) ไม่ทราบ เพราะ.....
- ( ) ทราบ ระดับการรับทราบ (น้อย) (ปานกลาง) (มาก)

๑.๒ ผลงานการเทศน์เสียง

- ( ) ไม่ทราบ เพราะ.....
- ( ) ทราบ ระดับการรับทราบ (น้อย) (ปานกลาง) (มาก)

ตอนที่ ๔ ข้อมูลเกี่ยวกับหลักการเผยแพร่ของพระครูสุตสารพิมล

๔.๑ ท่านชอบหลักการเผยแพร่ของพระครูสุตสารพิมล

- ( ) ไม่ชอบ เพราะ .....
- ( ) ชอบ เพราะ .....

๔.๒ การแสดงธรรมของพระครูสุตสารพิมลเป็นอย่างไร

ก. ชัดเจนหรือไม่

- ( ) ไม่ชัดเจน เพราะ.....
- ( ) ชัดเจน เพราะ.....

ข. ชักชวนให้ปฏิบัติตามหรือไม่

- ( ) ไม่ชักชวน เพราะ.....
- ( ) ชักชวน เพราะ.....

ค. ทำให้เข้าใจหรือไม่

- ( ) ไม่เข้าใจ เพราะ.....
- ( ) เกิดความเข้าใจ เพราะ.....

ง. ทำให้รู้เรื่องหรือไม่

- ( ) ไม่รู้เรื่อง เพราะ.....
- ( ) เกิดความรู้อย่างชัดเจน เพราะ.....

๔.๓ เทคนิควิธีการในการถ่ายทอดความรู้ของพระครูสุตสารพิมล

๔.๓.๑ การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ ช่วยให้เข้าใจได้ง่าย

- ( ) ไม่ใช่ เพราะ.....
- ( ) ใช่ เพราะ.....

๔.๓.๒ การเล่นภาษา เล่นคำสำนวน ได้ไพเราะหรือไม่

( ) ไม่ใช่ เพราะ.....

( ) ใช่ เพราะ.....

๔.๓.๓ ความสามารถในการประยุกต์หลักการ วิธีการต่างๆมาใช้ให้
เหมาะสมหรือไม่

( ) ไม่ใช่ เพราะ.....

( ) ใช่ เพราะ.....

ตอนที่ ๕ ข้อมูลเกี่ยวกับสัมฤทธิ์ผลของพุทธบริษัทผู้ฟังพระธรรมเทศนาของพระครูสุตสาร
พิมล (พิมพา ป.)

การที่ท่านได้ฟังเทศน์ของท่านพระครูสุตสารพิมล ทำให้มีคุณค่าด้านต่างๆ ต่อไปนี้หรือไม่

๕.๑ คุณค่าในด้านศรัทธา

- เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา

( ) ไม่ศรัทธา เพราะ.....

( ) ศรัทธา เพราะ.....

๕.๒ คุณค่าในด้านศีล

- ฟังแล้วอยากรักษาศีล

( ) ไม่อยากรักษา เพราะ.....

( ) อยากรักษา เพราะ.....

๕.๓ คุณค่าในด้านจาคะ

- เกิดอยากทำบุญ/บริจาคทาน

( ) ไม่อยากบริจาค เพราะ.....

( ) อยากบริจาค เพราะ.....

๕.๔ คุณค่าในด้านปัญญา

( ) ไม่เกิดความรู้ เพราะ.....

( ) เกิดความรู้ เพราะ.....

๕.๕ คุณค่าในด้านสังกม

( ) ไม่ทำให้ดีขึ้น เพราะ.....

( ) ทำให้ดีขึ้น เพราะ.....

ตอนที่ ๖ ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดที่เปลี่ยนแปลงของพุทธบริษัทที่พึงประสงค์
ต่อสังคม

๖.๑ ก่อนฟังเทศน์มีความคิดเป็นอย่างไร

( ) ไม่ดี เพราะ.....

( ) ดี เพราะ.....

๖.๒ หลังฟังเทศน์ตั้งใจจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

( ) ไม่นำไปปฏิบัติ เพราะ.....

( ) นำไปปฏิบัติ เพราะ.....

๖.๓ ข้อดี / ข้อเสียในการฟังเทศน์แหล่งอีสาน

( ) ข้อดี เพราะ.....

( ) ข้อเสีย เพราะ.....

คำถามทั่วไป

๑. โดยภาพรวมการเทศน์เสียงในทัศนะของท่านเป็นอย่างไร

.....
.....

๒. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเทศน์เสียงอย่างไรบ้าง

.....
.....

พระบรรจบ ชีรวโส (ศรีแพงมณ) ผู้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

สถานที่สัมภาษณ์ วัด.....บ้านเลขที่.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ก. กลุ่มพระนักเทศน์จังหวัดขอนแก่น

๑. พระครูปลัดสมบุญ โฆสโก วัดศรีอาราม บ้านกอก ต.บ้านเป็ด อ.เมือง จ.ขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๘

๒. พระครูวินัยธรบรรเทิง จนฺทสาโร วัดเสมอภาพ บ้านลาดนาเพียง ต.สาวะถี อ.เมือง จ.ขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

๓. พระอธิการคำทอง กมโล วัดสว่างสุทธาราม บ้านหนองกง ต.ศิลา อ.เมือง จ.ขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘

๔. พระมหาเสน่ห์ ฐมฺมสิเนโห วัดโพธิ์ทอง บ้านกงกลาง ตำบลบ้านกง อำเภอหนองเรือ จ.ขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

๕. พระอาจารย์อุคม กนฺตธมฺโม วัดโนนสะอาด บ้านฝายหิน ต.วังหินลาด อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ข. กลุ่มพระนักเทศน์จังหวัดชัยภูมิ

๑. พระครูเกษมบุญศิริ (บุญท่วม) วัดทักษิณ บ้านโสก ต.บ้านโสก อ.คอนสวรรค์ จ.ชัยภูมิ สัมภาษณ์ วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

๒. พระครูประภัสสรสารกิจ(ประยงค์) วัดสระแก้ว บ้านหนองบัวน้อย ต.บ้านเตื่อ อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ สัมภาษณ์ วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๘

๓. พระอาจารย์มงคล วฑฺฒโน วัดทรงศิลาพระอารามหลวง อ.เมือง จ.ชัยภูมิ สัมภาษณ์ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘

๔. พระอาจารย์ประกาย จกฺกธมฺโม วัดใหม่สามัคคีธรรม บ้านน้อยพัฒนา ต.บ้านเตื่อ อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ สัมภาษณ์ วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘

๕. พระอธิการวงเดือน ฐมฺมธีโร วัดโนนสะอาด บ้านกุดขมิ้น ต.นาฝาย อ.เมือง จ.ชัยภูมิ สัมภาษณ์ วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ค. กลุ่มผู้ฟังในจังหวัดขอนแก่น

(๑) บ้านดอนโมง ต.บ้านกง อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น

๑. พ่อสวน พล मुख สัมภาษณ์ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๘
๒. พ่อสมพร อุดธาโกสม สัมภาษณ์ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๘
๓. แม่ถีน ทาแก้วน้อย สัมภาษณ์ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๘
๔. แม่ทองพูล ทาแก้วน้อย สัมภาษณ์ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๘
๕. แม่ลำดวล บุญบุตร สัมภาษณ์ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๔๘

(๒) บ้านฝายหิน ต.วังหินลาด อ.ชุมแพ จ.ขอนแก่น

๑. พ่อยาน ไกรพล สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๔๘
๒. พ่อพรมมา บัวทองแสง สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๔๘
๓. พ่อเพียร วงษ์เวียน สัมภาษณ์ วันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๘
๔. แม่จันทร์ วงษ์เวียน สัมภาษณ์ วันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๘
๕. แม่อ่อนตา ชัยวงษา สัมภาษณ์ วันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๘

(๓) บ้านลาดนาเพียง ต.สาวะถี อ.เมือง จ.ขอนแก่น

๑. พ่อสอน พัวโพธิ์ สัมภาษณ์ วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๘
๒. พ่อหนา ธรรมทา สัมภาษณ์ วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๘
๓. แม่ทอง พลศักดิ์ สัมภาษณ์ วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๘
๔. แม่กอง ศรีเสาร์ สัมภาษณ์ วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๘
๕. แม่พอง เศษสุวรรณ สัมภาษณ์ วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๔๘

(๔) บ้านหนองโพธิ์ ต.หนองแวง อ.พระยืน จ.ขอนแก่น

๑. พ่อแสวง ม่านนอก สัมภาษณ์ วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๔๘
๒. พ่อกำนันสำอังก์ จำหนองโพธิ์ สัมภาษณ์ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘
๓. แม่ช่วง วงษ์ปัจฉิม สัมภาษณ์ วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๔๘
๔. แม่กลม พุทธิ สัมภาษณ์ วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๔๘
๕. แม่หนู วรรณนุรักษ์ สัมภาษณ์ วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๔๘

(๕) บ้านหนองขาม ต.บ้านเป็ด อ.เมือง จ.ขอนแก่น

๑. พ่อเหลา วจริตย์ สัมภาษณ์ วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๔๘
๒. พ่อเผิง สวัสดิ์วีร สัมภาษณ์ วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๔๘

๑. แม่คำ โยหา สัมภาษณ์ วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๔๘
๔. แม่แดง เสนามนตรี สัมภาษณ์ วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๔๘
๕. แม่สี ชัยศิริพันธ์ สัมภาษณ์ วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๔๘
๖. แม่ตุ้ ศรีท่าแก บ้านหินลาด ต.บ้านค้อ อ.เมือง จ.ขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๘
๗. แม่จำปี หมั่นหินลาด บ้านสามเหลี่ยม ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๘
๘. แม่สมบัติ เทพโสภา บ้านสามเหลี่ยม ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๘
๙. แม่หนู ศิริวิ ตลาดดอนโมง ต.บ้านกง อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๘
๑๐. แม่พิมพ์ ชารีวรรณ บ้านจระเข้ ต.จระเข้ อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น สัมภาษณ์ วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๘

ง.กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ในจังหวัดชัยภูมิ

- (ก) บ้านกุดขมิ้น ต.นาฝาย อ.เมือง จ.ชัยภูมิ
  ๑. พ่อบุญมี ถนอมวงษ์ สัมภาษณ์ วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๘
  ๒. พ่อทองฤทธิ์ ฝาชัยภูมิ สัมภาษณ์ วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๘
  ๓. พ่อณรงค์ รานณรงค์ สัมภาษณ์ วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๘
  ๔. แม่สำรวย ฝาชัยภูมิ สัมภาษณ์ วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๘
  ๕. แม่ตุ้ ฝาชัยภูมิ สัมภาษณ์ วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๘
- (ข) บ้านนาฝาย ต.นาฝาย อ.เมือง จ.ชัยภูมิ
  ๑. พ่อชม พุทโธ สัมภาษณ์ วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๘
  ๒. พ่อหวาน โพธิ์นาฝาย สัมภาษณ์ วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๘
  ๓. พ่อสงบ กุลนาฝาย สัมภาษณ์ วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๘
  ๔. แม่ลิต วงศ์ซารี สัมภาษณ์ วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๘
  ๕. แม่ทองพูล กุลนาฝาย สัมภาษณ์ วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๘

(ค) บ้านโนนมะเกลือ ต.นาฝาย อ.เมือง จ.ชัยภูมิ

๑. พ่อสุไร ปลื้มชาติ สัมภาษณ์ วันที่ -๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๘

๒. พ่อทน สมองดี สัมภาษณ์ วันที่ -๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๘

๓. แม่กองร้อย ฝาชัยภูมิ สัมภาษณ์ วันที่ -๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๘

๔. แม่รัตนา ปลื้มชาติ สัมภาษณ์ วันที่ -๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๘

๕. พ่อสนธยา ทองดี สัมภาษณ์ วันที่ -๒๐ สิงหาคม ๒๕๔๘

(ง) บ้านโนนน้อย ต.กลุ่มคำชี อ.บ้านเขว้า จ.ชัยภูมิ

๑. พ่อน้อย คำทวิ สัมภาษณ์ วันที่ -๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๘

๒. แม่ร้อย คงมั่ง สัมภาษณ์ วันที่ -๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๘

๓. แม่ผัน กักจตุรัส สัมภาษณ์ วันที่ -๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๘

๔. แม่แพง โปธิงาม สัมภาษณ์ วันที่ -๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๘

๕. แม่สุคใจ ปิ่นมณี สัมภาษณ์ วันที่ -๒๒ สิงหาคม ๒๕๔๘

(จ) บ้านหนองหลอด ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ชัยภูมิ

๑. พ่อจุม อ่อนรังกา สัมภาษณ์ วันที่ -๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘

๒. แม่ประไพ มิแสง สัมภาษณ์ วันที่ -๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘

๓. แม่เป้า สบายใจ สัมภาษณ์ วันที่ -๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘

๔. แม่วาน ฤทธิจรรย์ สัมภาษณ์ วันที่ -๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘

๕. แม่แสน คงเจริญ สัมภาษณ์ วันที่ -๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๘

(ฉ) บ้านหนองบัวน้อย ต.บ้านเคื่อ อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ

๑. พ่อแปลก ณะรัตน์ สัมภาษณ์ วันที่ -๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๘

๒. พ่อทองเหรียญ ตำราญ สัมภาษณ์ วันที่ -๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๘

๓. พ่อประยูร บานพูน สัมภาษณ์ วันที่ -๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๘

๔. พ่ออำ คำพรม สัมภาษณ์ วันที่ -๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๘

๕. พ่อหอย อดอ่อน สัมภาษณ์ วันที่ -๒๗ สิงหาคม ๒๕๔๘

ภาคผนวก

๗

ผลงานการประพันธ์
ของพระครูสุตสารพิมล
ที่บันทึกเทป CD และ VCD และเตรียมบันทึก

๑. กลอนประเภทเดี่ยว

กลอนประเภทนี้ แสดงกรรมรูปเดี่ยว มีจำนวน ๕ เรื่อง ได้แก่

๑. เรื่องลิลาวดี
๒. เรื่องยนต์สรีระ
๓. เรื่องพุทธทำนายวิจารณ์
๔. เรื่องนรกบนดิน
๕. เรื่องสุวรรณสาม ตอน ๑- ๒
๖. ประพันธ์สรภัญญกถาธรรม

วัด โนนศิลา”

๒. กลอนประเภทมีผู้แสดงธรรมร่วมกัน

กลอนประเภทนี้ มีผู้ร่วมแสดงธรรมจำนวน ๓ รูป โดยสมมติเป็นตัวละครในเรื่อง
มีดังนี้

๑. เรื่องนายพรานคืนศีล (สี่ตสารสูตร)
๒. เรื่องพระเตมีย์ใบ้
๓. เรื่องชาติกัณหาราชาภิเษก
๔. เรื่องบาปไผ่บุญมัน
๕. เรื่องแรงอธิฐาน
๖. เรื่องคนลืมตัว (มหาแดง)
๗. เรื่องเศษของกรรม
๘. เรื่องพระมหาชนก

๓. กลอนที่เตรียมจะบันทึกต่อไป

๑. เรื่องพระมหาชนก ภาค ๑ - ๒

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระบรรจบ ชีรวโร (ศรีแพงมน)
- เกิด : ๑๒ มิถุนายน ๒๕๐๗
- สถานที่เกิด : ๑๐๓ หมู่ ๓ บ้านเหล่าจิว ตำบลสงเปลือย อำเภอนามน
จังหวัดกาฬสินธุ์ ๔๖๒๓๐
- อุปสมบท : ๑๕ มีนาคม ๒๕๓๐ ณ พัทธสีมา วัด นิมพลีเหล่าจิว
โดยมี พระครูโสภณธรรมาภินันท์ เป็นพระอุปัชฌาย์
- การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๒๒ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก
พ.ศ. ๒๕๓๕ สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต (พช.บ.)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- ความชำนาญพิเศษ : พระนักเผยแผ่(เทศน์เสียง) ประจำจังหวัดขอนแก่น
- ตำแหน่ง : เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง ตำบลบ้านกง อำเภอหนองเรือ
จังหวัดขอนแก่น
: เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
: โทร. ๐-๔๓๓๘-๘๓๐๓/๐-๕๗๑๒-๗๔๔๓

